

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUNGL. BIBL.

20 NOV 1962

SOU

1962:49A

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962:49

Finansdepartementet

**BEVAKNING, AVSKRIVNING
OCH EFTERGIFT
AV KRONANS FORDRINGAR**

FÖRSLAG AV
UTREDNINGEN ANGÅENDE REDOGÖRARANSVARET M.M.

Stockholm 1962

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962

Kronologisk förteckning

1. Skogstillgångarna i Jämtlands län. Idun. 100 s. + 1 utvikskarta. S.
2. Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet. Statens Reproduktionsanstalt. 71 s. Jo.
3. Totalförsvarets personalfrågor. Beckman. 305 s. Fö.
4. Arbetsuppgifter och utbildning för viss sjukvårdspersonal. Beckman. 165 s. I.
5. Vidgad vuxenutbildning på gymnasietadiet. Kihlström. 116 s. E.
6. Statsbidrag till enskild väghållning, m. m. Idun. 92 s. K.
7. Kommunal beredskap. Idun. 198 s. I.
8. Finansplan för budgetåret 1962/63 samt Preliminär nationalbudget för år 1962. Marcus. XXIII + 61 s. Fi.
9. Städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten. Kihlström. 259 s. Fi.
10. Svensk ekonomi 1960—1965. Idun. 220 s. Fi.
11. Svensk ekonomi 1960—1965. Bilagor 1—5. Idun. 296 s. Fi.
12. Aspekter på utvecklingsbiståndet. Idun. 268 s. U.
13. Skärpta regler för rusdrycksinköp. Idun. 125 s. Fi.
14. Atomansvarighet II. Idun. 205 s. Ju.
15. Den allmänna näringslagstiftningen. Idun. 212 s. H.
16. Korrespondensundervisningen inom skolväsendet. Tryckeribolaget Värmlands Folkblad, Karlstad. 141 s. E.
17. Arbetstidsförkortningens omfattning och utläggning. Idun. 141 s. S.
18. Automatisk databehandling inom folkbokförings- och uppbördsväsendet. Del II. Idun. 87 s. Fi.
19. Utlandssvenskars deltagande i allmänna val. Idun. 50 s. Ju.
20. Nedre justitierevisionens arbetsorganisation. Idun. 84 s. Ju.
21. Kommunalt stöd åt studerande från utvecklingslän-
derna. Kihlström. 35 s. I.
22. Samhällsfarlig asocialitet. Idun. 232 s. I.
23. Försvarets tandvård. Idun. 100 s. Fö.
24. Expropriation för sanering av historiskt eller kul-
turhistoriskt värdefull bebyggelse. Marcus. 45 s. Ju.
25. Reviderad nationalbudget för år 1962. Marcus. IV
+ 52 s. Fi.
26. Avgiftsbelagda trafikaneläggningar. Idun. 70 s. K.
27. Radions juridiska ansvar. Idun. 131 s. Ju.
28. Skolväsendets centrala ledning. Idun. 408 s. E.
29. Säkerhetsinspektion av motorfordon och släpvag-
nar. Kihlström. 101 s. K.
30. Arbetstidsreglering för militär personal och civil
militär. Idun. 82 s. Fö.
31. Stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna
Norstedt & Söner. 153 s. Fi.
32. Automatisk databehandling. Kihlström. 311 s. Fi.
33. Veterinärmedicinsk forskning och undervisning.
Del I. Statens Reproduktionsanstalt. 168 s. Jo
34. Försvarsmedicinsk forskning i totalförsvaret. Idun
191 s. + 1 utviksblad. E.
35. Svensk trafikpolitik III. Idun. 108 s. K.
36. Naturen och samhället. Statens Reproduktionsan-
stalt. 440 s. Jo.
37. Byggnadsstyrelsens arbetsuppgifter och personal
organisation. Idun. 115 s. K.
38. Utbildning av sjukvårdsadministratörer. Idun. 11:
s. I.
39. Ortsprisindex. Idun. 132 s. C.
40. Beredskapslagring av olja 1963—1969. Idun. 136 s.
H.
41. Mål och medel i stabiliseringspolitiken—Remissytt
randen. Norstedt & Söner. 270 s. Fi.
42. Avdrag för representationskostnader, m. m. Kihl-
ström. 112 s. Fi.
43. Socionomutbildningen. Idun. 197 s. E.
44. Ny semesterlag. Kihlström. 254 s. S.
45. Jordbrukstekniska institutet och statens forsk-
ningsanstalt för lantmannabyggnader. Kihlström
174 s. Jo.
46. Vägväsendets distriktorganisation. Idun. 137 s. +
1 utvikskarta. K.
47. Beskattning av traktamenten m. m. Idun. 112 s.
Fi.
48. Rasriskerna i Götaälvdalen. Kihlström. 160 s. + 4
s. ill. + 10 utviksblad. I.
49. Bevakning, avskrivning och eftergifter av kronan
fordringar. Norstedt & Söner. 127 s. Fi.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962:49

Finansdepartementet

BEVAKNING, AVSKRIVNING
OCH EFTERGIFT
AV KRONANS FORDRINGAR

FÖRSLAG AV

UTREDNINGEN ANGÅENDE REDOGÖRARANSVARET M.M.

STOCKHOLM 1962

KUNGL. BOKTRYCKERIET P. A. NORSTEDT & SÖNER

Innehåll

Skrivelse till departementschefen	5
Förslag till Kungörelse om bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar	7
Förslag till Förordning om avskrivning av vissa kronans fordringar samt medgivande av ackord rörande sådan fordran (avskrivningsförordning)	9
Förslag till Förordning om ändrad lydelse av 62 § uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272)	11
Förslag till Förordning om avskrivning av vissa skatter, m. m.	12
Kap. I. Utredningsdirektiven	13
Kap. II. Historik	15
Avskrivning	15
Bevakning och indrivning	27
Medgivande av ackord	35
Eftergift	40
Kap. III. Bevakning och indrivning	44
Gällande bestämmelser och praxis	44
Utredningens förslag	60
Allmän motivering	60
Specialmotivering	61
Kap. IV. Avskrivning och medgivande av ackord	68
Gällande bestämmelser och praxis	68
Avskrivning	68
Medgivande av ackord	74
Utredningens förslag	75
Allmän motivering	75
Specialmotivering	82
Kap. V. Vissa frågor beträffande skatter m. m.	91
Avskrivning	91
Medgivande av ackord	93
Behörig myndighet m. m.	96
Kap. VI. Eftergift	98
Gällande bestämmelser och praxis	98
Utredningens förslag	104
Kap. VII. Speciella frågor	111
Behörighet att försälja fast egendom i vissa fall	111
Täckande av vissa medelsbrister	114
Redovisningen av vissa småbelopp inom statsförvaltningen	115
Kap. VIII. Sammanfattning av utredningens förslag	124

Till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Finansdepartementet

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1955 har chefen för finansdepartementet tillkallat regeringsrådet E. L. Eckerberg, numera f. d. kammarrättsrådet C. T. Wikström och byråchefen i riksrevisionsverket E. B. A. Ehnbom med uppdrag att verkställa utredning rörande redogöransvaret och anmärkningsprocessen jämte därmed sammanhängande frågor. Åt Eckerberg har tillika uppdragits att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

Departementschefen har den 5 juli 1960 uppdragit åt krigsrådet i försvarets civilförvaltning C. E. Nilsson att såsom expert biträda de sakkunniga.

Till sekreterare åt utredningsmännen har förordnats t. f. kammarrätts-assessorn P. S. V. Widmark.

Utredningen har med skrivelse den 20 februari 1960 avgivit betänkande med förslag till förordning om förfarandet i anmärkningsmål m. m. (SOU 1960: 7). Därmed har utredningen avslutat sitt uppdrag i vad det avsett redogöransvaret och anmärkningsprocessen. Uppdraget i övrigt avser enligt direktiven formerna för eftergift, avskrivning och bevakning av statens fordringar. Utredningen har fattat sitt uppdrag i denna del så att här avses sådana statens fordringar, beträffande vilka beslutanderätten i sista hand ligger hos Kungl. Maj:t eller Kungl. Maj:t och riksdagen, men icke fordringar som hänföra sig till statliga inrättningar, vilka utgöra särskilda, från Kungl. Maj:t fristående rättssubjekt, t. ex. riksdagens verk. Utredningen har i sina författningsförslag för den förstnämnda gruppen använt beteckningen kronans fordringar (jfr t. ex. NJA I 1959 s. 385).

För att tagas i beaktande vid fullgörandet av uppdraget i sistnämnda del har till utredningen överlämnats dels riksdagens skrivelse den 16 juni 1945, nr 352, i anledning av riksdagens år 1944 församlade revisorers berättelse i vad avser indrivning av vissa kronans fordringar, dels underdåniga skrivelser den 16 augusti 1941 från länsstyrelsen i Malmöhus län angående anvisande av medel till täckande av bristande redovisning av reseförskott i visst fall jämte till ärendet hörande handlingar och underdåniga utlåtanden, den 19 oktober 1955 från domänstyrelsen angående vidgad rätt för styrelsen att avskriva vissa fordringar m. m. och den 28 augusti 1956 från lantbruksstyrelsen, såvitt angår förslag i fråga om eftergift av statens fordran i vissa fall, dels ock riksdagens skrivelse den 12 maj 1959, nr 235, i anledning av riksdagens år 1958 församlade revisorers berättelse, såvitt skrivelser avser redovisningen av vissa småbelopp inom statsförvaltningen.

Utredningen har efter överlämnandet av ovannämnda betänkande avgivit

utlåtanden över en inom finansdepartementets rättsavdelning i januari 1960 upprättad promemoria angående ändring av instansordningen i nöjesskattemål m. m., försvarets civilförvaltnings framställning den 31 maj 1960 angående avskrivning m. m. av statens fordringar samt av tillkallad utredningsman avgivet betänkande med författningsförslag angående stämpel- och expeditionsavgifter (SOU 1961: 37).

Sedan utredningsuppdraget nu slutförts, får utredningen härmed vördsamtt överlämna betänkande med förslag till dels kungörelse om bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar, dels förordning om avskrivning av vissa kronans fordringar samt medgivande av ackord rörande sådan fordran (avskrivningsförordning), dels förordning om ändrad lydelse av 62 § uppborðsförordningen och dels förordning om avskrivning av vissa skatter, m. m., ävensom förslag i fråga om eftergift av kronans fordringar m. m.

Stockholm den 9 november 1962.

Enar Eckerberg

Thorsten Wikström

Bertil Ehnбом

/Sverker Widmark

Undertecknad, vilken såsom tillkallad expert deltagit i utredningen, ansluter sig till utredningens förslag och uttalanden.

Curt Nilsson

Förslag till

Kungörelse om bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Om bevakning och indrivning av kronans fordringar skall, där ej annat är stadgat, gälla vad i denna kungörelse sägs.

Kungörelsen äger icke tillämpning å skatter, böter och viten samt lån av statsmedel.

2 §.

Gäldas icke fordran i rätt tid, skall gäldenären omedelbart anmanas att fullgöra sin betalningsskyldighet.

Erlägges ändock icke betalning, skola lämpliga åtgärder vidtagas, varvid skall beaktas vad nedan sägs.

3 §.

Kungl. Maj:t direkt underordnad myndighet samt, i den utsträckning myndigheten förordnat, jämväl underlydande förvaltning må beträffande fordran uppkommen inom dess ämbetsområde medgiva skäligt — dock högst ett års — betalningsanstånd, ansöka om betalningsföreläggande eller göra lagsökning, påkalla utmätning, konkurs eller annan verkställighet, bevaka fordringen i konkurs samt uppdraga åt allmän åklagare att i samband med talan om ansvar utföra kronans målsägandetalan. Har myndigheten icke erhållit behörighet enligt 7 § avskrivningsförordningen, må den för åtgärd som ovan sägs samt för fortsatt indrivning överlämna fordringsärende till bevakningsmyndighet samt skall, såvitt den ej eljest äger inför domstol föra kronans talan, till bevakningsmyndighet överlämna sådant ärende som hänskjutits till eller anses böra föranleda rättegång i vilken kronans talan icke såsom målsägandetalan utföres av allmän åklagare.

Bevakningsmyndigheter äro kammarkollegiet för den civila statsförvaltningen och försvarets civilförvaltning för försvarsväsendet.

Bevakningsmyndighet ävensom annan myndighet med behörighet enligt 7 § avskrivningsförordningen äger beträffande av myndigheten omhändertagna fordringar vidtaga varje laga åtgärd för utkrävande av kronans rätt samt medgiva längre betalningsanstånd än i första stycket sägs.

4 §.

Ärende avseende ogulden fordran, som icke omhändervades av myndighet med behörighet enligt 7 § avskrivningsförordningen eller sådan myndighet

underordnad förvaltning, skall senast ett år efter förfallodagen för fortsatt handläggning överlämnas till bevakningsmyndighet.

Har betalningsansånd medgivits skall dock ärendet, sedan ett år förflutit från den ursprungliga förfallodagen och därest det icke finnes grundad anledning antaga, att fordringen inom rimlig tid kommer att inflyta, utan oskäligt dröjsmål överlämnas till bevakningsmyndigheten.

5 §.

Då fordringsärende överlämnas till bevakningsmyndighet, skall samtidigt tillhandahållas de beträffande gäldenären och fordringen tillgängliga upplysningar som kunna vara av betydelse för ärendets fortsatta behandling. Myndighet som överlämnat ärendet har att på anmodan bistå bevakningsmyndigheten vid ärendets handläggning.

6 §.

Bevakningsmyndighet skall på begäran lämna annan myndighet råd och anvisningar rörande bevakning och indrivning av fordran och därmed sammanhängande frågor, såsom om betalningsansånd, ackord och tvistig fordrans värde.

Bevakningsmyndigheterna och andra myndigheter med behörighet enligt 7 § avskrivningsförelörden skola sinsemellan samarbeta för åstadkommande av effektivitet och besparingar i indrivningsarbetet.

7 §.

Behörighet enligt 7 § avskrivningsförelörden tillkommer försvarets civilförvaltning, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, kammarkollegiet och domänstyrelsen.

Denna kungörelse träder i kraft den

Förslag till

Förordning om avskrivning av vissa kronans fordringar samt medgivande av ackord rörande sådan fordran (avskrivningsförordning)

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Om avskrivning av kronans fordringar samt medgivande av ackord rörande sådan fordran skall, där ej beträffande vissa fordringar därom är särskilt stadgat, gälla vad i denna förordning sägs.

Förordningen äger icke tillämpning å skatter, böter och viten samt lån av statsmedel.

2 §.

Avskrivning innebär att vidare åtgärd för fordringens bevakning och indrivning icke behöver vidtagas med mindre anledning uppkommer till antagande att fordringen kan gäldas.

3 §.

Har gäldenär avlidit och finnes ej dödsbodelägare, som svarar för gälden, skall fordringen avskrivas till den del den icke kunnat gäldas ur den avlidnes tillgångar eller med anlitande av ställd säkerhet. Fordran hos juridisk person, som trätt i likvidation, skall avskrivas till den del den icke kunnat gäldas vid likvidationen och betalningsskyldighet för annan ej föreligger.

Annan till betalning förfallen fordran må avskrivas, om fordringens kapitalbelopp icke överstiger 1 000 kronor samt ingen eller ringa möjlighet anses föreligga att omedelbart eller framdeles utfå betalning eller indrivning av fordringen skulle vålla mer arbete och kostnad än skäligt är och icke är påkallad av principiella skäl. Har myndighet att gentemot samme gäldenär bevaka flera till betalning förfallna fordringar, må dock dessa avskrivas endast om deras sammanlagda kapitalbelopp icke överstiger 1 000 kronor.

4 §.

Bjuder gäldenär eller löftesman ackord i konkurs eller enligt lagen om ackordsförhandling utan konkurs, må ackordsförslaget bifallas, därest det bedömes vara fördelaktigt och vad å kronans fordran, ränta däri inräknad, bjudes i betalning med högst 1 000 kronor understiger fordringens kapitalbelopp. Har myndighet att gentemot gäldenären eller löftesmannen bevaka flera fordringar, må dock förslaget bifallas endast om vad å fordringarna bjudes i betalning med högst 1 000 kronor understiger fordringarnas sammanlagda kapitalbelopp.

Vad i första stycket sägs gäller även då gäldenär eller löftesman eljest bjuder ackord; dock att förslaget härom må bifallas endast på villkor att jämväl övriga därav berörda borgenärer godkänna detsamma.

5 §.

Har fordran avskrivits eller guldits enligt medgivet ackord, skall beslutet om avskrivningen eller medgivandet av ackordet jämte den till grund härfor liggande utredningen och övriga handlingar i ärendet biläggas den beslutande myndighetens räkenskaper.

6 §.

Behörig att avskrika fordran samt att medgiva ackord är varje under Kungl. Maj:t direkt lydande myndighet såvitt avser fordringar, uppkomna inom myndighetens ämbetsområde.

Myndighet med sådan behörighet äger förordna, att behörigheten skall helt eller delvis tillkomma jämväl myndigheten underlydande förvaltning.

7 §.

Konungen äger förordna, att därför särskilt lämpad myndighet må oavsett beloppets storlek men med tillämpning i övrigt av bestämmelserna i denna förordning verkställa avskrivning och medgiva ackord beträffande fordringar, som myndigheten har att bevaka och indriva.

8 §.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna förordning.

Denna förordning träder i kraft den _____, från och med vilken dag vad som på grund av författning eller eljest gäller beträffande särskilt ansvar för statlig uppbördsman (uppbördsmanansvar) icke längre skall äga tillämpning.

Genom förordningen upphävas

förordningen den 11 december 1830 (nr 85) angående behandlingen av extraordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål,

kungörelsen den 12 december 1924 (nr 530) med vissa bestämmelser angående handläggningen av avkortnings-, avskrivnings-, restitutions- och reskontreringsmål,

vad som eljest i allmän författning eller föreskrift finnes stadgat om avskrivnings- och reskontreringsmål samt besvär i dylika mål, samt

kungörelsen den 29 september 1911 (nr 106) angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar.

Beträffande sådana anmärkningar vid uppbördsmäns räkenskaper, vilka utställts till delgivning före förordningens ikraftträdande, skall vad dessförinnan varit gällande angående avskrivnings- och reskontreringsmål fortfarande tillämpas; dock må förvaltningsmyndighet som äger framställa sådan anmärkning, om det finnes skäligt, underlåta att utkräva ersättning av uppbördsman på grund av anmärkning, som fastställts efter ikraftträdandet.

Förslag till
Förordning om ändrad lydelse av 62 § uppbördsförordningen den 5 juni
1953 (nr 272)

Härigenom förordnas, att 62 § uppbördsförordningen skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

Nuvarande lydelse:

62 §.

Finner länsstyrelsen efter anmälan av utmätningsman eller eljest sådana omständigheter föreligga, att skattskyldig eller arbetsgivare, som jämlikt denna förordning är ansvarig för arbetstagares skatt, bör försättas i konkurs här i riket för utfående av skatt, skall länsstyrelsen förordna, att utmätningsmannen skall göra framställning därom; dock att, då skattebelopp, för vilket den skattskyldige eller arbetsgivaren häftar, understiger etthundra kronor, sådan framställning ej må ske, med mindre i det föreliggandet fallet synnerliga skäl därtill äro.

Länsstyrelsen må, där så finnes med hänsyn till föreliggande omständigheter böra ske, uppdraga åt utmätningsman att själv avgöra huruvida framställning, som i föregående stycke sägs, bör göras.

Föreslagen lydelse:

62 §.

Finner länsstyrelsen — — — därtill äro.

Länsstyrelsen må — — — bör göras.

Bjuder skattskyldig eller arbetsgivare som i första stycket sägs ackord, må länsstyrelsen, såvitt fråga är om skatt, bifalla ackordsförslaget, därest det bedömes vara fördelaktigt; dock att ackordsförslag, som icke framställs i konkurs eller enligt lagen om ackordsförhandling utan konkurs, må bifallas endast på villkor att jämväl övriga därav berörda borgenärer godkänna detsamma.

Denna förordning träder i kraft den

**Förslag till
Förordning om avskrivning av vissa skatter, m. m.**

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Vad i 66 § första stycket och 67 § andra stycket uppbördsförordningen stadgas om avskrivning av skatt skall gälla jämväl annan än i nämnda förordning avsedd skatt.

2 §.

I 62 § tredje stycket uppbördsförordningen angivna villkor för medgivande av ackord rörande skatt skola gälla även beträffande övriga fordringar å vilka nämnda förordnings avskrivningsbestämmelser äga tillämpning enligt vad ovan eller eljest särskilt stadgats.

3 §.

Behörig att avskriva skatt enligt 1 § är vederbörande centrala beskattningsmyndighet eller, där sådan icke finnes, vederbörande länsstyrelse.

Beslutanderätt i fråga som avses i 2 § tillkommer den myndighet som äger avskriva fordringen.

4 §.

Konungen äger utfärda närmare föreskrifter angående tillämpningen av denna förordning.

Denna förordning träder i kraft den

Genom förordningen upphäves 3 § kungörelsen den 19 juni 1942 (nr 531) med vissa bestämmelser rörande uppbörd av accis eller skatt, som skall inbetalas till kontrollstyrelsen, m. m.

KAPITEL I

Utredningsdirektiven

Utredningens direktiv innefattas i ett anförande till statsrådsprotokollet över finansärenden den 30 juni 1955 av dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Sköld. Departementschefen anförde bl. a. följande.

I sin berättelse till 1947 års riksdag framhöll statsrevisorerna ånyo angelägenheten av att frågorna om redogöranansvaret och anmärkningsprocessen bringades till en lösning. I sammanhanget borde även andra med revisionsverksamheten sammanhängande spörsmål upptagas till granskning. Statsutskottet (utl. nr 128) fann den omständigheten, att vissa särskilt aktuella organisationsfrågor blivit föremål för speciella utredningar, icke böra utgöra hinder för att frågan om en samordning av de olika revisionsorganens arbete snarast löstes. Spörsmålen om anmärkningsprocessen, redogöranansvaret samt formerna för avskrivning av statens fordringar borde i samband därmed upptagas till behandling. Riksdagen (rskr 1947: 329) gjorde hemställan hos Kungl. Maj:t i enlighet med utskottets utlåtande.

Såsom framgår av det föregående är frågan om *formerna för eftergift och avskrivning av statens fordringar* ett spörsmål som i viss mån sammanhänger med redogöranansvaret och anmärkningsprocessen. Beträffande avskrivning av statens fordringar har bestämmelser bland annat meddelats i förordningen den 11 december 1830 angående behandling av extra ordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål samt i kungörelsen den 29 september 1911 angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar. Möjligheterna till avskrivningar utan riksdagens medgivande är enligt dessa författningar snävt begränsade. Vid sidan av de allmänna avskrivningsbestämmelserna har i instruktionerna för åtskilliga verk och i taxebestämmelser meddelats särskilda avskrivningsbemyndiganden i avseende på vissa slag av fordringar. Beträffande sådana åtgärder i fråga om statens fordringar som överlåtelse, efterskänkande eller anstånd har riksdagen lämnat vissa generella och tillfälliga bemyndiganden.

Utöver vad förut återgivits har frågan om nya bestämmelser beträffande avskrivning av statens fordringar varit föremål för riksdagsbehandling vid två tillfällen under senare år. I anledning av vad statsrevisorerna anförde i sin berättelse till 1937 års riksdag hemställde denna (rskr 1937: 311) om utredning rörande omarbetning av bestämmelserna angående avskrivning av statens fordringar. Riksdagen påpekade därvid att gällande bestämmelser på området var i flera hänseenden föråldrade och att bristen på kompletterande föreskrifter haft till följd, att olika förfaringsätt tillämpats. Vidare framhölls att avsaknaden av bestämmelser om Kungl. Maj:ts rätt att göra avskrivningar medfört osäkerhet vid behandlingen av avskrivningsfrågor. Riksdagen fann detta förhållande i hög grad otillfredsställande. Riksdagens år 1944 församlade revisorer uttalade önskvärdheten av att myndigheterna skulle beredas ökade möjligheter att avskriva fordringar, vilkas bevakning medförde kostnader som icke stod i rimlig proportion till fordringsbeloppet. Under åberopande av vad revisorerna sålunda anförde anhöll 1945 års riksdag (rskr 1945:

352), att Kungl. Maj:t ville i samband med den av 1937 års riksdag begärda utredningen överväga åtgärder i det av revisorerna angivna syftet.

I detta sammanhang må nämnas, att riksräkenskapsverket år 1942 till Kungl. Maj:t överlämnade en promemoria med förslag, närmast syftande till att rationalisera bevakningen av statsverkets fordringsanspråk samt förenkla avskrivningsmöjligheterna beträffande sådana kronans osäkra fordringar, som balanseras i myndigheternas huvudbokföring. Sagda promemoria har hittills icke föranlett någon åtgärd.

Vidare må framhållas, att 1950 års budgeträttskommitté (SOU 1954: 40) berört frågan om statens fordringsanspråk samt i sitt förslag utgått från att frågan konstitutionellt regleras genom bestämmelser i regeringsformen.

Den av riksdagen begärda utredningen rörande redogöraransvaret och anmärkningsprocessen jämte därmed sammanhängande frågor bör nu komma till stånd. Vid utredningen bör hänsyn tagas till vad riksdagen, ämbetsverk och kommittéer uttalat i ämnet.

I anslutning till utredningen av frågorna om redogöraransvaret och anmärkningsprocessen bör en översyn ske av formerna för eftergift och avskrivning beträffande statens fordringar. Handläggningen av dylika frågor synes för närvarande vara alltför omständlig och kännetecknas av viss osäkerhet från myndigheternas sida, då bestämmelser på området antingen helt saknas eller är föråldrade. Även formerna för bevakningen av statsverkets fordringsanspråk bör inbegripas i utredningen.

Utredningen bör anförtros åt tre särskilt tillkallade sakkunniga. Till deras förfogande bör i mån av behov ställas särskild expertis.

KAPITEL II

Historik

Avskrivning

För att tillräckligt belysa den historiska bakgrunden till nuvarande regler om avskrivning av kronans fordringar torde det icke vara påkallat att gå längre tillbaka än till omständigheterna vid tillkomsten av den ännu gällande 1830 års KF angående behandlingen av extraordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål. Härvid må till en början erinras, att med ordinarie avskrivning av gammalt torde ha förståtts avskrivning av räntor av jord och övriga fastigheter samt kyrkotionden m. m., vilka ehuru de icke skolat utgå dock upptagits i räkenskaper. Med grundskatternas avskaffande har emellertid dylik ordinarie avskrivning förlorat sin betydelse. Såsom ordinarie avskrivning har också betecknats avskrivning av försliten materiel och avskrivning vid brist på grund av normalt svinn i statens förråd av proviant och fodervaror, vilken typ av avskrivning dock icke är av intresse i detta sammanhang. Vidare bortses i den följande översikten från bestämmelserna om avskrivning av skatt och andra specialbestämmelser om avskrivning av fordringar. En översikt över dessa regler, såsom de f. n. äro utformade, återfinnes i kap. IV och V.

I berättelsen över sin år 1827 verkställda granskning anförde *riksdagens revisorer* bl. a. följande.

Under granskningen av statsverkets samt de administrativa verkens förvaltning hava revisorerna funnit, att för olika tillfällen och under olika former avskrivningar blivit beviljade av kronans fordringsanspråk hos enskilda personer. I ovisshet om gränserna för verkställande maktens åtgärder i dylika frågor, där de ömsom blivit definitivt avgjorda, ömsom rikets ständers prövning underställda, och då revisorerna icke igenfunnit några stadganden, som bestämt och tydligt uttrycka, under vilka villkor statsverkets tillgångar må genom avskrivning ifrån detsamma skiljas; tro revisorerna sig uppfylla en plikt, då de antyda denna brist i föreskrifterna, vilken, om den även såsom sådan av rikets ständer erkännes, säkerligen bliver för framtiden avhjälpd, till befrämjande av den visshet om rättigheternas gräns, som nödvändigt måste föregå anspråket å kontrollernas verksamhet.

I två särskilda skrivelser den 7 dec. 1829 anhöllo *rikets ständer*, att Kungl. Maj:t täcktes till nästkommande ständers prövning och avgörande överlämnade förslag till allmän stadga om avskrivningar i statens räkenskaper. I anledning av dessa skrivelser utfärdade Kungl. Maj:t den 11 dec. 1830 en förordning angående behandlingen av extraordinarie avskrivningsfrågor oc

anmärkningsmål (SFS nr 85), varjämte Kungl. Maj:t samma dag uppdrog åt krigskollegium, förvaltningen av sjöärendena och statskontoret att inkomma med förslag till bestämdare föreskrifter rörande grunderna och villkoren för avskrivningar i statens räkenskaper och eftergift av kronans fastställda fordringar, en fråga, som Kungl. Maj:t fann utgöra föremål för sin och ständernas gemensamma prövning (jfr SFS år 1830 s. 1243). Nämnda förordning är ännu formellt i kraft. En redogörelse för dess innehåll lämnas å s. 68 f. Här må blott erinras om dess grundläggande bestämmelse, att extraordinarie avskrivning må beviljas endast då den förlust i penningar eller persedlar varom fråga är utredes vara tillkommen utan någons förvällande eller då tillgång till förlustens ersättning brister hos den eller dem, som därtill äro lagligen förpliktade.

I ett till krigskollegium och förvaltningen av sjöärendena i anledning av nämnda uppdrag överlämnat protokollsutdrag den 26 mars 1834 anförde *statskontoret* bl. a. följande.

För behandlingen av detta ärende syntes det Kungl. Statskontoret nödigt att först uppgiva anledningarna, av vilka i allmänhet frågor väckas om avskrivningar ur statens räkenskaper, vilka i alla andra fall än de då, jämlikt särskilda författningar, visst belopp å varor eller persedlar får uppbörsman såsom avskrivning tillgodoberäknas, kunna sägas vara extra ordinära. Dessa anledningar voro merendels.

Propriebalanser, eller redogörars skuld till kronan för uppbörsbrist, härledande sig antingen av tillgrepp eller ifrån försummat indrivande av kronans medel; så ock från förskingring av omhänderhavda kronan tillhöriga varor eller förrådspersedlar;

Förluster i penningar eller effekter, genom händelser som varken kunna förutses eller förekommas, såsom sjö- och brandskador, pridförändringar, stöld, förskämning av varor i vissa fall samt under transporter m. m. d.; eller ock härröra ifrån åsidosatt kontroll av den som sådan ålegat, eller annan tjänsteförseelse, såsom felaktig disposition av medel o. s. v.;

Ådömda betalningar av varjehanda på köpslut, arrenden, löftesförbindelser eller andra avtal sig grundande kronans fordringar m. m.;

Utestående kronoutskylder, för vilka avkortningar ej kunna äga rum;

Förskotter, som under villkor av redovisning eller ersättning blivit beviljade, men i brist därav kunna ur räkenskaperna avföras; samt

Lån, till vilkas gottgörande tillgång hos gäldenär eller dess löftesmän saknas, eller för vilkas eftergift andra anledningar förekommit.

Grunderna eller villkoren, varunder sådana allmänna medel eller kronan tillhöriga effekter och persedlar må genom avskrivning ur räkenskaperna ifrån dess tillgångar skiljas, ansåg Kungl. Statskontoret kunna hänföras till 3 klasser, nämligen

1. att förlusten bevisligen tillkommit utan någons förvällande;
2. att efter laga undersökning vederbörligen utrett blivit, att tillgång till kronans skadeslöshållande brister hos dem därtill blivit förpliktade;
3. att eftergift av ersättning eller betalning må, av andra skäl, äga rum.

Statskontoret och övriga omförmälda ämbetsverk åberopade i skrivelse den 15 april 1834 till Kungl. Maj:t ifrågavarande protokollsutdrag såsom gemensamt yttrande. Det åt ämbetsverken lämnade uppdraget att inkomma med förslag till bestämdare föreskrifter rörande grunderna och villkoren för av-

skrivningar i statens räkenskaper och eftergift av kronans fastställda fordringar synes icke ha föranlett någon vidare åtgärd.

Efter granskning av marinförvaltningens räkenskaper för år 1895 anmärkte 1896 års riksdagsrevisorer (s. 117), att enligt vid marinförvaltningens koncepthuvudbok för år 1895 fogade förteckningar flottans station i Karlskrona vid sistnämnda års slut hade utestående fordringar till ett sammanlagt belopp av 61 977 kronor 59 öre. Fordringarna hade uppkommit under åren 1849—1895. Revisorerna, som sade sig av tillgängliga handlingar icke ha vunnit kännedom om huruvida åtgärder vidtagits för fordringarnas indrivning, ville fästa uppmärksamheten å detta förhållande såväl med avseende å det stora antalet dylika fordringar som på grund av att åtskilliga däruti ingående poster vore jämförelsevis betydande. *Statsutskottet* anförde vid 1897 års riksdag (utl. nr 37 § 6), efter att ha anmärkt att omförmälda fordringar utgjordes av icke mindre än 365 särskilda poster, att otvivelaktigt en ej obetydlig besparing i arbete vid bokföringen skulle kunna vinnas, där est en del av dessa fordringar finge avskrivas, liksom det med visshet kunde antagas, att i många fall någon valuta för dessa fordringar icke kunde komma statsverket till godo. Av marinförvaltningen hos Kungl. Maj:t gjord framställning om avskrivning av vissa stationens fordringar hade emellertid avböjts med anledning av gällande föreskrifter om sättet för sådan avskrivning i KF 11/12 1830. Då sålunda i berörda författning förefunnos hinder för vidtagande av lämpliga åtgärder i omförmälda syfte, föreslog utskottet riksdagen att hos Kungl. Maj:t göra framställning om att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida icke sådan ändring i gällande bestämmelser angående avskrivning av kronans utestående fordringar kunde vidtagas, att vidsträcktare möjlighet till dylik avskrivning än dittills förefunnits måtte beredas. *Riksdagen* biföll i skrivelse nr 97 utskottets hemställan.

Statskontoret och *kammarrätten* yttrade i gemensamt utlåtande den 18 sept. 1900 över riksdagens skrivelse inledningsvis, att enligt KF 11/12 1830 någon statsverkets fordran icke torde få ur vederbörande räkenskap avskrivas, med mindre varje möjlighet till fordringens utbekommande befunnits vara utesluten och fullständig utredning sålunda förelåge därom att verklig förlust för statsverket uppstått. Ämbetsverken erinrade i fortsättningen om vissa specialbestämmelser, enligt vilka avskrivning av fordringar kunde medgivas på mindre stränga villkor än de i 1830 års KF angivna (militärt reglemente av år 1880, KK år 1884 angående redovisning av böter m. m., vissa bestämmelser om avskrivning av telefonavgifter m. fl. författningar). I den aktuella frågan anförde ämbetsverken bl. a. följande.

Vad särskilt angår avskrivning av sådana fordringar, som närmast avsetts med riksdagens underdåniga skrivelse, funnos vid den tid skrivelsen avläts bestämmelser meddelade, förutom i KF den 11 dec. 1830, jämväl i § 291 mom. 3 av flottans reglemente den 10 juli 1884. — Efter underdånigt förslag av en för granskning av flottans reglemente tillsatt kommission hava i fråga om avskrivning av fordringar vid flottans stationer väsentligen förändrade bestämmelser kommit till stånd genom det den 8 dec. 1899 fastställda förnyade reglementet för flottan § 338. I mom. 3

av denna § stadgas, att, därest genom stöld, olyckshändelse eller annan dylik tillfällighet förlust av penningar, materialier eller persedlar inträffat och det efter behörigen verkställd undersökning befunnits, att förlusten tillkommit utan någons förvällande, eller om tillgång till ersättning av för kronan uppkommen förlust bruttit hos den eller dem, som varit till utgivande av sådan ersättning lagligen förpliktade, äger stationsbefälhavaren eller varvschefen, då fråga är om materialier eller persedlar, meddela beslut om avskrivning jämte hänvisning för den, som är missnöjd med beslutet, att däröver anföra besvär hos kammarrätten inom 30 dagar efter erhållen del av beslutet, men, då fråga är om penningar, beträffande avskrivning därav, avgiva förslag till marinförvaltningen jämte överlämnande av samtliga målet rörande handlingar. Äger stationen av annan anledning än här förut sagts fordran, till vars gäldande saknas tillgång, och finnes ej utsikt, att tillgång framdeles skall yppa sig, eller är fordringen av annan orsak värdelös, då må, enligt mom. 4, densamma avskrivas, varom stationsbefälhavaren eller varvschefen, efter noggrann undersökning av hithörande omständigheter och jämte överlämnande av samtliga målet rörande handlingar, äger att till marinförvaltningen avgiva förslag. På samma gång sålunda beträffande avskrivning av fordringar, varå mom. 3 av nämnda § har avseende, all hänvisning till KF den 11 dec. 1830 uteslutits, har såsom villkor för avskrivning av andra fordringar vid flottans stationer allenast uppställts, att enligt vederbörande myndighets bedömande utsikt saknas, att framdeles tillgång för fordringens gäldande skall yppa sig, eller att fordringen av annan orsak är värdelös. Genom de nya bestämmelserna synes i avseende å fordringar av nu omförmälda slag en så vidsträckt möjlighet till avskrivning vara beredd, att någon vidare åtgärd i sådant syfte icke lärer böra ifrågakomma. Huruvida inom andra områden av statsförvaltningen något mera kännbart behov av lättat tillfälle till fordringars avskrivning gjort sig gällande är icke för ämbetsverken känt; och ämbetsverken äro för sin del benägna hålla före, att det behov, som i sådant hänseende må förefinnas eller kunna uppstå, bäst och fullständigast avhjälpes genom att på sätt som skett i fråga om böter, uppborndsfordringar och telefonavgifter m. m., för vissa slag av fordringar meddela särskilt avpassade specialbestämmelser. Å andra sidan synes det ämbetsverken antagligt, att en sådan utvidgning av de i KF den 11 dec. 1830 innefattade allmänna reglerna för fordringars avskrivning, som riksdagen med sin framställning torde hava åsyftat, bör, hållen inom rimliga gränser, kunna bliva för det allmänna till fördel. Otvivelaktigt är, att under nuvarande förhållanden en mängd fordringar måste år efter år bokföras utan att någon som helst sannolikhet för deras gäldande förefinnes, och att ett betydande mått av arbete och omkostnader tages i anspråk för sådana fordringars bibehållande i gällande kraft och indrivning. Även om lättnader i avskrivningsvillkoren skulle leda därhän, att kronan ginge förlustig ett eller annat fordringsbelopp, som eljest kunnat komma att inflyta, torde — särdeles om de förändrade bestämmelserna begränsades till att gälla endast fordringar å relativt mindre betydande belopp — förluster för kronan komma att väl uppvägas av den minskning i arbete och omkostnader för fordringarnas bibehållande vid gällande kraft och utsökning, som en del fordringars tidigare avskrivning komma att medföra. Advokatfiskalen i kammarrätten, vilken blivit i ärendet hörd, har i avgivet yttrande, till vilket jämväl kammarrättens revisionsavdelnings andra kontor anslutit sig, tillstyrkt att i anledning av riksdagens framställning sådan ändring i nu gällande bestämmelser för avskrivning av kronans fordringar måtte vidtagas, att sådana fordringar finge avskrivas utom i de fall, då dylik åtgärd nu får äga rum, jämväl, då gäldenär eller annan, som för fordran på grund av borgen eller eljest är ansvarig, blivit tid efter annan och senast under det tionde året från det fordringen tillkom i mantalsskrivningsorten av kronobetjänt eftersökt ävensom hos kommunalnämnd och pastorsämbete efterfrågad, utan att han anträffats eller kändedom om hans vistelseort här i riket kunnat erhållas, samt då fordran varit utestående i tjugu år utan att kunna,

oaktat flera gånger upprepade utmättningsförsök, indrivas. Detta förslag anse sig ämbetsverken kunna i huvudsak biträda, dock under förbehåll att de sålunda ifrågasatta föreskrifterna icke komma att gälla fordran, vars kapitalbelopp överstiger 300 kronor, samt icke heller tillämpas, då särskilda förhållanden giva anledning antaga, att fordran kan komma att inflyta och att fördenskull fordringsrätten bör uppehållas. Med en sådan begränsning i förslaget synes å andra sidan den tid, fordran, som, oaktat upprepade utmättningsförsök, icke kunnat indrivnas, bör hava varit utestående för att få avskrivnas, kunna inskränkas till tio år.

I enlighet med ämbetsverkens förslag utfärdades KK 3/5 1901 (nr 28) angående viss ändring i KF 11/12 1830. Genom nämnda kungörelse stadgades, att avskrivning av kronans utestående fordringar finge förutom i de fall, då sådan avskrivning förut vore medgiven, äga rum jämväl då gäldenär eller annan, som för fordran på grund av borgen eller eljest vore ansvarig, blivit tid efter annan och senast under tionde året från det fordringen tillkom i mantalsskrivningsorten av kronobetjänt eftersökt samt i Stockholm hos vederbörande roteman men eljest hos pastorsämbetet och å landet jämväl hos kommunalnämnden efterfrågad, utan att han anträffats eller kännedom om hans vistelseort här i riket kunnat erhållas, ävensom då fordran varit utestående i tio år utan att kunna, oaktat upprepade gånger verkställda utmättningsförsök, indrivnas, dock att den sålunda medgivna vidsträcktare rätten till avskrivning ej finge gälla fordran, vars kapitalbelopp överstege 300 kronor, samt icke heller tillämpas, då vederbörande myndighet funne särskilda förhållanden giva anledning antaga, att fordran kunde komma att inflyta, och för den skull ansåge fordringsrätten böra bevakas.

Sistnämnda kungörelse gällde till år 1911, då den upphävdes och ersattes av KK 29/9 samma år (nr 106) angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar. Upprinnelsen till utfärdandet av 1911 års KK var ett uttalande av *riksdagens revisorer* i deras år 1903 avgivna berättelse. Med avseende å postverkets räkenskaper för år 1902 hade revisorerna av den vid postverkets huvudbok för nämnda år fogade, av ombudsmannen hos generalpoststyrelsen avgivna s. k. relation inhämtat, att bland postverkets från föregående år balanserade fordringar upptagits åtskilliga sådana som uppkommit för avsevärt lång tid tillbaka. Sålunda balanserades fortfarande fordringar, med avseende å vilka redan under 1878 ombudsmannens åtgärd eller yttranden påkallats, och för åren 1878—1892 uppginge dessa fordringar till ett sammanlagt belopp av 60 364 kronor 48 öre och utgjorde 43 särskilda poster, varav 20 avsåge fordringar, vilkas belopp understeg 300 kronor. Revisorerna ansågo bl. a., att möjlighet borde beredas till avskrivning av jämväl fordringar, uppgående till större belopp än 300 kronor, under i 1901 års kungörelse om extraordinarie avskrivning stadgade förutsättningar samt på i förordningen den 11 december 1830 angivet sätt ävensom att rätten till avskrivning av fordringar till äventyrs utan olägenhet kunde jämväl något utsträckas i andra avseenden. Beträffande denna revisorernas uppfattning framhöll *generalpoststyrelsen* i infordrat utlåtande, hurusom under den tid KK 3/5 1901 varit i kraft styrelsen upprepade gånger

haft tillfälle erfaras hur önskvärdt det skulle varit, om möjligheten till avskrivning av åtskilliga i posträkenskapen balanserade fordringar än mera ökats. Det vore nämligen otvivelaktigt, att under dåvarande förhållanden många fordringar till större belopp än 300 kronor måste år efter år bokföras, utan att någon som helst sannolikhet för deras gäldande förefunnnes, samt att ett icke ringa mått av arbete och kostnader fruktlöst toges i anspråk för sådana fordringars bibehållande vid gällande kraft och för försöken att indriva dem. Det vore i allmänhet förenat med avsevärda svårigheter att, i fråga om postverkets dylika fordringar, vilka i de flesta fall inestode hos personer, som brutit sin levnadsbana samt avvikit från sin förra omgivning och uppehållsort, åstadkomma nöjaktig sådan utredning som jämlikt 1901 års KK erfordrades för avskrivningsåtgärd; och föga syntes vara att vinna av det ökade arbete och den omgång, som vållades därav att utslag i frågor rörande avskrivningar av nu ifrågavarande slag fortfarande skulle underställas kammarrättens prövning och godkännande.

Generalpoststyrelsens ombudsman avgav särskilt memorial i ärendet, vari bl. a. påpekades, att utredningsärenden, särskilt i de fall då gäldenärens vistelseort icke vore känd, ofta först efter avsevärd tidsutdräkt kunde bringas i det skick att avskrivning jämlikt KK 3/5 1901 kunde ifrågasättas. I sådana fall måste nämligen ej sällan rörande en och samma fordran skriftväxling äga rum med flera olika myndigheter, från vilka svar inkomme först efter längre eller kortare dröjsmål, ofta beroende därpå att dessa måste i sin ordning i saken meddela sig med andra myndigheter. Vidare mötte ofta svårigheter att utröna antingen sådan gäldenärens mantalsskrivningsort, särdeles då han befunnits hava flyttat från ort till annan, eller ock hos vilken rote-man eller vilket pastorsämbete gäldenären rätteligen borde efterfrågas osv.; vartill komme att de myndigheter, nämligen vederbörande kronobetjänt, roteman eller pastorsämbete och kommunalnämnd, från vilka intyg måste anskaffas, ofta först efter för dem tidsödande arbete vore i stånd att avgiva sådana intyg. Ombudsmannen ansåg önskligt, att de i omförmälda kungörelse stadgade villkoren för avskrivning för det fall att gäldenär ej kunde anträffas måtte kunna förenklas.

Riksdagen (skr nr 108) sade sig dela revisorernas uppfattning, att vidsträcktare möjligheter till avskrivning av kronans utestående fordringar än dem som förefunnos på grund av KF 11/12 1830 och KK 3/5 1901 syntes böra beredas, samt anhöll att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida åtgärder lämpligen borde vidtagas för möjliggörande av en vidsträcktare avskrivning av postverkets äldre balanserade fordringar än som enligt då gällande författningar kunde äga rum.

I infortrat utlåtande i anledning av riksdagens framställning föreslog *generalpoststyrelsen*, att särskilda bestämmelser borde utfärdas rörande avskrivning av postverkets äldre balanserade fordringar. De föreslagna bestämmelserna skulle gälla penningfordran, vars kapitalbelopp ej överstege 1 000 kronor, och innebära, att om gäldenär eller borgensman eftersökts och efterfrågats i sin kyrkoskrivningsort, detta skulle tillerkännas samma verkan

som om eftersökande ägt rum i mantalsskrivningsorten, att om den betalningsskyldiges eftersökande och efterfrågande i mantals- eller kyrkoskrivningsorten icke kunnat ske, emedan kännedom om någondera orten icke kunnat erhållas, den omständigheten icke skulle i och för sig utgöra hinder för avskrivande av fordran, då förhållandena i övrigt gäve anledning antaga att fordringen icke kunde komma att inflyta, att, i stället för de då gällande bestämmelserna att den betalningsskyldige skulle tid efter annan och senast under tionde året från det fordringen tillkom eftersökas och efterfrågas samt att utmätningsförsök skulle upprepade gånger under minst tio år verkställas, föreskrift måtte meddelas rörande antalet gånger som eftersökning och efterfrågning eller utmätningsförsök skulle äga rum, samt att, om den betalningsskyldige gjort konkurs, vari utdelning av postverkets bevakade fordran antingen icke alls eller endast delvis kunnat erhållas, detta skulle i fråga om avskrivning anses vara av lika verkan som utmätningsförsök, varvid betalning för fordran antingen icke alls eller endast delvis kunnat erhållas.

Statskontoret och kammarrätten avgåvo år 1906 gemensamt infortrat utlåtande över riksdagens berörda framställning. Ämbetsverken ansågo vidtagandet av åtgärder i det av riksdagen angivna syftet vara av behovet påkallat. Bokförandet och balanserandet av kronans utestående fordringar vore förenat med icke oansenligt arbete och fordringarnas bevarande mot preskription därjämte med kostnader, som understundom kunde vara jämförelsevis icke obetydliga. Beträffande fordringar till mera avsevärda belopp syntes visserligen det oaktat avskrivning icke böra ifrågakomma, så länge någon möjlighet funnes att de kunde uttagas, och staten borde följaktligen underkasta sig det arbete och de utgifter som för ändamålet erfordrades. Men fordringar till lägre belopp borde balanseras endast i den mån därför behövt arbete och kostnader stode i tillbörligt förhållande till utsikten att erhålla gottgörelse för fordringarna. Ämbetsverken tillstyrkte, att beloppsgränsen för avskrivning höjdes till 1 000 kronor, enär enligt vad generalpoststyrelsen upplyst de berörda fordringarna till allra största delen ledde sitt ursprung från mot postverket förövade brottsliga handlingar och gäldenärerna således ofta vore personer som underginge eller undergått bestraffning för brott. Vid sådant förhållande vore det uppenbart, att möjligheter att erhålla betalning för dessa fordringar skulle i de flesta fall vara synnerligen ringa, och det borde därför ej möta betänklighet att, såsom generalpoststyrelsen föreslagit, höja det belopp som finge avskrivas utan att varje rättslig möjlighet till fordringens utfående skulle visas vara utesluten. Ämbetsverken tillstyrkte i stort sett även vad styrelsen i övrigt föreslagit angående villkoren för avskrivning av dess fordringar. Emellertid ansågo ämbetsverken, att samma skäl som talade för vidsträcktare rätt att avskriva postverkets fordringar syntes gälla även i fråga om andra kronans fordringar. Vad anginge det största belopp, för vilket avskrivning enligt nya bestämmelser skulle kunna medgivas, rådde visserligen någon tvekan huruvida detta borde sättas så högt som ämbetsverken ansett sig böra tillstyrka i

fråga om postverkets fordringar. Emellertid syntes det mest ändamålsenligt att i regel bestämma samma gräns för alla slags fordringar. Vid bedömandet av denna fråga borde därjämte icke lämnas åsido, att kronans fordringsrätt i allt fall icke bleve genom avskrivningen eftergiven. Ämbetsverken föreslogo i första hand en ny författning om avskrivning med sådana bestämmelser, som sedermera inflöto i 1911 års avskrivningskungörelse, samt i andra hand vissa lättnader i villkoren för avskrivning av generalpoststyrelsens fordringar.

I underdånig framställning den 23 juli 1910 anhöll *järnvägsstyrelsen* om lättnader i villkoren för avskrivning av sina fordringar. Där fordringsbeloppen utgjorde fraktavgifter ägde styrelsen enligt instruktionsbestämmelse utan inskränkning avskriva fordringar. Beträffande andra slags fordringar syntes det emellertid styrelsen uppenbart, att den rätt till avskrivning, som tillkomme styrelsen enligt 1830 års KF och 1901 års KK, vore alltför begränsad och ingalunda kunde anses överensstämma med den affärsmässighet som borde råda vid förvaltningen av statens järnvägar. För en lättnad i avskrivningsvillkoren åberopades särskilt kostnaderna för preskriptionsavbrott samt det förhållandet, att några inskränkande bestämmelser icke stadgats för avskrivning av fordran enligt 1899 års reglemente för flottan. Styrelsen borde erhålla samma möjlighet till avskrivning av fordringar som lämnats vederbörande vid flottan. I andra hand hemställde styrelsen att Kungl. Maj:t måtte för statens järnvägars vidkommande förordna, att fordran, vars kapitalbelopp uppginge till men ej överstege 1 000 kronor, finge avskrivas enligt bestämmelserna i KK 3/5 1901, att fordran, vars kapitalbelopp icke överstege 300 kronor, finge avskrivas, sedan vid utmätningförsök eller efter konkurs visat sig att fordringen icke kunnat indrivvas eller då, oaktat anställda efterforskningar, gäldenären ej kunnat anträffas eller kännedom om hans vistelseort ej kunnat erhållas, för så vitt icke särskilda omständigheter föranledde till antagande att gäldenären framdeles skulle bliva i stånd att infria sin skuld, samt att fordran, vars kapitalbelopp ej överstege 100 kronor, finge avskrivas, då genom intyg av vederbörande kronobetjänt, pastor, roteman eller kommunalnämnsordförande ådagalades, att gäldenären saknade tillgång till skuldens gäldande, likaledes för såvitt icke särskilda omständigheter föranledde till antagande att gäldenären framdeles skulle bliva i stånd att infria sin skuld.

I utlåtande över järnvägsstyrelsens framställning uttalade *kammarrätten*, att frågan om ändrade bestämmelser rörande avskrivning lämpligast löstes genom en ny allmän författning i ämnet, och hänvisade till vad i sådant avseende anförts i ämbetsverkets ovan berörda utlåtande i anledning av riksdagens skrivelse år 1904 beträffande avskrivning av postverkets fordringar. Därest dylik allmän författning icke komme att utfärdas, sade sig kammarrätten tillstyrka att vissa lättnader, som närmare preciserades i utlåtandet, genomfördes i villkoren för avskrivning av järnvägsstyrelsens fordringar.

Statskontoret instämde i det av kammarrätten gjorda uttalandet.

1911 års KK utformades i enlighet med statskontorets och kammarrättens ovan återgivna förslag i ämbetsverkens utlåtande år 1906. En närmare redovisning för kungörelsens innehåll återfinnes nedan (s. 69 f.).

Gällande bestämmelser om avskrivning av statens fordringar ha på senare tid vid ett par tillfällen kritiserats av *riksdagens revisorer*. Sålunda uttalade revisorerna i sin berättelse år 1937, efter att ha redogjort för avskrivningsbestämmelserna, följande (under finansdepartementet, § 39).

Såsom av det ovanstående framgår reglerades genom 1830 års förordning allmänna verks och myndigheters rätt till extra ordinarie avskrivning. Vad däremot angår Kungl. Maj:ts befogenhet att bevilja avskrivningar saknas bestämmelser i ämnet. Detta har vållat en viss osäkerhet vid Kungl. Maj:ts behandling av avskrivningsfrågor. Nämnda förhållande har vid flera tillfällen påtalats av vederbörande myndigheter. Sålunda har statskontoret i utlåtande den 18 juni 1927 i visst ärende angående befrielse från skyldighet att inbetala vissa anmärkningsbelopp framhållit den brist på enhetlighet som gjort sig gällande i Kungl. Maj:ts beslut i dylika frågor. Vad beträffar bestämmelserna i 1830 års förordning synes det revisorerna uppenbart, att desamma äro föråldrade och i hög grad svårtolkade. Detta förhållande, ävensom bristen på kompletterande bestämmelser på hithörande områden, har givit anledning till ytterst olika förfaringssätt i avskrivningsärenden. I detta sammanhang vilja revisorerna erinra därom, att 1902 års löneregleringskommitté i sitt den 18 juni 1904 avgivna betänkande med förslag till reglering av löneförhållandena vid kammarrätten uttalade, att det i 1830 års författning stadgade omständliga och tyngande förfaringssättet i verkligheten redan torde hava såsom otidsenligt till stor del kommit ur bruk och myndigheterna i stället anlita andra utvägar för att få förkomna effekter m. m. ur sina räkenskaper avförda. Det syntes därför löneregleringskommittén vara på tiden att även ur lagstiftningen avlägsna stadgandena i detta hänseende. Revisorerna hava även lagt märke till, att avskrivning verkställdes utan att förutsättningarna därför enligt förordningen varit för handen. Vidare har konstaterats, att sådan åtgärd vidtagits trots att varken denna förordning torde hava varit tillämplig eller särskilt medgivande till avskrivning lämnats. Revisorerna kunna i detta sammanhang icke heller underlåta att fästa uppmärksamheten på att enhetliga bestämmelser saknas rörande bokföringen av penningbalanser, som i förordningen avses. Denna omständighet har medfört, att vissa verk bokföra sådana balanser såsom fordringar, medan andra verk upptaga dylika belopp »inom linjen». Ytterligare andra verk bokföra överhuvud taget icke sådana belopp i sina huvudböcker. Enligt revisorernas mening stå de nu omhandlade förhållandena icke i god överensstämmelse med ett välordnat redovisningsväsende. Revisorerna vilja därför framhålla önskvärdheten av att en omarbetning av hithörande bestämmelser kommer till stånd, varvid jämväl torde böra övervägas i vad mån icke ett klarläggande bör ske i fråga om Kungl. Maj:ts rätt att bevilja avskrivningar.

Riksdagen uttalade i anledning av vad revisorerna sålunda anfört bl. a. (skr nr 311, 5:o), att bestämmelserna om extra ordinarie avskrivningar, vilka vore fastställda i 1830 års förordning i ämnet, i flera avseenden vore föråldrade, varjämte bristen på kompletterande föreskrifter haft till följd, att olika förfaringssätt tillämpats. Vidkommande Kungl. Maj:ts rätt att göra avskrivningar saknades, såsom revisorerna framhållit, bestämmelser i ämnet, vilket medfört osäkerhet vid behandlingen av avskrivningsfrågor. Även i fråga om bokföringen av avskrivna belopp hade växlande principer följts. Uppenbarligen vore dessa förhållanden i hög grad otillfredsställande. Såväl statskontoret som riksräkenskapsverket hade också ansett en utredning böra komma till stånd angående de åtgärder, som måste vidtagas för att åstadkomma en bättre ordning på detta område. Riksdagen, som delade den så-

lunda uttalade uppfattningen om önskvärdheten av en utredning i nämnda hänseende, hade ansett sig böra hos Kungl. Maj:t göra framställning härom. Jämväl frågan om Kungl. Maj:ts rätt att göra avskrivningar syntes lämpligen i samband därmed bliva föremål för närmare utredning.

På anmodan av Kungl. Maj:t avgav *riksräkenskapsverket* den 8 aug. 1942 utlåtande och förslag i anledning av vad riksdagen sålunda anfört. Ehuru riksdagens skrivelse närmast avsåg frågan om bevakning av kronans fordringar, varom nedan lämnas närmare redogörelse (s. 29 f.), innefattade utlåtandet — vari hänvisades till en inom verket upprättad promemoria — även förslag beträffande nya regler för avskrivning och avkortning av statens fordringar. I denna del innehöll promemorian i huvudsak följande.

I fråga om innebörden av gällande bestämmelser framhölls att åtgärder av väsentligen olika karaktär oegentligt plägade innefattas under benämningen avskrivning. Uppenbar förblandning ägde ej sällan rum mellan å ena sidan egentlig avskrivning och å andra sidan dels avkortning och dels efterskänkande av fordran, så att åtgärd av det förra slaget ansåges till sina verkningar liktydig med åtgärd av de två senare slagen. Egentlig avskrivning av fordran innebure endast att ett fordringsbelopp tills vidare avfördes ur vederbörande räkenskap av det skälet, att detsamma icke med sannolikhet kunde beräknas till någon del inflyta, medan fordran mot gäldenären i allmänhet alltjämt kvarstode. Allenast i fall, då betalningsskyldig fysisk person avlidit och hans arvsberättigade skyldemän gjort sig urarva eller betalningsskyldig juridisk person upphört att existera och fordringen vid verkställd likvidationsförrättning ej blivit täckt, torde avskrivningen tillika innebära ett konstaterande att fordringen upphört att finnas till. Förutom nämnda avskrivning, som följde av ett fristående avskrivningsbeslut, ansåges egentlig avskrivning förekomma på grund av ett sekundärt beslut i samband med huvudsakligt beslut om efterskänkande av fordran. Vid statsmakternas beslut om att viss person befriades från honom åliggande betalningsskyldighet för visst belopp förekomme nämligen i regel också ett beslut om att fordran, där den funnes bokförd såsom en kronans tillgång, finge avskrivvas ur vederbörande statsmyndighets räkenskaper. Beträffande fordran torde egentlig avskrivning ej kunna anses föreligga i andra fall än ovan nämnda. Vad anginge det med avskrivning förblandade efterskänkandet av fordran vore att märka, att ingen statens fordran kunde efterskännas utan beslut av statsmakterna. Riksdagens beslut vore egentligen erforderligt för efterskänkande av alla slags fordringar utom sådana som av Kungl. Maj:t jämlikt § 26 i regeringsformen kunde efterskännas i nådeväg (böter, viten o. dyl.). Vidkommande den med avskrivning också förblandade avkortningen av fordran så bestode skillnaden mellan avskrivning och avkortning däruti, att avkortningen innebure icke, att ett debiterat belopp allenast tills vidare avfördes ur räkenskaperna under det att fordringsrätten mot gäldenären kvarstode, utan att beloppet för alltid avfördes ur räkenskaperna och att fordran jämväl upphörde att existera, vadan några indrivningsåtgärder beträffande ett avkortat belopp icke kunde komma i fråga.

I de riktlinjer för ett nytt system i fråga om avskrivning och avkortning som uppdrogos i promemorian framhölls, att olika beteckningssätt syntes böra användas för åtgärd, som innebure att ett belopp blott temporärt avfördes ur räkenskaperna utan att fordringsanspråket eftergäves, och för åtgärd, som innebure att beloppet definitivt avfördes till följd av att fordringsanspråket — genom direkt efterskänkande eller eljest — eftergäves eller anorledes upphörde att finnas till. För det temporära avförandet med bibehållande av fordringsrätten föreslogs beteckningen avskrivning. För varje självständig åtgärd, som avsåge en fordrans definitiva avförande ur räkenskaperna, föreslogs beteckningen avkortning. För fordrans avförande ur räkenskaperna som följdåtgärd i samband med efterskänkande eller ackord syntes särskild beteckning onödig, då den allmänna beteckningen »avförande ur räkenskaperna» inneslöte allt som erfordrades för att angiva åtgärdens innebörd. I varje fall borde åtgärden icke betecknas såsom avskrivning eller avkortning. I promemorian föreslogs ett nytt förfarande som sammanfattningsvis skulle innebära, att fordran, så länge den ansåges säker, bokfördes hos den myndighet dit den hörde, att fordran, som konstaterats vara värdelös, avkortades av myndigheten själv, varefter avkortningsåtgärdens befogenhet kontrollerades av vederbörande revisionsmyndighet, och att fordran, om den befundes vara osäker, vilken omständighet ej behövde undersökas under iakttagande av några formföreskrifter utan kunde ske efter fri prövning, avskreves ur vederbörande myndighets räkenskaper och överfördes till ett centralt register över osäkra fordringar. Om det, sedan fordran överförts till det centrala registret, skulle visa sig att fordringen blivit värdelös, borde den registerförande myndigheten äga samma befogenhet som de särskilda förvaltningsmyndigheterna att verkställa avkortning. Därjämte borde registermyndigheten äga verkställa avkortning jämväl på grund av antagande efter vissa sannolikhetsgrunder att fordran blivit värdelös. Beträffande villkoren härför må hänvisas till nedan (s. 30 f.) återgivna, i promemorian framlagda diskussionsförslag till reglemente angående avskrivning och avkortning av statens fordringar ävensom angående förande av centralt register över osäkra fordringar. Från central registerföring skulle, såsom framgår av förslaget, vissa fordringar undantagas. Statskontoret eller riksräkenskapsverket syntes kunna komma i fråga som registermyndighet.

Över förslaget avgåvos yttranden av statskontoret och kammarrätten.

Statskontoret fann det önskvärt med en begränsning i avseende på den gängse terminologin på området men i viss mån tveksamt, om detta icke skulle kunna ernås med en mindre rubbning i de bestående förhållandena. Med hänsyn till det stora antalet författningar, som berördes, borde de definierande bestämmelserna så nära som möjligt ansluta sig till hittillsvarande praxis. Statskontoret ansåg för sin del, att avskrivning i första hand vore en bokföringsterm, som avsåge verkställighet i räkenskaperna av alla beslut rörande definitiv bortskrivning av fordringar eller värden. Med hänsyn härtill borde ett beslut, innebärande att fordran temporärt avfördes ur räkenskaperna utan eftergivande av fordringsanspråket, icke benämnas avskrivning

utan exempelvis »överförande till framtida bevakning». Begreppet avskrivning hade emellertid utom som bokföringsterm använts som beteckning å beslut, innebärande avstående från fordringsanspråk. Ändring härvidlag behövde ej ske, utan begreppet avskrivning i denna bemärkelse borde avse verks och myndigheters beslut om bortskrivning eller eftergift av kronans fordran. Nya föreskrifter borde såsom föreslagits meddelas, vilka klart och otvetydigt angäve förutsättningarna för myndigheternas rätt att medge bortskrivning eller eftergivande av kronans fordran. Man borde därvid bygga vidare på 1911 års KK, men tillämpningsområdet borde vidgas, så att den nya författningen omfattade samtliga tyfall. Dessa fall vore dels sådana, då tillgång till förlustens ersättande bruste, dvs. varje rättslig möjlighet till fordrans utfående vore utesluten, dels fall, då fordran med hänsyn till gäldenärens ålder och bristande anträffbarhet kommit utanför alla praktiska indrivningsmöjligheter, och dels fall, då bevakningskostnaderna icke stode i rimlig proportion till fordringsbeloppet. Slutligen borde medtagas även de i 1911 års KK angivna fallen. I fråga om värdelös fordran borde i anslutning till grunderna för 1830 års KF någon maximigräns icke fastställas. I övriga fall borde däremot, liksom i 1911 års KK, finnas en sådan gräns, men den kunde höjas från 1 000 till förslagsvis 5 000 kronor. Såsom föreslagits borde en viss yttersta tidsgräns uppställas, förslagsvis 20 år, efter vilken tid fordran i varje fall borde kunna avskrivas, om gäldenären efter då verkställd utredning fortfarande saknade möjlighet till betalning helt eller delvis och förbättring i hans ställning skäligen icke kunde antagas komma att inträda. Förslaget om en central registermyndighet kunde statskontoret icke tillstyrka.

Kammarrätten upplyste i sitt yttrande inledningsvis, att under de senaste 15 åren icke andra avskrivnings- och avkortningsmål kommit under kammarrättens bedömande än sådana, i vilka det varit fråga om avkortning av utskylder eller avskrivning av brist å proviantartiklar, dvs. ärenden som icke behandlades i promemorian. Kammarrätten hade intet att erinra mot de i promemorian föreslagna definitionerna, vilka medförde en klar avgränsning mellan begreppen avskrivning och avkortning. Det förfarande, som angivits i förslaget till reglemente angående avskrivning m. m., föranledde endast vissa detaljmärkningar från kammarrättens sida.

Riksdagsrevisorerna berörde ytterligare frågan om avskrivning av kronans fordringar i sin år 1945 avgivna berättelse, ehuru från en annan synpunkt än tidigare. Revisorerna framhöllo bl. a. (s. 118) att en del militära myndigheter, särskilt inom marinen, hos vederbörande utmätningsmän brukat anhålla om åtgärder för indrivning av fordringar hos personer, vilka, vanligen under värnplikts- eller beredskapstjänstgöring, ådragit sig ersättningsskyldighet till kronan. Ofta hade fordringarna gällt mycket obetydliga belopp på en eller annan krona, medan däremot efterspaningarna av vederbörande gäldenär varit både tidsödande och dyrbar för det allmänna. Efter att ha lämnat en redogörelse för ett ärende av dylik art, avseende indrivning hos en värnpliktig av fordran å 73 öre för krossat porslin, uttalade revisorerna bl. a. följande.

I det fall, för vilket revisorerna ovan redogjort, har ett dyrbart och omständligt men trots allt resultatlöst efterspanings- och inkasseringsförfarande pågått under mera än två år i syfte att av en värnpliktig uttaga kronan tillkommande ersättning för krossat porslin till ett värde av 73 öre. Kostnaderna för de hittills *vidtagna* åtgärderna i syfte att utfå beloppet äro visserligen svåra att mera exakt beräkna men torde utan överdrift kunna antagas hava uppgått till minst 100 gånger fordrans värde. Revisorerna hava varit i tillfälle att förvissa sig om att det ovan relaterade fallet icke på något vis är unikt. Jämförliga förhållanden förekomma tvärtom i stor skala. Revisorerna äro fullt medvetna om att de förhållanden, vilka här bragts på tal, icke få bedömas enbart ur affärsmässig synpunkt. Rättssäkerhetens tillgodoseende kan naturligtvis kräva, att fordrans storlek i princip icke skall vara avgörande för vilka åtgärder som vidtagas. Det relaterade fallet och liknande inbjuda emellertid till vissa reflexioner. Det synes sålunda bland annat kunna ifrågasättas, om icke i de författningar, vilka reglera frågan om avskrivning av statens fordringar, borde inrymmas något större möjlighet för vederbörande myndighet att laga efter lägenhet än vad fallet är för närvarande. Riksdagens revisorer hava tidigare framhållit, att gällande bestämmelser om avskrivning äro föråldrade och i behov av översyn, vilken uppfattning 1937 års riksdag givit sin anslutning till. Innevarande års revisorer hava under § 1 angående utdömda ersättningar på grund av brott mot ransoneringsförfattningar m. m. påtalat, bland annat, att utdömda ersättningar av sådant slag, ehuru uppgående till högst betydande belopp, ofta mycket snabbt bliva föremål för avskrivning, vilket kunnat gå för sig alldenstund indrivningen av dem regleras av bötesindrivningsförordningen. Den sålunda bestående ojämnheten i förfaringsättet hava revisorerna funnit värd att uppmärksammas.

Riksdagen uttalade bl. a. (skr nr 352, 8:o), att det av revisorerna relaterade fallet underströk behovet av en översyn av bestämmelserna rörande avskrivning av kronans fordringar. Uppställda förutsättningar för avskrivning måste uppenbarligen, när fråga vore om fordringar av i förevarande sammanhang angiven art och storlek, anses alltför rigorösa, och det framstode som betänkligt att bestämmelserna kunnat tagas till intäkt för indrivningsåtgärder av det slag revisorerna påtalat. Det syntes därför befogat att överväga en sådan ändring av gällande bestämmelser, att myndigheterna beredes ökade möjligheter att avskriva fordringar vilkas bevakning och indrivning komme att medföra kostnader som icke stode i rimlig proportion till fordringsbeloppet. Under åberopande av vad sålunda anförts anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville i samband med ifrågasatt omarbetande av bestämmelserna angående avskrivning av kronans fordringar taga under övervägande åtgärder i av revisorerna angivet syfte.

Bevakning och indrivning

I sin berättelse till 1937 års riksdag anförde *riksdagsrevisorerna* (s. 142) — sedan de bl. a. påpekat att efter den 1 jan. 1926, då kammarrättens domsrätt i balans- och därmed jämställda mål upphörde, icke funnes några allmänna föreskrifter om vem som skulle ombesörja bevakning och indrivning av kronan i sådana mål tillerkända medel — vissa exempel på fall rörande betalning av förskingrade statsmedel. De anförda exemplen gävo enligt revi-

sorernas mening vid handen, att indrivningen av kronan i balans- och därmed jämställda mål tilldömda belopp skett efter mycket växlande principer inom olika förvaltningsområden. Revisorerna hade icke heller kunnat undgå att få den uppfattningen, att i stort sett indrivningen icke varit tillfredsställande ordnad. Särskilt märkliga hade revisorerna funnit omständigheterna i ett av dem angivet exempel, där vederbörande efter avtjänat straff ånyo fått inträda i statstjänst och under 25 år innehaft sådan anställning — därav mer än 15 år som ordinarie tjänsteman — utan att den myndighet, som skolat bevaka kronans rätt, förskaffat sig kännedom om hans vistelseort för vidtagande av indrivningsåtgärder. Införande av kungörelser i Post- och inrikes tidningar syntes allenast hava tjänat det ändamålet, att kronans rätt i formellt hänseende bevarats, men syntes ingalunda kunna utgöra ett försvaret för underlåtenheten att vidtaga undersökningar rörande vederbörandes vistelseort. Slutligen anförde revisorerna följande.

Enligt revisorernas mening är det angeläget, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för att råda bot på de här ovan påtalade missförhållandena. Även om det ingalunda är lätt att komma tillrätta med denna fråga, då numera, såsom av det anförda framgår, något centralt organ icke finnes, som har till uppgift att övervaka indrivningen av kronan i balans- och därmed jämställda mål tilldömda ersättningsbelopp, måste det dock vara en oeftergivlig fordran att en bättre ordning i här berörda hänseenden åstadkommes. Såsom redan omnämnts upptogs spørgsmålet om ett centralt övervakande av indrivningen utav kronans fordringar av här berörda slag redan år 1925 av vederbörande departementschef i samband med behandlingen av frågan om upphävande av kammarrättens domsrätt i vissa mål, men någon åtgärd har sedermera icke blivit vidtagen i detta ärende. Då revisorerna nu upptaga detta spørsmål, vilja de samtidigt framhålla, att enligt deras mening förefintligheten av ett dylikt övervakande organ tvevelsutan måste vara ägnad att bidra till åstadkommande av ordning och reda på hithörande område. En dylik anordning i och för sig synes emellertid icke vara tillfyllest. Såsom de anförda exemplen utvisa torde nämligen enligt gällande bestämmelser med nuvarande exekutionsmedel, som här kunna komma till användning, en effektiv indrivning av de kronan tilldömda beloppen knappast vara möjlig. Medan i fråga om en medborgare, som av en eller annan anledning icke fullgjort eller kunnat i rätt tid fullgöra sin skattebetalning gentemot stat och kommun, möjlighet till införsel i avlöning föreligger, kan däremot, då det gäller medel, som tilldömts kronan — måhända på grund av en av vederbörande utmättningsman gjord förskingring av skattemedel — införsel icke ske för återfående av det förskingrade och sedermera till återbetalning utdömda beloppet. Det vill därför förefalla revisorerna vara förtjänt av att övervägas, huruvida icke vid indrivning av statsverkets fordringar även av nu berörda slag ett införselörfarande bör kunna tillämpas och nämnda fordringar i indrivningshänseende jämnställas med skattemedel. Föreliggande spørsmål torde emellertid tarva en ingående utredning, som utan dröjsmål bör komma till stånd. På grund härav hava revisorerna velat påkalla riksdagens särskilda uppmärksamhet i denna fråga.

Riksdagen uttalade i anledning av vad revisorerna i sin berättelse sålunda anført (skr nr 311, 7:o) bl. a., att riksdagen delade revisorernas uppfattning, till vilken såväl statskontoret som riksräkenskapsverket anslutit sig, att åtgärder snarast borde vidtagas för ett avhjäljande av de påtalade miss-

förhållandena. Riksdagen hade därför ansett sig böra hos Kungl. Maj:t göra framställning om närmare utredning i ärendet. I samband med denna utredning syntes till övervägande böra upptagas den av revisorerna jämväl berörda frågan, huruvida icke beträffande uttagandet av de fordringar, varom här vore fråga, införselinstitutet lämpligen kunde begagnas. Därest så bleve fallet, skulle nämnda fordringar komma att i indrivningshänseende bliva jämställda med skattemedel. Under åberopande av det anförda anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för åstadkommande av ändrade bestämmelser rörande indrivning av kronans fordringar i balans- och därmed jämställda mål.

Kungl. Maj:t anbefalldes den 24 nov. 1939 *riksräkenskapsverket* att avgiva utlåtande och förslag i anledning av vad riksdagen sålunda och eljest i skrivelsen anført. Ämbetsverket överlämnade den 8 aug. 1942 till Kungl. Maj:t den här ovan (s. 24 f.) delvis återgivna, inom verket upprättade promemorian med utredning jämte diskussionsförslag beträffande nya regler för avskrivning och avkortning av statens fordringar samt biträdande av ackord rörande sådan fordran ävensom angående förande av centralt register över osäkra fordringar. Vad angår bevakning och indrivning av kronans fordringar innehöll promemorian i huvudsak följande.

Utmättningsförfarande i syfte att motivera avskrivning borde i allmänhet icke förekomma, utan borde undersökning av gäldenärs betalningsförmåga ske med anlitande av andra utvägar, som med hänsyn till nutida betydande utveckling av kommunikationsväsendet måste anses mera praktiska och ändamålsenliga. Den huvudsakliga användningen av utmättningsförfarandet borde således begränsas till sådana fall, där det funnes skäl att antaga att gäldenär, som ej godvilligt fullgjorde sin betalningsskyldighet, verkligen hade tillgångar som kunde tagas i anspråk för gäldandet av hans skuld. Beträffande den av riksdagens revisorer väckta frågan, huruvida icke vid indrivning av statsverkets fordringar avseende förskingrade och sedermera till återbetalning utdömda belopp ett införseliförfarande borde kunna tillämpas och nämnda fordringar i indrivningshänseende jämställas med skattemedel, uttalades, att en dylik utvidgning av införselinstitutet icke borde äga rum. Härför åberopades bl. a., att införselinstitutet principiellt icke vore avsett för uttagande av fordringar, som hade karaktären av egentliga kapitalfordringar, utan allenast för uttagande av fordringar av mera löpande karaktär, hänförliga till viss kortare tidsperiod beräknad bakåt från den närvarande tiden. Till motverkande av att person, som efter det han genom förskingring ådragit sig skuld till kronan och mist den anställning i vilken förskingringsbrottet ägt rum, vid ny anställning i statens tjänst finge möjlighet att undandraga sig skulden föreslogs i promemorian bl. a. vissa kontrollåtgärder vid anställandet samt skyldighet för vederbörande att vidkännas avdrag å sin lön, motsvarande skälig avbetalning å skulden.

Promemorian utmynnade i följande diskussionsförslag till författning.

Reglemente

angående avskrivning och avkortning av statens fordringar ävensom angående förande av centralt register över osäkra fordringar.

Med avskrivning förstås i detta reglemente åtgärd, som utan att i och för sig inverka på fordringsrättens bestånd avser fordrans avförande ur räkenskapen.

Med avkortning betecknas åtgärd, varigenom fordran utan prövning av gäldenärens intresse av dess bortfallande eftergives och i följd därav upphör att vara bokförd eller registrerad.

Med osäker fordran förstås fordran, som med sannolika skäl kan förväntas icke till hela sitt belopp inflyta.

För bevakandet av statens rätt med avseende å osäkra fordringar skall hos myndighet, som Konungen förordnar, föras ett centralt register över sådana fordringar.

Det åligger varje myndighet att, så snart skäl synas föreligga att såsom osäker anse fordran, som i myndighetens räkenskaper under mer än tre år varit bokförd, anmäla förhållandet till den centrala registerförande myndigheten (nedan kallad registermyndigheten), vilken har att efter prövning av de av myndigheten anförda skälen avgöra, huruvida fordringen fortfarande skall vara bokförd i myndighetens räkenskaper eller såsom osäker överföras till det centrala registret.

Har registermyndigheten beslutat, att fordran såsom osäker skall överföras till det centrala registret, skall densamma avskrivas ur den räkenskap, där den är uppförd. Det åligger den förvaltande myndigheten att i samband därmed till registermyndigheten överlämna samtliga handlingar angående fordringen samt meddela de upplysningar angående gäldenären som kunna vara av betydelse för framtida bevaknings- och indrivningsåtgärder. Vidare åligger den förvaltande myndigheten att, innan avskrivning av fordran ur myndighetens räkenskaper äger rum, vidtaga erforderliga åtgärder för beredande av täckning för det belopp, som skall avskrivas.

Kan med visshet utrönas, att varje möjlighet till fordrans likvidering är utesluten, såsom i fall, då betalningsskyldig fysisk person avlidit och hans arvsberättigade skyldemän gjort sig urarva eller betalningsskyldig juridisk person upphört att existera och fordringen vid verkställd likvidationsförrättning ej blivit täckt, må den förvaltande myndigheten utan iakttagande av ovan stadgade anmälningskyldighet själv verkställa avkortning av fordringen, varvid det åligger myndigheten att vidtaga åtgärder för beredande av täckning för det belopp som avkortas. Över sålunda verkställda avkortningar skall för varje budgetår, då dylika förekommit, upprättas redogörelse att med samtliga dithörande handlingar biläggas myndighetens räkenskap.

Fordran, som blivit uppförd i det centrala registret, må icke i annat fall, än då densamma blivit i behörig ordning efterskönt eller kronans rätt eljest behörigen eftergiven, annorledes än genom avkortning avföras ur detsamma.

Registermyndigheten må avkorta i registret upptagen fordran under enahanda förutsättning, som enligt vad ovan sagts gäller beträffande förvaltande myndighets befogenhet att avkorta bokförd fordran, samt därutöver verkställa avkortning dels i sådana fall, då gäldenären är person, om vars vistelseort under de sist förflutna tjugo åren ej kan vinnas kännedom och vars ålder, därest han vore vid liv, skulle överstiga nittio år, dels ock i sådana fall då för fordrans bevakning erforderas åtgärder, varom förmåles i 1 § 2 och 3 st. förordningen den 4 mars 1862 om tioårig preskription och kallelse å okända borgenärer, därest fordrans belopp är så obetydligt eller utsikterna till dess inflytande äro så ringa, att statens intresse av fortsatt bevakning icke kan anses stå i rimligt förhållande till bevakningskostnaderna. Har fordran funnits upptagen i registret under mer än trettio år, må den av registermyndigheten i varje fall kunna avkortas.

Det åligger, så länge fordran är i räkenskapen uppförd, vederbörande förvaltande myndighet samt, sedan överföring till det centrala registret ägt rum, registermyndigheten att under anlitan- de av exekutiva myndigheter eller eljest vidtaga alla erforderliga åtgärder för fordrans bevakning och indrivning.

Efter anmodan av förvaltande myndighet eller registermyndigheten åligger det taxeringsmyndighet, pastorsämbete eller annan folkbokföringsmyndighet att till vederbörande insända uppgifter rörande namngiven gäldenärs taxering, kyrkobokföring eller mantalsskrivning. Sådan uppgiftsskyldighet vare ock gällande i fråga om person, som utan att själv vara gäldenär är på grund av borgen eller eljest ansvarig för kronans fordran.

Detta reglemente träder i kraft den _____ och upphäves genom detsamma ej mindre hittills gällande delar av förordningen den 11 december 1830 (nr 85) angående behandlingen av extraordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål i vad gäller kronans fordringar samt kungörelsen den 29 september 1911 (nr 106) angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar än även vad i övrigt finnes stadgat stridande mot detta reglemente.

Reglementet äger icke tillämpning å sådana statens fordringar, som avse skatter eller böter eller som tillkommit i låneverksamhet eller utarrenderingsverksamhet.

Från reglementets tillämpning i vad avser fordrans överförande till däri omförmälda centralt register undantagas, till dess annorlunda må varda förordnat, postverkets, telegrafverkets, statens järnvägars och statens vattenfallsverks ävensom de militära förvaltningarnas osäkra fordringar, ankommande dock på vart och ett av dessa verk och förvaltningar att med avseende å sina osäkra fordringar i tillämpliga delar iakttaga, vad som beträffande förvaltningen i övrigt gäller för den centrala registerförande myndigheten.

Det ankommer på Konungen att meddela de närmare föreskrifter, som finnas erforderliga för tillämpningen av detta reglemente.

Sedan nu förevarande utredning tillsattes ha *riksdagsrevisorerna* ytterligare berört frågan om indrivning av statens fordringar, nämligen i sin berättelse till 1960 års riksdag. Denna fråga upptogs såsom en del av en större fråga, nämligen om tillvaratagandet av kronans intresse i vissa rättsärenden (§ 31). Revisorerna anförde bl. a. följande.

Verksamhet för indrivning av kronans fordringar torde bedrivas av varje myndighet i vars verksamhet sådana fordringar uppkomma. Där särskild ombudsman finnes, synes det som regel ankomma på denne att ombesörja indrivningen. Särskild organisationsenhet för enbart sådan verksamhet torde emellertid finnas endast inom ett fåtal myndigheter, bland dem försvarets civilförvaltning som inom juridiska byrån har en särskild indrivningsdetalj för indrivning av fordringar för samtliga myndigheter inom krigsmakten. Bostadsstyrelsens och länsbostadsnämndernas samlade utestående fordringar närma sig ett belopp av 7 miljarder kronor. Antalet lagsökningar uppges vara betydande och leder icke sällan till begäran om exekutiv försäljning av vederbörande fastighet eller tomträtt. Medicinalstyrelsen uppger att indrivningsåtgärder där vidtagas genom styrelsens försorg av därtill av styrelsen utsedd befattningshavare. Statspolisens utestående fordringar avse skadestånd med anledning av skadegörelse å statspolisen tillhörig egendom. De äro som regel domfästa. Med jämna mellanrum göras utmättningsförsök hos gäldenärerna. Inom lantbruksnämndernas verksamhet uppkomma olika slag av fordringar. Åtgärder för indrivning av sådana fordringar vidtagas av nämndernas befattningshavare utom i mera komplicerade ärenden, som överlämnas till rättsbildat biträde utanför nämnden (vanligen nämndens juridiska rådgivare). Länsstyrelser-

na ha att ombesörja indrivning av bl. a. vissa utlämnade lån (värnpliktslån, fisk-redskapslån, stöd- och ackordslån, lån för anordnande av samlingslokaler m. m.). I samband med indrivningsverksamheten förekomma lagsökningar, utverkande av betalningsföreläggande, konkursansökningar och konkursbevakningar samt utförande av talan i mål om tvistiga fordringar i konkurs m. m. De av revisorerna tillfrågade myndigheterna ha i allmänhet icke lämnat några sifferuppgifter om antalet lagsökningar m. m. Bland dem som lämnat sådana uppgifter är telestyrelsen, vilken uppgivit att lagsökningens ärendenas antal uppgick under år 1956 till 2 276, under år 1957 till 2 063 och under år 1958 till 2 267. Genom lagsökningens förfarande inflöte under nämnda kalenderår respektive 221 000, 233 000 och 227 000 kronor. Antalet konkursbevakningar utgjorde 349 år 1956, 263 år 1957 och 302 år 1958. Fordringarna avsågo till största delen oguldna telegram- och telefonavgifter men även utestående hyresfordringar m. m. Luftfartsstyrelsen har redovisat 77 betalningsförelägganden, 5 lagsökningar och 3 konkurser under budgetåren 1956/59. Uppsala universitet uppger att lagsökningar och betalningsförelägganden förekommit till ett antal av 13 år 1956, 33 år 1957 och 18 år 1958. I det föregående har redan berörts att flera myndigheter i sin rättsvårdande verksamhet ha att företräda kronan i rättegångar av olika slag och att i övrigt handlägga rättsärenden. Försvarets civilförvaltning har emellertid också understrukit, att rådfrågningar från olika myndigheter i stor utsträckning göras under hand vid personliga besök och telefonsamtal. Här synes alltså förekomma en relativt stor konsulterande verksamhet. Så torde också vara fallet beträffande andra juridiska organisationsenheter, ehuru kretsen av dem som konsulterar i huvudsak torde vara begränsad till det egna verket.

Revisorerna uttalade i föreliggande spörsmål, att till rutinen i inkassoverksamhet hörde sådana enkla processuella förfaranden som lagsökning och ansökning om betalningsföreläggande. De torde enligt revisorernas mening icke erbjuda några svårigheter, även om det kunde förekomma att sådant förfarande överginge till en invecklad rättegång. Skulle så ske kunde emellertid fallet överlämnas till kvalificerad processjurist. Inkassoverksamheten som sådan skulle emellertid sannolikt ge bästa resultat om den anförtroddes personal med långvarig och omfattande erfarenhet på området. Sådan erfarenhet gäve nämligen kännedom om vilka vägar som kunde finnas att förmå försumliga betalare att fullgöra sin skyldighet och psykologisk blick för att i varje särskilt fall välja den väg som hade största utsikterna att ge resultat. På detta område vore det särskilt viktigt att slentrian icke vunno inträde. — Med den omfattning och inriktning som den statliga verksamheten numera fått kunde det icke undvikas att kronan finge utestående fordringar. Om sådana fordringar icke inflöte inom skälig tid och det kunde antagas att gäldenären icke betalade utan att särskilda indrivningsåtgärder vidtoges, torde en rationell åtgärd vara att ärendet, såsom nu skedde inom krigsmakten, överlämnades till ett särskilt organ som enbart sysslade med indrivningsverksamhet. — Indrivningsorganet borde med hänsyn till att där handlagda ärenden understundom föranledde rättegångar vara knutet till en myndighet med uppgift att i rättegång utföra kronans talan. Vad revisorerna anfört vore endast att uppfatta som exempel på områden där det enligt revisorernas uppfattning kunde vara skäl att överväga, om nuvarande organisation för tillvaratagande av kronans rätt vore den effektivast möjliga. En mera djuplo-

dande undersökning torde visa att även i andra avseenden, av vilka några berörts i redogörelsen för nu rådande förhållanden, funnes utrymme för organisatoriska förbättringar. Det kunde enligt revisorernas mening förväntas att en ändamålsenligare organisation skulle kunna medföra icke betydelselösa besparingar, samtidigt som kronans rätt i de särskilda fallen bättre tillvaratoges och verksamheten i övrigt genom ökad effektivitet gäve bättre ekonomiskt utbyte. Revisorerna ansåge därför önskvärt att en utredning i här angivet syfte snarast komme till stånd.

Ett antal myndigheter yttrade sig över revisorernas uttalande. *Försvarets civilförvaltning* anförde sålunda bl. a., att uteslutande goda erfarenheter kunnat göras av den koncentration för hela krigsmaktens del, som med avseende å bevakningen av kronans intresse skett till civilförvaltningen av ärenden med utpräglad karaktär av rättsfrågor och särskilt sådana, där domstolsprövning aktualiserats. Därigenom hade för kronan ernåtts bl. a. den fördelen, att personalen på ämbetsverkets juridiska byrå, dit dylika ärenden överlämnades, vunnit förtrogenhet med handläggningen av rättsfrågor av mera komplicerad art och av skiftande beskaffenhet samt en betydande processvana. — De av statsrevisorerna antydda svårigheterna syntes böra lösas genom att statliga myndigheter utan organisation för handläggning av rättsärenden bereddes klart angiven möjlighet att enligt lämpliga fördelningsgrunder utnyttja de organ för sådana ärenden, som tillskapats inom vissa ämbetsverk, samt genom att reglerna om olika statsmyndigheters befogenhet att träffa uppgörelse i rättstvister gjordes enhetliga. I sistnämnda hänseende torde man, utan att kronans intressen bleve eftersatta, kunna överväga att genomföra förenklingar i handläggningen och utvidga myndigheternas befogenheter. *Arbetsmarknadsstyrelsen* erinrade, att enligt ett av sakrevisionen framlagt förslag Kungl. Maj:ts och riksdagens befattning med skaderegleringsärenden skulle upphöra och dessa ärenden i stället centraliseras till två myndigheter, nämligen dels försvarets civilförvaltning i vad avsåge försvarsväsendet och dels väg- och vattenbyggnadsstyrelsen i vad avsåge den civila statsförvaltningen (med undantag för de affärsdrivande verken). En sådan samordning av verksamheten skulle säkerligen medföra både besparingar och väsentligt större effektivitet än nuvarande ordning. Ärendena skulle nämligen komma att handläggas med större säkerhet och snabbhet, eftersom de skulle handhas av ett fåtal förvaltningsjurister med möjlighet för dem att specialisera sig på vissa rättsområden och förvärva den för utförande av talan på tillfredsställande sätt i regel nödvändiga processvanan. Behovet att anlita advokater skulle därigenom minska. Enligt styrelsens uppfattning borde emellertid de i sakrevisionens förslag framförda principerna föras vidare ytterligare ett steg, nämligen så, att inte enbart skaderegleringsärenden utan i stort sett alla kronans rättstvister — vare sig det gällde rättegångar, skaderegleringsverksamhet, indrivningsverksamhet eller andra ärenden rörande tillvaratagande av kronans rätt — skulle handläggas centralt hos en eller två myndigheter. *Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* påpekade bl. a., att såsom ett accessorium särskilt till skadestandsprocesserna och en-

treprenadavtalen följde att genom årens lopp styrelsens juridiska byrå fått åtskilliga aktuella indrivningsärenden att bevaka. Detta arbete, som hade föga samband med byråns övriga verksamhet, bunde en icke så oväsentlig del av den juridiska arbetskraften på byrån. Enligt styrelsens mening syntes det lämpligt att statsverkets indrivningsärenden sammanfördes till handläggning hos en myndighet. Därvid skulle även kunna vinnas ökad möjlighet att tillvarataga kronans möjligheter till kvittning av fordringar. *Statskontoret* slutligen ansåg redogörelsen för nuvarande förhållanden utvisa, att organisationen för tillvaratagande av statens rätt i stort sett fungerade tillfredsställande. Vissa brister förefunnos likväl, bl. a. svårigheterna för myndigheter, som icke hade någon särskild organisation härför, att vid behov få juridisk rättshjälp. Statskontoret kunde dock för sin del knappast föreställa sig, att en ändring av organisationen kunde väntas medföra personalbesparingar. Icke heller torde några mer avsevärda möjligheter förefinnas att ytterligare utnyttja i statens tjänst anställda processvana jurister. Däremot skulle härigenom sannolikt kunna tillgodoses behovet av rättshjälp hos sådana myndigheter, som icke hade rättsjuridisk sakkunskap, samt avlastning ske av rättegångar från befattningshavare, vilka icke hade processvana och vilkas övriga tjänstegöromål icke tilläte att de helt kunde ägna sig däråt. Som revisorerna påvisat, funnes även ett allmänt behov hos myndigheterna att i för dem ovanliga rättsärenden konsultera juridiska specialister. Rent allmänt torde jämväl en effektivisering i olika hänseenden vara möjlig. Ett visst behov av att anlita advokater torde emellertid under alla förhållanden komma att kvarstå, såväl i vissa specialfall som för att tillgodose tillfälliga behov av personalförstärkning. Det väsentligaste vore emellertid icke, att kronans direkta utgifter för nu ifrågavarande juridiska verksamhet bleve lägre, utan att kronans rätt tillvaratoges på sådant sätt att ett tillfredsställande resultat ur ekonomiska och andra synpunkter ernåddes. Som revisorerna framhållit, fordrades härför icke enbart en förändrad organisation av verksamheten, utan även andra åtgärder borde vidtagas. — Då samtliga aktuella indrivningsåtgärder vidtagits för indrivande av en lånefordran men densamma icke helt guldits, uppstode frågan om dess fortsatta framtida bevakning. Spörsmålet härom syntes även i förevarande sammanhang böra göras till föremål för prövning. En viss centralisering av sådana ärenden syntes härvid böra övervägas. Statskontoret vore emellertid icke övertygat om att en koncentration till en myndighet dessförinnan vore ändamålsenlig. Särskilt indrivning av lånefordringar, såväl räntor som kapitalfordringar, torde i många fall kunna skötas smidigare och med bättre resultat, därest de handhades av de myndigheter som bedreve lånerörelserna i fråga, i varje fall om de vore organisatoriskt lämpligt utrustade för ändamålet.

Statsutskottet uttalade (utl. nr 174), att det enligt dess mening inte kunde uteslutas att vissa fördelar skulle stå att vinna genom åtgärder i den riktning revisorerna förordat. Den väckta frågan öppnade emellertid vida perspektiv och framstode därför som svårbedömbär. Såvitt utskottet kunde finna torde en alltför långt driven samordning inte vara lämplig eller tillräck-

lig, i varje fall inte om detta skulle leda till inrättande av nya organ till ökade kostnader. Att ett större mått av effektivitet skulle kunna uppnås på vissa områden, t. ex. inom skadereglerings- och indrivningsverksamheten, syntes emellertid inte osannolikt. Utskottet ville därför inte avvisa tanken på att en översyn komme till stånd i anslutning till vad revisorerna förordat. Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet i anledning av riksdagens revisorers ifrågavarande uttalande anfört.

Riksdagen (skr nr 368) beslöt i överensstämmelse med vad utskottet i utlåtandet föreslagit.

Medgivande av ackord

I den ovan (s. 24 och 29) berörda, av *riksräkenskapsverket* avgivna promemorian anfördes bl. a., att biträdande å kronans vägnar av ackordsavtal eller ingående av avtal om annan därmed likställd eftergift åt gäldenär som befunde sig på obestånd skilde sig från efterskänkande därutinnan, att åtgärden icke vidtoges av billighetsskäl till förmån för gäldenären utan hade till ändamål att till beloppet nedbringa en väntad förlust, där en underhandsuppörelse skulle bliva förmånligare för staten än ett konkursförfarande. Åtgärden hade således mera likhet med avkortning, ehuru den icke, såsom gällde beträffande avkortning, fått sitt område begränsat med hänsyn till vissa i författningssväg fixerade förutsättningar. Ett ackordsavtal eller annan eftergift för samma ändamål medförde såsom direkt konsekvens, att det belopp med vilket kronans fordran blivit nedsatt definitivt avskreves ur vederbörande räkenskap. Möjligheten att å statens vägnar godtaga ackord borde utvidgas. Anledningen till att rätten att genom avslutande av ackordsavtal göra eftergifter å kronans fordringar ytterst ansetts vila hos riksdagen och bibehållits där, ehuru delegation i vissa fall ägt rum till Kungl. Maj:t, vore enligt promemorian den, att dylika eftergifter uppfattats såsom likställda med efterskänkanden. Saken borde emellertid ses ur den synpunkten att ingående av ackordsavtal komme i fråga, då det verkliga värdet av fordringen sjunkit under det nominella, och att ackordsavtalets syfte vore att förhindra att det verkliga värdet ytterligare skulle sjunka. Bedömningen härvidlag vore icke att anse såsom en maktfråga, som borde tillkomma riksdagen, utan som en bedömningsfråga, vilken borde anförtros Kungl. Maj:t med rätt att överflytta befogenheten härutinnan på underordnat organ. Det förutsattes, att Kungl. Maj:t för att icke alltför mycket betungas av hithörande ärenden skulle i största möjliga utsträckning överflytta sin eventuella befogenhet å underordnad myndighet, förslagsvis å vart och ett av de affärsdrivande verken i vad rörde i deras räkenskaper bokförda fordringar och å statskontoret i vad rörde kronans övriga fordringar. Eventuellt kunde rätten att å underordnad myndighet överflytta befogenheten att antaga ackordsförslag begränsas till att avse sådana fall, då beloppet av fordran eller det sammanlagda

beloppet av flera fordringar hos samme gäldenär understege 10 000 kronor.

Förslaget i denna del föranledde från *statskontorets* sida icke annan erinran än att rätten att biträda ackord för andra verksamhetsområden än de affärsdrivande verkens borde ligga i Kungl. Maj:ts hand. Det bemyndigande, som skulle utverkas av riksdagen, borde avse jämväl fall då dödsbo avträtts till förvaltning av boutredningsman. *Kammarrätten* å sin sida ansåg, att rätt att medgiva ackord i enlighet med vad i promemorian föreslagits borde anförtros Kungl. Maj:t med rätt att överflytta denna befogenhet å de affärsdrivande verken.

Utredningen vill i frågan om ackord ytterligare redovisa vissa synpunkter, vilka framkommit i samband med att riksdagen bemyndigat Kungl. Maj:t att biträda ackord beträffande fordringar avseende lån av statsmedel. Ett sådant riksdagens bemyndigande föreligger beträffande de flesta lån från statens utlåningsfonder m. fl. fonder; bemyndigandet framgår bl. a. av KCirk 21/6 1940 (nr 677) och ersätter ett dylikt av år 1929 (rskr nr 97) med anledning av prop. 149/1929, se SFS 102/1929. Propositionen hade föranletts av en vid 1928 års riksdag väckt motion (II: 160) av herr Röing. Motionären erinrade om att under de senaste årens riksdagar frågan om statens fondverksamhet ägnats alltmera uppmärksamhet. Beträffande de under statskontorets förvaltning stående fonderna torde det kunna ifrågasättas, huruvida icke de för fonderna utfärdade föreskrifterna vore föråldrade och alltför snäva för att fonderna skulle kunna förvaltas på sätt som tillfredsställde tidens krav på affärsmässighet och snabb behandling. Särskilt torde detta vara förhållandet beträffande rätten att antaga ackord. Motionären anförde vidare bl. a.

Erfarenheten från det ekonomiska livet giver vid handen, att vid fall av obestånd hos en gäldenär ett strängt genomförande av konkursförfarandet kan leda till förlust för fordringsägaren vida överstigande den, han skulle nödgats vidkännas i händelse av en frivillig uppgörelse med gäldenären. Att en dylik uppgörelse understundom även för gäldenären kan vara synnerligen förmånlig är uppenbart. Vad angår ovan angivna av statskontoret förvaltade fonder, torde i händelse av konkurs mången gång icke blott onödigt stor förlust tillskyndas vederbörande fond utan även ett företags fortsatta existens omöjliggöras till skada för ekonomiska intressen av betydelse för vårt lands näringsliv. Betydelsen av möjligheten för en gäldenär att genom riksdagens medverkan erhålla ackord förringas i hög grad av den med ett sådant förfarande förenade tidsutdräkten. Numera torde fordran å en omedelbar och affärsmässig handläggning från statsverkets sida av frågor av hithörande slag få anses oeftergivlig.

Rätten att biträda uppgörelse om dylika frågor lär för vinnande av ett för statsverket gynnsamt resultat böra överlämnas till det ämbetsverk, som handhar förvaltningen av fonderna. Detta synes så mycket mer nödvändigt, som underhandlingarna i dessa frågor ofta äro av synnerligen grannliga och svår beskaffenhet och icke böra givas större offentlighet än som oundgängligen är nödvändigt.

Över motionen inhämtades yttranden från statskontoret, riksgäldsfullmäktige och riksbanksfullmäktige, vilka yttranden i stort sett stödde motionärens synpunkter. *Statskontoret* uttalade bl. a., efter att ha redovisat ford-

ringar i sin lånerörelse vilka ansåges osäkra, att ämbetsverket torde bliva nödsakat att avskriva dessa. Det kunde antagas, att gäldenären i ett stort antal fall ägt intresse av att träffa underhandsuppgörelse med långgivaren. Därest dylik uppgörelse kunnat genomföras, skulle med all säkerhet statsverkets förlust hava blivit avsevärt mindre. Möjligheterna till genomförande av ett ackord vore emellertid — med undantag för manufakturförslagsfonden — begränsade genom nödvändigheten att erhålla riksdagens medverkan till ackordet. På grund därav förelåge också under dåvarande förhållanden, enligt statskontorets förmenande, i de flesta fall hinder för en praktisk tillämpning av ackordsinstitutet å statskontorets ifrågasvarande lån, detta särskilt med hänsyn till den tidsutdräkt som en dylik medverkan alltid måste åstadkomma.

Motionen föranledde *riksdagsskrivelse* (nr 127) med begäran om utredning, varvid framhölls såsom synnerligen önskvärt att en i möjligaste mån affärsmässig reglering och avveckling av osäkra låneengagemang kunde åstadkommas. De för statskontoret gällande normerna borde därför bringas till närmare överensstämmelse med vad som gällde för allmänna affärslivet, vattenfallsverket och riksbanken. Emellertid borde det övervägas, om icke i fråga om större belopp ärenden av hithörande slag borde underställas Kungl. Maj:t, som antingen själv borde avgöra eller, då så påfordrades, hänskjuta frågan till riksdagens prövning. I anslutning till ett yttrande av riksgäldsfullmäktige ifrågasatte riksdagen vidare, om icke inom andra statens förvaltningsområden liknande reglerande bestämmelser erfordrades.

Med anledning av riksdagsskrivelsen avgav *statskontoret* efter verkställd utredning förslag den 27 nov. 1928, vilket i huvudsak ligger till grund för nyssnämnda proposition till 1929 års riksdag. Statskontoret uttalade dock betänkligheter mot de av riksdagen ifrågasatta begränsningarna i ämbetsverkets tilltänkta rätt att bevilja ackord. Underställningsförfarande beträffande »frågor av tvivelaktig art», vilket riksgäldsfullmäktige ifrågasatt, motsatte sig statskontoret, enär erfarenheten visade att de flesta ärenden av hithörande slag icke kunde anses så objektivt självklara, att tvekan kunde anses utesluten. Om statskontoret efter noggrann prövning av omständigheterna funne övervägande skäl tala för att antaga ett ackordsanbud, skulle det knappast befrämja det avsedda syftet, därest ämbetsverket för att vara på den säkra sidan skulle känna sig nödsakat att genom ett underställningsförfarande giva ärendet en ur saklig synpunkt ofördelaktig offentlighet. Hela syftet med åtgärden kunde då äventyras. Enligt statskontorets förslag skulle befogenheten att antaga ackord gälla i huvudsak just de myndigheter och fonder, som angivas i 1929 års författning (SFS nr 102), men ämbetsverket ifrågasatte, om icke sådan befogenhet borde utverkas i fråga om annan lånerörelse av liknande slag.

I 1929 års *proposition* uttalade departementschefen, att den största förenklingen uppenbarligen skulle vinnas, om vederbörande myndighet tillerkändes befogenhet att medgiva ackord. Med hänsyn till de betydelsefulla

fiskaliska intressen, som vore knutna till statens utlåningsrörelse, borde man likväl, innan fastare regler för förfarandet hunnit utbildas, stanna vid att i allmänhet lägga avgörandet hos Kungl. Maj:t. Hinder borde dock icke möta att beträffande vissa lånefonder eller i särskilda fall beslutanderätten överlämnades åt underordnad myndighet. Till en av statskontoret i ett den 17 dec. 1927 avgivet utlåtande rörande ackord med avseende å en domänverkets fordran för virkesförsäljning ifrågasatt framställning till riksdagen om medgivande för affärsverken att eftergiva fordringsanspråk, härledande sig från affärsrörelsen, var departementschefen icke beredd att taga ställning i det aktuella sammanhanget.

Riksdagens bemyndigande lämnades helt i enlighet med vad som föreslagits i propositionen. 1933 års riksdag beslöt i anledning av väckta motioner (I: 153 och II: 366) en utsträckning av detta bemyndigande till att avse medgivande av betalningsanstånd även i fall då dylikt anstånd ej påkallats av gäldenärs eller löftesmans obestånd, dock allenast där särskilt vägande skäl därtill föranledde (rskr nr 243). Åtgärden hade betingats av då rådande krisläge för näringslivet. Liknande rätt att medgiva betalningsanstånd har sedermera lämnats i ovannämnda 1940 års bemyndigande för Kungl. Maj:t, vilket återgivits i KCirk 21/6 1940 (nr 677).

År 1942 (prop. nr 241, rskr nr 388) bemyndigade riksdagen Kungl. Maj:t att tills vidare efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall biträda ackord i fråga om kronans fordringar för försålda kronoegendomar. Dylikt bemyndigande hade av riksdagen sedan år 1934 lämnats budgetårsvis (prop. 120/1934; JU utl. nr 23; rskr nr 66). Propositionen sistnämnda år om sådant bemyndigande föranleddes av en skrivelse från *domänstyrelsen* vari framhölls, att fall torde komma att uppstå då avsikten med ackordslån — varmed förstods lån av statsmedel till jordbrukare för underlättande av genomförande av ackord, se t. ex. SFS 135/1933 — bleve förfelad på grund av att kronan vore fordringsägare och kronans medgivande till godtagande av ackord ej kunde erhållas inom sådan tid, att övriga borgenärer låte sig nöja med den väntetid för sina fordringars delvisa likvidering som kunde komma att uppstå därigenom att riksdagens medverkan erfordrades för kronans godtagande av ackordet. Med anledning härav ifrågasatte styrelsen, om riksdagen ej ville uppdraga åt Kungl. Maj:t att i de fall, där omständigheterna funnes vara sådana att ackordet borde medgivas, godtaga detta.

Statskontoret anförde i remissyttrande bl. a., att ämbetsverket i likhet med domänstyrelsen ansåge prövning av ifrågavarande ärenden angående ackordsuppgörelse böra ske med hänsynstagande till de förhållanden som i varje särskilt fall kunde föreligga. Då det ofta vore angeläget att beslut i ärenden av berörda art meddelades utan tidsutdräkt, och då det följaktligen kunde vara förenat med betydande olägenhet att först behöva inhämta riksdagens medgivande, ansåge sig statskontoret — som icke heller kunde finna, att förevarande frågor vore av den allmänna vikt, att de på grund därav borde underställas riksdagen — böra hemställa, att Kungl. Maj:t måtte hos

riksdagen begära bemyndigande att efter närmare prövning i varje särskilt fall för kronans del biträda ackordsuppgörelser i fråga om köpeskillingar för kronojord.

Jordbruksutskottet framhöll, att fall otvivelaktigt kunde uppstå, då kronans medgivande till godtagande av ackord, där fråga vore om ackordslån, borde få lämnas utan den tidsutdräkt som inhämtande av riksdagens medgivande skulle innebära, samt hemställde om bifall till propositionen, vilket förslag godtogs av riksdagen.

Slutligen må i förevarande sammanhang omnämnas vad riksdagsrevisorerna i sin berättelse till 1960 års riksdag i samband med frågan om indrivning av statens fordringar (se s. 31) yttrat beträffande rätten att medgiva ackord. Revisorerna anförde därom följande.

Indrivnings- och verkställighetsåtgärder förekomma i större eller mindre omfattning hos olika myndigheter. En bland de frågor som på detta område kunna vara av intresse är i vilken omfattning myndigheterna anse sig kunna godtaga erbjudna ackord. Några myndigheter uppgiva sig avslå sådana erbjudanden, medan andra anför att frågor om antagande eller avvisande av ackord underställas Kungl. Maj:ts prövning. *Telestyrelsen* uppger att framställningar om ackord prövas från fall till fall under iakttagande av möjligheterna att utfå televerkets fordran och efter bedömning av det för statsverket förmånligaste förfaringsättet. *Järnvägsstyrelsen* uppger att om gäldenären är en juridisk person, som kan väntas bli upplöst efter ackordsförfarandets avslutning, ackord i allmänhet beviljas om det är uppenbart att detta ställer sig fördelaktigast. Däremot iakttages stor försiktighet vid ackord åt fysiska personer, och ackord beviljas endast i sådana fall där detta med säkerhet kan väntas vara mest fördelaktigt för statens järnvägar. *Vattenfallsstyrelsen* anför att styrelsen brukar godtaga bjudet ackord om det efter vanlig affärs-mässig bedömning visar sig fördelaktigt. Då styrelsens fordringar som regel äro oprioriterade, har styrelsen genom godtagna ackord erhållit större utdelning på sina fordringar än som skulle vara fallet, därest konkursförfarandet tillgripits. *Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut* hänvisar till att institutet torde sakna möjlighet att avskrika fordringar och därför också torde sakna rätt att biträda ackord varigenom fordran nedskrivs. Institutet finner det dock önskvärt att möjlighet öppnas för det att avskrika smärre fordringar, vilka icke utan avsevärt administrativt arbete kunna indrivas. *Jordbruksnämnden* uppger att ackordsärenden förekomma sällan. I undantagsfall ha ackord biträts.

Som sin egen mening uttalade revisorerna, att det syntes vara betydelsefullt om kronans möjligheter att godtaga ackord skulle vidgas, vilket i och för sig skulle kunna innebära en önskvärd rationalisering av indrivningsverksamheten.

Statskontoret tillstyrkte i sitt remissvar en undersökning i syfte att tillskapa ökade möjligheter för myndigheterna att ingå förlikning, medverka till ackord eller eljest »eftergiva» kronans rätt. Därigenom torde mycken processuell rättsvård kunna inbesparas samt möjligheterna för en rationell indrivningsverksamhet rörande kronans fordringar komma att väsentligt öka. En viss försiktighet syntes emellertid böra iakttagas vid införandet av förliknings- och ackordsmöjligheter. Lämpligen torde ärenden om sådana spörsmål, åtminstone därest fråga vore om större belopp, böra centraliseras till en eller flera myndigheter.

Eftergift

Vad angår frånträdande av kronans fordringar genom eftergift utan samband med ackordsförfarande uttalades i *riksräkenskapsverkets* ovan (s. 24, 29 och 35) berörda promemoria, att motivet till dylikt efterskänkande ej vore ett kronans eget intresse såsom vid ackord utan ett gäldenärens intresse, som kronan av billighetsskäl eller rent undseende ansåge sig böra beakta. En efterskänkt fordran behövde icke hava blivit värdelös ehuru det kunde hända att så vore fallet. Dittills hade befogenheten att göra efterskänkanden, utom i fall då det gällt böter, enligt ganska tveksam praxis hänfört sig till rätten att förfoga över anslag, så att Kungl. Maj:t ansetts kunna efterskänka belopp som hänfört sig till sådana anslag för vilkas användning Kungl. Maj:t ägt på egen hand utfärda normer, under det att riksdagens medverkan ansetts nödvändig då fråga varit om andra anslag och Kungl. Maj:t ej förfogat över medel för täckning. I promemorian ifrågasattes, om nämnda efter konstitutionella maktfördelningsprinciper utbildade praxis kunde anses i alla avseenden ändamålsenlig. Ätminstone när det gällde medel, som genom anmärkningsprocess faststälts till ersättande, syntes föga sakligt fog föreligga för att även efterskänkande av till siffran obetydliga belopp i fall, då enligt gängse praxis efterskänkande alltid ägt rum, skulle behöva dragas under riksdagens prövning av den orsaken att Kungl. Maj:t ej ägde disponera över belopp för täckning, medan däremot betydande belopp även i fall, då de skäl som åberopades för efterskänkande vore tvivelaktiga, skulle kunna efterskänkas av Kungl. Maj:t av den anledningen att intet formellt hinder mötte för Kungl. Maj:t att disponera över medel som finge användas för täckning.

Statskontoret, som ansåg beteckningen avskrivning böra innebära avstående från fordringsanspråk, uttalade beträffande eftergift av förevarande slag, att i de fall, då myndigheterna icke skulle äga att fatta beslut om avskrivning, borde i princip riksdagens medverkan erfordras för eftergivande av kronans fordringsanspråk. Av praktiska skäl borde emellertid Kungl. Maj:t utverka riksdagens bemyndigande att medge efterskänkande i sådana i den nya författningen angivna fall, där fordringsbeloppet överstege 5 000 kronor. För lånefondernas del borde alltfört gälla de i KCirk 1940 (nr 677) meddelade särbestämmelserna. Bemyndigandet borde emellertid utsträckas till att avse jämväl fall, då låntagare eller löftesman eftersökts utan att han anträffats eller kännedom om vistelseorten kunnat erhållas. *Kammarrätten* tillstyrkte, att Kungl. Maj:t skulle få generell befogenhet att eftergiva statens ersättningsanspråk i anmärkningsmål.

Beträffande eftergift av kronans fordringar utan samband med ackord vill utredningen i förevarande sammanhang något beröra bakgrunden till de Kungl. Maj:t av riksdagen lämnade bemyndigandena att utan riksdagens hörande meddela sådan eftergift. Dylika bemyndiganden föreligga bl. a. beträffande vissa skadeståndsfordringar samt fordringar å återbetalning av för mycket utbetalda löner och pensioner.

Sedan 1945 har riksdagen för ett budgetår i sänder bemyndigat Kungl. Maj:t att besluta om avstående av vissa kronans skadeståndsanspråk, uppkomna inom försvarsväsendet. I den proposition på grund varav bemyndigande av nämnda slag första gången meddelades (prop. 87/1945) uttalade departementschefen bl. a., att antalet ärenden, som anginge befrielse från av judiciell domstol ålagd ersättningsskyldighet till kronan på grund av förlust av eller skada å krigsmaktens egendom på grund av den förstärkta försvarsberedskapen kraftigt ökat under de senare åren. Anledning syntes vara att antaga, att dylika ärenden komme att i stort antal föreligga även viss tid efter beredskapens upphörande. Då relativt klara riktlinjer dåmera föreläge för ärendenas bedömande och det vore önskvärt att förenkla handläggningen av dessa ärenden, som oftast hade ringa betydelse och i flertalet fall icke gäve anledning till delade meningar, fann sig departementschefen böra förorda, att av riksdagen utverkades bemyndigande för Kungl. Maj:t att i viss utsträckning medgiva befrielse från ersättningsskyldighet. Ett dylikt bemyndigande syntes ligga i linje med riksdagens vid skilda tillfällen under de senare åren fattade beslut om överlämnande till Kungl. Maj:ts prövning av ärenden av mindre allmän vikt. Så hade exempelvis skett i fråga om rätt att försälja kronojord, beviljande av vissa pensioner och understöd från Vadstena krigsmanshuskassa, bestridande av vissa livräntor samt bestridande av kostnaderna för vissa oriktigt utbetalade familjebidrag. Då emellertid den allmänna frågan om Kungl. Maj:ts rätt i hithörande hänseende vore föremål för övervägande inom finansdepartementet, syntes det lämpligt att viss försiktighet iakttoges. Med hänsyn därtill syntes bemyndigandet böra f. n. utverkas endast för tiden fram till utgången av budgetåret 1945/46. En begränsning av bemyndigandet till att gälla endast skadeståndsanspråk intill ett visst högsta belopp syntes även vara att förorda. Beträffande grunderna för prövningen av ifrågavarande ärenden ansågs i propositionen endast böra framhållas, att dittillsvarande av riksdagen godkänd praxis borde i möjligaste mån följas. I allmänhet borde sålunda krävas, att vederbörande — om icke särskilda skäl föreläge — skulle efter sin förmåga och med hänsyn tagen till omständigheterna gälda någon del av den honom åvilande ersättningen.

Statsutskottet (utl. nr 64) föreslog att ifrågavarande eftergiftsrätt skulle avse skadeståndsanspråk, vars kapitalbelopp icke översteg 5 000 kronor, i stället för av Kungl. Maj:t föreslagna 10 000 kronor. Utskottet sade sig ur principiell synpunkt hysa betänkligheter mot ett bifall till Kungl. Maj:ts berörda förslag men ansåg å andra sidan, att under dåvarande förhållanden vissa lämplighetsskäl onekligen talade för att detsamma i viss utsträckning skulle tillmötesgå. Såsom förutsättning för bemyndigandet borde gälla, att i fråga om grunderna för prövningen av hithörande ärenden av riksdagen dittills godkänd praxis i möjligaste mån följdes. Vidare syntes böra föreskrivas, att Kungl. Maj:t skulle lämna nästkommande års riksdag en redogörelse över av Kungl. Maj:t meddelade beslut om befrielse från ersättningsskyldighet, varom i utlåtandet vore fråga.

Av riksdagen meddelat bemyndigande (skr nr 155) överensstämde med utskottets förslag.

I proposition 55/1952 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bifalla bl. a. ett förslag om bemyndigande för Kungl. Maj:t att med anlitande av medel från postverkets understödskassa under vissa villkor meddela befrielse från återbetalningsskyldighet vid brist i kassa inom postverket. Vederbörande departementschef yttrade i propositionen — sedan redogörelse lämnats för två fall av återbetalningsskyldighet på grund av kassabrist i vilka enligt departementschefens mening borde meddelas befrielse — att riksdagen tidigare vid flera tillfällen i anledning av propositioner behandlat frågor om befrielse för posttjänstemän från att ersätta i postkassor uppkomna brister. Ehur dylika ärenden vore fåtaliga, syntes dock deras art motivera det förenklade behandlingssätt som vunnes om de kunde avgöras av Kungl. Maj:t. Departementschefen ansåge sig sålunda böra föreslå, att av riksdagen utverkades bemyndigande för Kungl. Maj:t att avgöra frågor om befrielse från återbetalningsskyldighet, som vore likartade med dem för vilka redogjorts i det föregående.

Kungl. Maj:ts förslag föranledde ingen erinran från statsutskottet, som hemställde om bifall till förslaget (utl. nr 147, 1:o). Riksdagen (skr nr 295) beslöt i överensstämmelse med vad utskottet föreslagit.

Bemyndigandet för Kungl. Maj:t att eftergiva skyldighet att återbetala felaktigt utbetalda löner och pensioner har sin upprinnelse i prop. 375/1946. I propositionen uttalades bl. a., att vid prövning av dylika eftergifts-ärenden, som inkommit till Kungl. Maj:t, hade praxis utvecklats efter två olika linjer. I den mån de felaktiga utanordningarna gjorts i strid mot författningar eller andra föreskrifter, som tillkommit utan riksdagens medverkan, och Kungl. Maj:t icke varit bunden av särskilda av riksdagen meddelade direktiv angående dispositionen av de medel, från vilka utbetalningarna skett, hade Kungl. Maj:t ansetts utan vidare äga befogenhet att befria från återbetalningsskyldigheten. Då fråga däremot varit om felaktiga utbetalningar i strid mot författningar eller bestämmelser, som antagits av riksdagen eller eljest tillkommit under riksdagens medverkan i en eller annan form, hade Kungl. Maj:t enligt tidigare gällande uppfattning icke ägt befria från återbetalningsskyldighet utan att samtidigt vederbörligt anslag beretts täckning för den därigenom uppkommande förlusten genom att Kungl. Maj:t anvisat medel från anslag till extra utgifter eller annat för Kungl. Maj:t disponibelt anslag. Det låge i sakens natur att efterskänkanden i enlighet med de förut angivna riktlinjerna hade ett tämligen snävt utrymme i svensk förvaltning på grund av de detaljerade föreskrifter rörande anslagsdispositionen, som regelmässigt gaves av riksdagen vid medelsanvisningar. Den starka begränsningen av de belopp, som under anslag till extra utgifter ställdes till Kungl. Maj:ts mera fria disposition, och behovet av dessa anslag för en mångfald andra utgiftsändamål hölle vidare Kungl. Maj:ts möjligheter att befria från skyldigheten att återbetala för mycket uppburna löne- och pensionsbelopp inom en trång ram, så länge täckning hade måst bere-

das från dylikt anslag. Sedermera hade emellertid en omsvängning i praxis ägt rum, i det att Kungl. Maj:t även vid sådana felaktiga utbetalningar, som skett i strid mot av riksdagen fastställda eller eljest godkända grunder, låtit vid de gjorda utbetalningarna bero utan att bereda vederbörligt anslag täckning från till Kungl. Maj:ts förfogande stående medel. Ett dylikt förfarande hade närmast varit av det praktiska behovet påkallat. Departementschefen framhöll, att det av praktiska skäl vore erforderligt att Kungl. Maj:t hade en viss befogenhet att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall utan riksdagens hörande fatta beslut om befrielse från sådan återbetalningsskyldighet. Om varje dylik fråga skulle underställas riksdagens prövning, skulle det leda till en avsevärd ökning av antalet propositioner i småärenden och medföra en praktiskt sett onödig arbetsökning både för riksdagen och Kungl. Maj:ts kansli. Särskilt med hänsyn till dåmera gällande praxis, att efterskänkandet beslutades utan att täckning bereddades från anslag till extra utgifter eller andra till Kungl. Maj:ts disposition stående medel, syntes det departementschefen vara önskvärt att en viss reglering av Kungl. Maj:ts befogenhet i förevarande avseende erhöles.

Propositionen utmynnade i förslag till vissa riktlinjer beträffande ifrågasvarande eftergifts rätt, vilka sedermera godtogos av riksdagen (skr nr 565) med den ändringen, att det kapitalbelopp, som Kungl. Maj:t skulle äga rätt att efterskänka i varje särskilt fall, bestämdes till högst 5 000 kronor i stället för i propositionen föreslaget belopp av 10 000 kronor. Riksdagen uttalade bl. a., att det stora antalet ärenden angående befrielse från återbetalningsskyldighet i anledning av för mycket utbetalta löner och pensioner på försvarsdepartementets föredragning torde sammanhänga med beredskapsförhållandena. Ehuru en nedgång i antalet ärenden därför kunde emotes, syntes det likväl vara av praktiska skäl erforderligt, att Kungl. Maj:t hade en viss befogenhet att efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall utan riksdagens hörande fatta beslut om befrielse från sådan återbetalningsskyldighet.

Såsom framgår av de för utredningen utfärdade direktiven har 1950 års budgeträttskommitté i avgivet betänkande (SOU 1954: 40) berört frågan om eftergift av statens fordringsanspråk. Kommittén har föreslagit en ny § 78 i regeringsformen av följande lydelse: »Statsverkets och riksgäldsverkets fordringsanspråk må icke utan riksdagens samtycke eftergivas». I motiveringen till den föreslagna bestämmelsen har kommittén anfört:

Paragrafen ger uttryck åt en grundsats, som utan något stöd i grundlagarna kommit att anses såsom gällande. Riksdagens samtycke till eftergivande av statsverkets eller riksgäldsverkets fordringsanspråk avses skola kunna givas såväl för enskilda fall som genom godkännande av allmänna grunder. Liksom hittills skall sålunda t. ex. Konungen kunna bemyndigas att i vissa fall träffa ackordsuppgörelser. (Jfr prop. 1940: 281 och skr 1940: 373 samt prop. 1942: 241 och skr 1942: 388.) Likaså synes ett sådant riksdagens godkännande av allmänna grunder kunna givas i den författning angående avskrivning av statens fordringar, som kan komma att antagas med anledning av den av 1937 års riksdag begärda utredningen av frågan (skr 1937: 311, p. 5).

KAPITEL III

Bevakning och indrivning

Gällande bestämmelser och praxis

Några enhetliga och allmänt gällande bestämmelser om bevakning och indrivning av kronans fordringar ha icke meddelats. Det torde dock ligga i sakens natur att varje myndighet har att åtminstone i viss utsträckning bevaka och indriva sådana fordringar som uppkommit inom myndighetens ämbetsområde. Därest myndighet erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att förvalta statliga lån, innebär uppdraget även viss skyldighet att bevaka och indriva förfallna räntor och amorteringar å lånen. Närmare ehuru tämligen sparsamma bestämmelser om bevakning och indrivning återfinnas i en del instruktioner och arbetsordningar för statliga myndigheter samt i låneförfattningar. Med stöd av sådana bestämmelser ha flera myndigheter utarbetat föreskrifter om det närmare förfarandet i berörda hänseenden; i andra fall har fast praxis utbildats.

Nedan skall omnämnas ett antal särskilda bestämmelser om bevakning och indrivning samt redogöras för hur det praktiska förfarandet härför utbildats i några fall. En fullständig översikt av gällande bestämmelser och praxis har icke avsetts och torde icke heller vara påkallad. Helt förbigås bestämmelserna om bevakning och indrivning av direkta skatter samt böter och viten, enär förfarandet härutinnan synes vara tillfredsställande reglerat och därjämte i princip torde falla utanför utredningens uppdrag.

Inom försvarsväsendet handläggas frågor om bevakning och indrivning av försvarets civilförvaltning, som det instruktionsmässigt åligger att enligt vad därom stadgas handhava skaderegleringsverksamhet, indrivningsverksamhet och rättsliga angelägenheter i övrigt inom krigsmakten. Med stöd av 22 § KK 19/11 1948 (nr 691) angående den militära rättsvården har civilförvaltningen utfärdat föreskrifter och anvisningar angående förfarandet i ersättningsmål m. m., vilka gälla för försvarets regionala och lokala myndigheter samt i tillämpliga delar vid centrala förvaltningsmyndigheter i såväl fred som krig. I den mån ej annat följer av 21 § nämnda kungörelse avse föreskrifterna all materiel och annan egendom, som tillhör eller nyttjas av krigsmakten, dock ej penningmedel. Av anvisningarna framgår, att då militär befattningshavare eller domstol i ersättningsmål ålagt någon ersättningsskyldighet, bevakas fordringen av befattningshavare som av vederbörande förbandschef fått i uppdrag att handlägga ifrågavarande bevak-

ningsärende. Sådan befattningshavare benämnes bevakare. Det åligger honom även att bevaka skyldighet att ersätta kostnad för hämtande till tjänstgöring samt jämväl ersättningsskyldighet som av domstol ålagts i militärt brottmål. Om fordran av sistnämnda slag överstiger 500 kronor bevakas den dock av försvarets civilförvaltning; så är även fallet om civilförvaltningen fört talan i brottmålet. I ärenden, som bevakaren omhänderhar, skall denne så snart beslutet vunnit laga kraft utställa räkning å den betalningsskyldige, varå angives vad denne bör veta angående betalningssätt, avbetalning m. m. Vidare är föreskrivet bl. a., att tillfälle må beredas ersättningsskyldig att avbetalningsvis erlægga ålagt belopp. Vid innehållandet av avlöningsförmåner skall om möjligt överenskommelse träffas angående storleken av belopp, som må innehållas; det skall beaktas, att vederbörande ej genom innehållandet kommer att sakna medel för uppehälle och nödvändiga personliga utgifter för sig och sin familj. Om betalning icke erlägges i vederbörlig ordning, skall bevakaren göra påminnelser. Därest ersättningsbelopp icke inbetalats inom sex månader, skall anmälan därom jämte till målet hörande handlingar vid nästinstundande kvartalsskifte insändas till civilförvaltningen. Så länge ersättningsskyldig fullgör avbetalningar enligt överenskommen plan, skall dock bevakandet handhavas vid vederbörande förband. Vidare kan civilförvaltningen uppdraga åt förbandet att handha bevakandet utöver vad som här sagts. Indrivningsåtgärder vidtagas icke av de centrala förvaltningsmyndigheterna, utan dessa överlämna i förekommande fall sina indrivningsärenden till försvarets civilförvaltning för fortsatt handläggning. Detta gäller såväl sådana fordringar som avses i nämnda »föreskrifter och anvisningar angående förfarandet i ersättningsmål m. m.» som andra försvarsväsendets fordringar.

Om hur civilförvaltningen skall bedriva indrivningsverksamheten finnas inga bestämmelser utfärdade. En viss på erfarenhet grundad praxis har emellertid utbildats. Härom må nämnas, att om krav blir resultatlöst och fordringen icke anses böra eller kunna avskrivas, vidtagas regelmässigt åtgärder för att erhålla exekutionstitel, därest sådan saknas och dylika åtgärder kunna anses ekonomiskt försvarliga, samt att om gäldenär erhåller anstånd med betalning han i samband med beviljandet av anståndet som regel avkräves skuldförbindelse å fordringsbeloppet, därest fordringen icke är exigibel; detta sker för att underlätta eventuella i framtiden behövliga åtgärder för erhållande av exekutionstitel.

Indrivningsverksamheten hos försvarets civilförvaltning är omfattande; varje år bokföras cirka 1 000 nya ärenden. Det må påpekas, att dessa ärenden äro i specifik mening indrivningsärenden, enär tidigare krav å betalning visat sig resultatlösa. Ärendena avse vitt skilda typer av fordringar; cirka 55 % av deras antal avser ersättning för förkomna persedlar, 8 % förpassningskostnader och 10 % för mycket erhållen lön; cirka 17 % avser betalning för varor, hyra eller arrende, medan återstående 10 % utgöres av skadeståndsfordringar.

De större affärsdrivande verken omhänderha vart för sig bevakning och

indrivning av sina fordringar genom sin juridiska byrå eller ombudsman. Normalt börjar emellertid indrivningsarbetet hos vederbörande lokala organ, respektive andra centrala byråer än de juridiska. Indrivningsärenden hos *postverket* överlämnas sålunda till generalpoststyrelsens ombudsmannaexpedition först sedan krav på betalning icke fått önskad effekt. Direkt hot om rättsliga åtgärder anses böra framföras endast genom ombudsmannaexpeditionen. Enligt uppgift har 80 % av de fordringsärenden, cirka 1 000 st., som årligen inkomma till ombudsmannen uppkommit genom mot postverket riktade brott. Endast ett fåtal av dessa är sådana, i vilka icke exekutionsurkund föreligger. Annorlunda förhåller det sig med *televerkets* fordringar, som till största delen utgöras av teleavgifter. Av cirka 2 900 ärenden, som år 1960 inkommo till telestyrelsens ombudsmannaexpedition, föranledde 2 400 ansökan om betalningsföreläggande, 2 lagsökning och 27 stämning. Sedan beslut om avskrivning fattats vidtagas i princip icke ytterligare åtgärder för att söka utfå fordringsbeloppet. I telestyrelsens instruktioner för stationerna finnas utförliga bestämmelser om hur verkets lokala organ skola förfara om debiterad avgift icke erlägges, såsom verkställande av ytterligare krav inom vissa kortare tidsfrister, avstängning eller nedmontering av telefonapparat m. m. samt i sista hand anmälan till telestyrelsen om utebliven betalning. Beträffande indrivning av utebliven betalning för ljud- och televisionsradiolicens må anmärkas, att innehav av radiomottagningsapparat utan tillstånd är straffbelagt; ogulden licensavgift utdömes samtidigt med böterna. Därest avgiften ändock icke betalas, anmäles ärendet för länsstyrelsen, på vilken det ankommer att vidtaga erforderlig åtgärd till förekommande av apparatens nyttjande. *Statens järnvägars* fordringar av vad slag det vara må inkasseras i första hand från respektive tjänsteställen, varvid dock ombudsmannen inom berört distrikt biträder med erforderliga rättsliga indrivningsåtgärder. De fordringar, som oaktat sådana åtgärder icke betalats, överlämnas till styrelsens rättsavdelning för fortsatt bevakning. Med lämpliga intervaller vidtar rättsavdelningen med biträde av verkets lokala ombudsmän nya indrivningsåtgärder, företrädesvis utmätningsförsök. Indrivningsförsöken upprepas tills förutsättningar uppstått för fordringens avskrivning, då den avföres ur verkets räkenskaper. År 1960 inkommo till distriktens ombudsmän 1 828 indrivningsärenden, av vilka 348 föranledde betalningsföreläggande, 44 lagsökning och 400 stämning. Inom *vattenfallsverket* sker bevakning och indrivning i princip centralt från styrelsen, då lokal myndighets krav icke föranlett betalning. Några kraftverksförvaltningar handha dock bevakning och indrivning i enklare sådana ärenden. Till vattenfallsstyrelsen inkommo år 1960 848 indrivningsärenden; 412 föranledde betalningsföreläggande, 3 lagsökning och 2 stämning. I *domänverkets* reglementssamling ha regler meddelats om förfarandet vid bevakning och indrivning av fordringar av i huvudsak följande innehåll. Fakturor utskrivs på respektive distriktskontor, varefter fakturor understigande 5 000 kronor i regel bevakas på kontoret och fakturor å högre belopp bevakas å styrelsens kamrerarekontor. Samtliga anståndsärenden avgöras av

styrelsen. Om betalning ej erlägges och anstånd ej medgives, vidtagas normalt följande åtgärder. Cirka två veckor efter förfalldagen utsändes en påminnelse. Om fakturen bevakats vid distriktskontor, sändes en månad efter förfalldagen en inkassoanmälan till styrelsen, varifrån ännu en påminnelse utsändes, innan ärendet efter ytterligare cirka två veckor överlämnas till förste domänfiskalen. Denne utsänder kravbrev till den betalningsskyldige med anmaning att vid äventyr av laga åtgärd inom fjorton dagar erlägga skuldbeloppet. Om betalning ej erhålles, vidtagas rättsliga åtgärder. Till domänfiskalen inkommo år 1960 808 indrivningsärenden, varav 331 föranledde betalningsföreläggande och 77 lagsökning. Fordringarna avsågo huvudsakligen köpelikvider och arrendeavgifter.

Även inom andra än de nämnda affärsdrivande verken ombesörjes vanligen indrivningen i första hand av verkets lokala organ, om sådana finnas. Inom *fångvården* handhaves bevakningen i första hand av kamrerarna vid centralanstalterna. Först då upprepade krav och påminnelser från vederbörande kamreres sida visat sig resultatlösa eller rättslig åtgärd måste vidtagas — t. ex. då gäldenär försatts i konkurs — övertages bevakningen av fångvårdsstyrelsen. Jämlikt § 165 arbetsordningen för *vägförvaltningarna* äger vägförvaltning hos allmän underrätt utverka betalningsföreläggande på sätt därom i lagsökningslagen stadgats för utfående av klar och förfallen fordran. Betalningsföreläggande begäres också vanligen av vederbörande vägförvaltning. Endast mera svårbedömda ärenden överlämnas redan på detta stadium till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen. Styrelsen handlade år 1960 82 indrivningsärenden, varav 68 medförde betalningsföreläggande och 11 lagsökning. Ärendena avsågo skadestånd, fordringar i konkurs och rättegångskostnader.

Emellertid förekomma undantag från principen, att fordringar till att börja med bevakas av lokala organ. Inom *lantmäteriverket* utställas visserligen räkningar för förrättningar enligt lantmäteritaxan av lokala organ, men dessa överlämnas omedelbart därefter ett exemplar av varje räkning till lantmäteristyrelsen, dit räkningslikviderna skola erläggas. Därest betalning ej erlagts trots minst två krav, varav ett utsänts mot mottagningsbevis, lämnas ärendet, om det ej är fråga om mycket litet belopp, till vederbörande utmätningsman för utmätning. Förfarandet motsvaras av bestämmelsen i 33 § lantmäteritaxan (SFS 332/1960), att om sakägare icke erlägger betalning inom föreskriven tid, skall lantmäteristyrelsen på lämpligt sätt erinra honom om hans betalningsskyldighet samt, om sådan erinran ej leder till resultat, vidtaga erforderliga åtgärder för ersättningsens uttagande. Ersättning må utan hinder av att anmärkning mot räkningen framställts eller besvär mot förrättning anförts uttagas genom utmätning, därest den icke erlagts inom fyra veckor efter det sakägaren bevisligen erhållit meddelande om kravet.

Inom statsförvaltningen finnas ett antal smärre inrättningar, vilka mot avgift enligt taxor tillhandagå allmänheten med vissa tjänster. Även om betalning härför ofta avkräves i förskott eller myndighetens utlåtande över

verkställda prov eller dylikt sändes till uppdragsgivaren mot postförskott, händer dock att fordringar som föranleda bevakning och indrivning uppkomma i sådan myndighets verksamhet. Ofta sakna dessa myndigheter möjlighet att själva vidtaga rättsliga åtgärder mot gäldenären. Sålunda har *skeppsprovninganstalten* uppgivit, att i det ytterst ringa antal fall, i vilka anstalten nödgats vidtaga åtgärder på grund av bristande betalning, har anstalten uppdragit åt en inkassobyrå att inkassera fordringarna. Endast i ett par fall ha fordringarna icke kunnat indrivas. Likaledes är förfarandet hos *statens maskinprovningar*, att därest betalning icke inflyter i tid och efter påminnelse, överlämnas ärendet till inkassofirma.

Hittills har berörts endast bevakning av sådana statens fordringar som uppkomma till följd av myndigheternas egen verksamhet. Emellertid åligger det ett antal verk att handha förvaltningen av statliga lån, vilket uppdrag givetvis även innefattar bevakning och indrivning. Sålunda åligger det *generalpoststyrelsen* att bevaka statens fordringar på grund av utlämnade studielån, flyktinglån och garantilån. Bevakningen sker centralt av styrelsen. Inom *arbetsmarknadsverket* utlämnas ett antal socialt betingade lån, såsom lån till nyanlända utlänningar till bohag och kläder, reseförskott i samband med tillträdande av anställning, näringshjälpslån åt partiellt arbetsföra m. fl. och lån i samband med fortbildnings- och omskolningsverksamhet. För uppnående av så hög effektivitet som möjligt vid indrivningen av dessa lån bevakas de av länsarbetsnämnden i det län där låntagaren är bosatt. Vid låntagarens flyttning till annat län övertages bevakningen av länsarbetsnämnden i det senare länet. Indrivningen bygger på ett avbetalningsförfarande kombinerat med ett fullmaktssystem, innebärande medgivande från gäldenären att ett visst lönebelopp får innehållas av arbetsgivaren till förmån för långivaren. På grund härav och de särskilda avskrivningsregler, som gälla för dylika lån, är antalet rättsliga åtgärder för utfående av betalning ringa i förhållande till lånens antal. Inom arbetsmarknadsverket uppkomma fordringar på grund av affärsässig verksamhet, såsom uthyrning av maskiner och annan materiel samt försäljning. Det åligger kamerala sektionen inom styrelsens kameralbyrå att vaka över att försäljnings-, hyres- och dylika andra medel inflyta i vederbörlig ordning. *Medicinalstyrelsen* bevakar vissa lån till utländska läkare samt statens fordran mot tandläkare, som uppburit stipendier under förutsättning av senare tjänstgöring inom folktandvården. Har sådan tjänstgöring icke fullgjorts, skall medicinalstyrelsen besluta huruvida för mycket uppburit belopp skall återbetalas eller om befrielse, helt eller delvis, från återbetalningsskyldighet skall medgivas. Nämnade fordringar föranleda regelmässigt rättsliga åtgärder vid utebliven betalning. Samma är förhållandet beträffande fordringar på grund av utförda undersökningar för fastställande av faderskap. Protokoll över undersökningen sändes mot postförskott till den som påkallat undersökningen; om protokollet ej utlöses, avsändes med ungefär en månads mellanrum två kravbrev enligt formulär. Fortsatt utebliven betalning föran-

leder betalningsföreläggande och utmätningsförsök. Beträffande fordringar å ersättning för s. k. rhesus-undersökningar utfärdas räkning. Utebliven betalning föranleder till att börja med påminnelse inom ett år från räkningens utfärdande och efter ytterligare tre till sex månader förnyad påminnelse, varefter ett halvår senare ännu en påminnelse göres. Rättsligt förfarande inledes emellertid icke, enär kostnaden härför alltför mycket skulle överstiga fordrat belopp. Ur räkenskaperna avförda fordringar uppgå till 0,25—0,3 procent av totalt influtna belopp för dessa undersökningar. Beträffande andra än nu nämnda medicinalstyrelsens fordringar avgivas påminnelser kvartalsvis av styrelsens kassör. Efter två till tre påminnelser överlämnas ärendet till annan tjänsteman för vidtagande av rättsliga åtgärder.

En omfattande verksamhet avseende bevakning och indrivning av fordringar utövas av *bostadsstyrelsen* och dess lokalmyndigheter *länsbostadsnämnderna*. Denna bostadsstyrelsens uppgift framgår redan av dess instruktion, enligt vilken styrelsen åligger att enligt gällande bestämmelser handha den statliga låne- och bidragsverksamheten till främjande av bostadsförsörjning. Länsbostadsnämnd skall instruktionsenligt en var i sitt län handha nämnda verksamhet, i den mån detta ej ankommer på bostadsstyrelsen. Härvid åligger det länsbostadsnämnd bl. a. att såväl vid som utom domstol företräda Kungl. Maj:t och kronan dels gentemot den, som är skyldig att erlägga betalning till nämnden, dels för den egendom, som nämnden förvaltar, dels ock i övrigt i allt som angår nämndens verksamhet, under förutsättning att bostadsstyrelsen ej förbehållit sig rätten därtill. De författningar som reglera bostadsstyrelsens och länsbostadsnämndernas långivning innehålla därjämte den bestämmelsen, att det ankommer på det långivande organet att på betryggande sätt förvara säkerheter, som lämnats för beviljade lån, samt att i övrigt vidtaga de åtgärder som äro erforderliga för säkerställande av statens fordran i anledning av utlämnade lån. Enligt särskilda Kungl. Maj:ts beslut har bostadsstyrelsen bemyndigats att försälja exekutivt förvärvat fast egendom och tomträtt. I övrigt finnas icke författningar utfärdade, avseende bevakning av ifrågavarande kronans fordringar. En viss praxis beträffande bevaknings- och budgivningsteknik i samband med exekutiva auktioner har dock utbildats på grundval av den erfarenhet bostadsstyrelsen under årens lopp förvärvat såsom pantvårdare, vilket föranlett styrelsen att giva länsbostadsnämnderna vissa skriftliga direktiv i ämnet.

Bostadsstyrelsens säkerhet för utlämnade lån utgöres till övervägande del av penninginteckningar. Undantagsvis förekommer annan säkerhet, företrädesvis solidarisk proprieborgen. Indrivning av fordran, för vilken säkerheten utgöres av inteckning eller inteckning jämte borgen, sker i förekommande fall regelmässigt genom lagsökning. I borgensfallen tages därigenom hänsyn till att borgen som regel får anses tecknad under förutsättning av att inteckning har lämnats som primärsäkerhet. Borgensmännens ansvar aktualiseras först då lagsökningsförfarandet föranlett utlysande av exekutiv auktion. I god tid före auktionen meddelas borgensmännen hur styrelsen kommer att

agera vid auktionen. Indrivning av fordran med utnyttjande av det personliga betalningsansvar, som gäldenär i omslagsrevers och in-tecknat skuldebrev iklätt sig för statligt lån, förekommer endast undantagsvis.

När låntagare försatts i konkurs, bevakar bostadsstyrelsen alltid in-tecknad fordran i syfte att tillförsäkra sig dels ställningen av prioriterad borge-när och dels den formella rätten att vid kommande exekutiv auktion utnyttja den s. k. anslutningsrätten enligt 114 § utsökningslagen. Vid avgivande av bud vid exekutiv auktion under konkurs avpassar styrelsen budet med beaktande av möjligheten till utdelning i konkursen till följd av gäldenärens personliga betalningsansvar. I den mån borgen förekommer som komplet-ment till in-teckning innebär förfarandet jämväl ett önskvärt tillgodoseen-de av borgensmännens intresse. I vissa mer komplicerade fall avgöres frå-gan om budgivning av bostadsstyrelsen.

Därest kronan efter exekutiv auktion icke kunnat undgå förlust, vilket inträffar förhållandevis sällan, och låntagaren är fysisk person, prövar bo-stadsstyrelsen från fall till fall möjligheten att utkräva dennes personliga betalningsskyldighet.

Förfallodagar för lånekostnader å de av bostadsstyrelsen utlämnade lånen äro som regel den 30 juni och 31 dec. Låntagaren erlägger betalning till kommunalt förmedlingsorgan som har att vidarebefordra inkomna belopp till styrelsen före vissa tidpunkter. Ett par veckor därefter tillställer styrelsen förmedlingsorganen en förteckning över försumliga låntagare, vari med-delas att lagsökning kommer att tillgripas om förfallna belopp icke inbeta-las inom 10 dagar.

Under budgetåren 1959/60 och 1960/61 utgjorde antalet begärda lagsök-ningar på grund av nu ifrågavarande låneverksamhet sammanlagt cirka 700, varav cirka 400 fullföljdes; totala influtna ränte- och amorteringsbelopp uppgick nämnda budgetår till cirka 202 respektive 232 miljoner kronor. Av sistnämnda belopp utgjorde cirka 613 000 respektive 729 000 kronor resul-taten av indrivningsverksamhet i egentlig mening.

För jordbruksnäringen utlämnade lån bevakas huvudsakligen av *lantbruksnämnderna*. Enligt 21 § instruktionen för lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna (SFS 634/1960) åligger det lantbruksnämnd bl. a. att fö-reträda Kungl. Maj:t och kronan gentemot den, som erhållit lån eller bi-drag eller eljest är skyldig att erlægga betalning till nämnden, samt, i den mån förhållandena därtill föranleda, vidtagna åtgärder för indrivning av för-fallna belopp och i sådant syfte besluta om lagsökning, konkursansökning eller annan lämplig åtgärd, ävensom att å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar tala och svara för den egendom, som nämnden förvaltar. Åtskilliga dylika lån äro garantilån, dvs. de utlämnas av enskilda kreditinrättningar mot stat-lig betalningsgaranti och förvaltas av dessa i huvudsak såsom deras övriga fordringar. Vissa bestämmelser om bevakning av dylika fordringar finnas i den s. k. garantikungörelsen (SFS 367/1948). Långgivaren skall halvårs-vis till vederbörande lantbruksnämnd avlämna förteckning å oguldna rän-tor och amorteringar å garantilån, som förfallit till betalning mer än tre

månader före redovisningsdagen. Om låntagaren ej fullgör sin betalningsskyldighet eller av annan anledning icke vidare bör få tillgodonjuta garanti-lånet, äger det lånegarantibeviljande organet (lantbruksnämnd eller lantbruksstyrelsen) besluta om uppsägning av lånet. På detta organs anmodan verkställer kreditinrättningen därpå uppsägningen och vidtar erforderliga åtgärder för lånets indrivning. I den mån lånebeloppet ej kan återbetalas av den betalningsskyldige och ej heller kan uttagas ur för lånet ställd pant — i regel fastighetsinteckning — äger kreditinrättningen påkalla inlösen av lånet. Då lånet löses av nämnden övergår kreditinrättningens kvarstående fordran hos låntagaren på statsverket; denna fordran åligger det nämnden att bevaka. I anvisningar, som f. n. äro under utarbetande, läres om dylik bevakning komma att föreskrivas, att om gäldenären trots anmaningar icke betalar skulden, får det bero på omständigheterna i varje särskilt fall vilka åtgärder som böra vidtagas. Nämnden kan sålunda, beroende på gäldenärens ekonomiska ställning och vilja att göra rätt för sig, antingen söka träffa uppgörelse med honom om betalning av beloppet, eventuellt genom delbetalningar, eller lagsöka honom. Ger utredningen rörande gäldenärens ekonomi vid handen, att han är oförmögen att inbetala någon som helst del av fordringen och att han saknar utmättningsbara tillgångar, torde med åtgärder i ärendet få anstå tills vidare. Dock skall även i fortsättningen erforderliga åtgärder för bevakning av fordringen vidtagas, såsom bevakning i konkurs m. m. Vad som sagts om gäldenär gäller även borgensman. Det visar sig ofta påkallat att lantbruksnämnd vid exekutiv försäljning förvärvar fastighet för att skydda statens garantiåtagande beträffande lån, för vilket in-teckning i fastigheten lämnats. Även beträffande dylikt förfarande har lantbruksstyrelsen meddelat anvisningar.

En vanlig typ av fordringar som bevakas av lantbruksnämnderna utgöres av ersättningar enligt lantbruksnämndstaxan (SFS 317/1960). I 16 § denna taxa är föreskrivet, att om sakägare icke erlägger betalning inom föreskriven tid skall lantbruksnämnden på lämpligt sätt erinra honom om hans betalningsskyldighet samt, om sådan erinran ej leder till resultat, vidtaga erforderliga åtgärder för ersättningens uttagande. Ersättningen må utan hinder av framställd anmärkning utmätas, därest den icke erlagts inom en månad efter det sakägaren bevisligen erhållit meddelande om kravet. Enligt lantbruksstyrelsens anvisningar rörande tillämpningen av denna bestämmelse bör första påminnelsen om betalning göras genom meddelande i vanligt brev. Om sakägaren icke låter sig avhöra härefter eller efter en förnyad sådan påminnelse, bör meddelande om kravet översändas i rekommenderad försändelse med mottagningsbevis. Erlägges ej betalning inom en månad efter det sakägaren utkvitterat försändelsen, bör nämnden vidtaga laga åtgärder för beloppets uttagande. Utmätning bör som regel icke begäras för uttagande av ersättning, som icke överstiger 15 kronor. Beträffande förfarandet vid lantbruksnämnds bevakning av fordringar, sådant det utformats inom ramen för givna bestämmelser och anvisningar, må nämnas följande. Fordringar på grund av debiteringar enligt lantbruksnämndstaxan bevakas

med jämna mellanrum, hos en del nämnder en gång i månaden. Fordringar för produkter som försäljas från lantbruksnämndernas jordfondsfastigheter bevakas vanligen i likartad ordning. Åtskilliga nämnder översända sådana räkningar enligt lantbruksnämndstaxan, vilka avse mindre belopp, tillsammans med upprättad plan mot postförskott. Genom dylikt förfarande synes antalet indrivningsärenden bliva mindre än om räkning översändes i vanligt brev. Vissa nämnder ha funnit att muntliga krav ofta kunna ge resultat, där betalning ej erlagts efter flera kravbrev. Sedan fordringar med statliga garantiåtaganden övertagits låter en del nämnder lagsöka gäldenären omedelbart, medan andra icke lagsöka förrän ett eller annat år förflutit från övertagandet av fordringen. Under den fortsatta bevakningen av nu ifrågasvarande fordringar, vilken vanligen verkställs med 1—3 års mellanrum, införskaffa nämnderna ofta medellöshetsintyg i stället för att begära utmätning. När gäldenären saknat utmätningensbara tillgångar men haft arbetsinkomster, ha nämnderna i en del fall kunnat överenskomma med gäldenären om delbetalningar genom att arbetsgivaren innehåller lönebelopp.

En omfattande förvaltning av fordringar handhaves av *statskontorets fondbyrå*. Dess lånerörelse omfattade vid utgången av budgetåret 1959/60 tillgångar till ett belopp av i runt tal 1,35 miljarder kronor, varav cirka 805 miljoner hänförde sig till den statliga utlåningsverksamheten och återstående belopp avsåg medel, tillhörande statens pensionsfonder, diversemedelstitlar och donationsfonder. Den indrivningsverksamhet som ankommer på statskontoret genom dess fondbyrå avser således såväl utlåning från statliga lånefonder som långivning för placering av statskontoret anförtrodda medel. Dylik placering sker i obligationer samt genom utlåning till kommuner och enskilda, i sistnämnda fall regelmässigt mot säkerhet av inteckning i fast egendom. Bevakning av fordringar sker fortlöpande genom granskning i proklamaförteckningar, Post- och inrikes tidningar m. m. I så gott som samtliga kravärenden erlägges full likvid. I de fall, där så ej sker, bevakas fordringen i regel för oöverskådlig tid till dess förutsättningar för avskrivning föreligga. Då största delen av den lånerörelse statskontoret driver har till ändamål att hjälpa företagare med svag ekonomi, undviks såvitt möjligt lagsökning. Sådan vidtages i regel först när upprepade andra påtryckningar visat sig verkningslösa eller uppenbar risk för försämring av statens förmånsläge föreligger.

Vissa statliga lån bevakas av *riksbanken*. Dessa statslån utgöra till största delen sådana som avse att möjliggöra bostadsförbättring samt rationalisering och utvidgning av jordbruket. Med stöd av riksdagens i skrivelse 373/1940 lämnade bemyndigande (se härom vidare s. 99 f.) har Kungl. Maj:t genom beslut den 24 mars 1949 bemyndigat riksbanken att beträffande ifrågasvarande lån, med vissa undantag, efter prövning av omständigheterna i varje föreliggande fall, biträda ackord i eller utom gäldenärs eller löftesmans konkurs ävensom eljest vid gäldenärs eller löftesmans obestånd helt eller delvis eftergiva långivarens rätt, så ock, där särskilt vägande skäl därtill föranleda, medgiva betalningsanstånd även i fall då dylikt anstånd ej påkallas

av gäldenärs eller löftesmans iråkade obestånd. Därjämte föreskrev Kungl. Maj:t, att innan betalningsansånd medgåves för längre tid än tre månader eller annan mera väsentlig eftergift av långivarens rätt skedde, borde yttrande inhämtas av vederbörande lantbruksnämnd eller, beträffande bostadsegnahemslån ävensom nybyggnads- och förbättringslån i fråga om annan fastighet än jordbruksfastighet, av vederbörande länsbostadsnämnd. Vid exekutiv auktion å fastighet, som belastats med här ifrågavarande lån, skulle det åligga vederbörande lantbruksnämnd eller, såvitt rörde bostadsegnahemslån ävensom nybyggnads- och förbättringslån i fråga om annan fastighet än jordbruksfastighet, vederbörande länsbostadsnämnd att handla i huvudsaklig överensstämmelse med av lantbruksstyrelsen och riksbanken i skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 okt. 1948 föreslagna riktlinjer. I skrivelsen hade angående dessa riktlinjer uttalats i huvudsak följande.

Då riksbanken förklarade sig beredd att övertaga handhavandet av ifrågavarande lån, hade riksbanken utgått från att banken skulle kunna påräkna biträde av lantbruksnämnderna, respektive länsbostadsnämnderna, när det gällde frågor, där dessa nämnder ägde speciell sakkunskap. Härvid hade främst åsyftats att nämnderna skulle stå till förfogande vid bevakning av statens intresse vid exekutiva auktioner å belånade fastigheter samt vid förvaltningen av fastigheter, som måst för statens räkning inköpas å dylik auktion. Riksbanken förfogade nämligen icke i samma mån som lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna över den erfarenhet, som erfordrades för värdering eller förvaltning av jordbruks- och bostadsfastigheter. Med hänsyn härtill syntes det visserligen böra ankomma på riksbanken att — efter hörande av lantbruksnämnden (länsbostadsnämnden) — begära utmätning av fast egendom, när detta befunes nödvändigt för att bevaka statens fordran, samt att vid exekutiv auktion å egendomen, som begärts av annan långivare, anmäla sin fordran. Däremot borde det åligga lantbruksnämnden (länsbostadsnämnden) att värdera fastigheten samt att, om så erfordrades för bevakning av fordringen, inropa fastigheten till ett pris motsvarande det av nämnden uppskattade värdet. Om lantbruksnämnden skulle anse lämpligt att fastigheten användes för nämndens ändamål — och detta bleve säkerligen i regel fallet beträffande jordbruksfastigheter — syntes nämnden omedelbart böra övertaga fastigheten, därvid riksbanken borde erhålla det pris, vartill fastigheten värderats av nämnden. Det belopp, som riksbanken därvid erhöle, borde givetvis användas till täckande av statens (riksbankens) fordran, i den mån köpeskillingen lämnade tillgång därtill. Skulle lantbruksnämnden i något fall anse, att den saknade intresse för fastigheten ur egen synpunkt, syntes jordfonden förskottsvis böra tillhandahålla medel för inköpet för riksbankens räkning. Nämnden borde därefter för riksbankens räkning förvalta fastigheten till dess lämpligt tillfälle erbjöde sig att sälja densamma. När försäljningen skedde — varvid samråd borde äga rum med riksbanken — borde nämnden redovisa till riksbanken inkomster och utgifter i anledning av inköpet och förvaltningen, varefter mellanhavandet reglerades. På enahanda sätt syntes böra förfaras i de fall, då fastighet övertoges av länsbostadsnämnd. Förvärvskostnaderna borde därvid förskottas av tillgängliga medel.

Beträffande *kontrollstyrelsens* förfarande vid indrivning av skatter har under senare år en ändring i praxis skett i så måtto, att förfallna skattefordringar numera i regel omedelbart överlämnas till indrivningsmyndighet för åtgärd. Tidigare har kontrollstyrelsen före fordrans överlämnande till indrivning genom kravskrivelser, avbetalningsöverenskommelser o. dyl. i

stor utsträckning sökt förmå skattskyldig att erlægga förfallna skattebelopp. Därest skattefordran avskrivits med stöd av 3 § KK 19/6 1942 (nr 531), bevakas dock fordringen från styrelsens sida i det avseendet, att preskription avbrytes. Från *generaltullstyrelsen* har utredningen inhämtat, att därest ersättningsskyldig icke anträffats har bevakning mot preskription genom kungörelseförfarande i allmänhet skett endast då fråga varit om större ersättningsbelopp och det icke funnits anledning antaga, att beloppet ej skulle komma att gäldas. Bevakning genom kungörelseförfarande har i regel icke företagits mer än en gång beträffande ett och samma belopp.

Bland de kronans fordringar, frånsatt skatter, som *länsstyrelse* bevakar och indriver, må nämnas vissa statliga lån, såsom stödlån till jordbrukare, lån till vissa egnahemsägare, lån för anordnande av allmänna samlingslokaler och renlån. Enligt vad som inhämtats från länsstyrelsen i Stockholms län bevakas lånefordringar vanligen i första hand genom utsändande av inbetalningskort å till betalning förfallande belopp. Vid bristande betalning utsändas påminnelser, och den betalningsskyldige anmanas att uppgiva anledningen till att betalning uteblivit. Beror försummelsen på bristande betalningsförmåga, upprättas stundom ny amorteringsplan. Om säkerhet finnes, överväges att taga denna i anspråk. Vid bristande betalning verkställs i allmänhet ekonomisk utredning en gång årligen. Lagsökning tillgripes i den mån förfarandet bedömes leda till resultat; om ömmande omständigheter föreligga, kan detta dock medföra att lagsökning tills vidare underlåtes. Vissa specialbestämmelser finnas, enligt vilka länsstyrelse skall föranstalta om åtgärder för utfående av kronans fordringar. Jämlikt 4 § KK 26/5 1925 (nr 344) med vissa bestämmelser angående tillämpningen av lagen om ersättning till polisman för skada å kläder åligger det vederbörande länsstyrelse att verkställa utslag, varigenom tilltalad ålagts att till statsverket eller polisdistrikt utgiva ersättning av nämnda slag, som tillerkänts polisman. Liknande gäller enligt KK 23/4 1948 (nr 196) beträffande statsverkets rätt att av skadevällare erhålla belopp, som statsverket utgivit till person vilken vållats skada vid biträde åt ordningsmakten. Vidare åligger det enligt länsarkitektstaxan länsstyrelse att vidtaga åtgärder för uttagande av ersättning, som fastställts skola utgå enligt taxan.

Ovan har påpekats, att det måste anses åligga varje statlig myndighet att bevaka sådan kronans fordran som uppkommit inom myndighetens ämbetsområde eller eljest omhänderhas av myndigheten. Med bevakning avses då bl. a. sådana åtgärder som framställande av krav, avbrytande av preskription och bevakning i konkurs. Denna skyldighet att bevaka fordran är ett exempel på den allmänna skyldighet som, även utan uttryckligt stadgande, måste anses åligga statsmyndighet att inom sitt ämbetsområde *bevaka kronans rätt*. För vissa myndigheter finnas emellertid bestämmelser om sådan skyldighet. Till att börja med må erinras om det för justitiekanslern i instruktionen för justitiekanslersämbetet stadgade åliggandet att under Kungl. Maj:t bevaka kronans rätt — en skyldighet som givetvis dock icke kan avse sådan bevakning i detalj som ovan beskrivits. I instruktionen för kammar-

kollegiet återfinnes bestämmelse om skyldighet för kollegiet att bevaka det allmännas intressen vid förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen (jfr KK 23/12 1918 under 11 kap. vattenlagen) samt att bevaka rätten till viss fast egendom; att nu nämnda skyldighet i förekommande fall även avser fordringsbevakning synes uppenbart.

En omfattande skyldighet att bevaka kronans rätt i olika avseenden åligger länsstyrelse. Sålunda föreskrives i 6 § länsstyrelseinstruktionen bl. a., att länsstyrelse åligger att, i den mån detta ej ankommer på annan myndighet, förvalta av statsmedel utlämnade lån och förskott, vaka över att avgivna skuldförbindelser bibehållas i gällande kraft och att lämnade säkerheter äro betryggande, vidtagna vederbörliga åtgärder för utkrävande av kronans rätt samt tillse att sådan inom länet befintlig fast och lös egendom, som tillhör staten eller varöver staten eljest har vård och inseende, icke vanvårdas eller obehörigen disponeras. Erinras må även om bestämmelsen i 55 § 6 mom. arvsskatteförordningen, att det ankommer å länsstyrelse att vårda och bevaka skuldförbindelse och säkerhet, som skattskyldig avlämnat när anstånd med erläggande av arvs- eller gåvoskatt beviljats. Vidare stadgas i 7 § 3 mom. länsstyrelseinstruktionen, att om under länsstyrelsens inseende ställd uppbördsman beträdes med tillgrepp, förskingring eller brist vid redovisning av allmänna medel eller annat, som under uppbördsmanansvar blivit honom anförtrott, eller vid dödsfall sådant förhållande yppas, tillhör det länsstyrelsen att skyndsamt vidtagna nödiga åtgärder till bevarande av det allmännas rätt samt om förhållandet göra anmälan hos riksrevisionsverket.

Viss skyldighet att bevaka det allmännas rätt i ekonomiskt avseende åligger landsfiskal. Enligt 21 § landsfiskalsinstruktionen skall landsfiskal bl. a. under länsstyrelsen som allmän förvaltningsmyndighet ägna uppmärksamhet åt att statsverket icke lider skada eller intrång i sin rätt. Uppkommer fara därför, skall han genast underrätta länsstyrelsen. Landsfiskal skall jämväl bevaka det allmännas rätt vid konkurser, då fråga är om allmänna medel vilka tillhöra landsfiskalens indrivning.

Enbart den omständigheten att myndighet skall i visst avseende bevaka kronans rätt innebär emellertid icke, att myndigheten äger föra talan inför domstol i mål som beröra denna rätt. Sålunda anses landsfiskal icke äga föra kronans talan i rättegång som uppkommit i konkurs vari landsfiskalen bevakat kronans fordringar (se nedan s. 59). Denna begränsning i bevakande myndighets rätt framgår även motsättningsvis därav, att det i åtskilliga författningsbestämmelser, i vilka skyldighet ålagts myndighet att bevaka kronans rätt, samtidigt stadgats att myndigheten äger rätt att föra talan inför domstol till iakttagande av denna skyldighet (se t. ex. 3 § lag 8/6 1928 om allmänna arvsfonden, 6 och 23 §§ instruktionen för kammarkollegiet samt 4 § instruktionen för fortifikationsförvaltningen).

De myndigheter som äga föra kronans talan i civilmål äro — förutom justitiekanslern samt överståthållarämbetet och länsstyrelserna — såvitt utredningen kunnat utröna fångvårdsstyrelsen, försvarets civilförvaltning, fortifikationsförvaltningen, riksförsäkringsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, bo-

stadsstyrelsen, civilförsvartsstyrelsen, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, djurgårdsnämnden, kammarkollegiet, statskontorets fondbyrå, generaltullstyrelsen, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, jordbruksnämnden, sjöfartsstyrelsen och exportkreditnämnden. Erinras må, att då t. ex. universitet eller domkapitel för talan inför domstol, torde saken icke gälla någon kronans rätt. Behörigheten att föra talan framgår i allmänhet av vederbörande myndighets instruktion. Som exempel på mer inskränkt behörighet må nämnas stadgandet i 4 § instruktionen för fortifikationsförvaltningen, att det tillkommer förvaltningen att inom sitt ämbetsområde bevaka kronans rätt samt tala och svara i mål och ärenden som röra krigsmaktens fasta egendom. I vissa instruktioner har behörigheten att föra talan inför domstol icke tillagts myndigheten som sådan utan viss myndighetens befattningshavare. Sålunda är i förevarande hänseende stadgat i instruktionen för försvarets civilförvaltning, att chefen för juridiska byrån åligger att själv eller genom av honom befullmäktigat ombud inför domstolar och andra myndigheter ävensom inför skiljemän bevaka kronans rätt samt anhängiggöra och utföra kronans talan i de mål och ärenden, som överlämnas till honom av myndighet inom krigsmakten; byrådirektören och ombudsmannen i statskontorets fondbyrå åligger bl. a. (KBr 16/6 1961) att — där icke statskontoret för särskilt fall annorlunda bestämmer — vid domstolar och inför andra myndigheter samt skiljemän utföra kronans och under statskontorets vård stående fonders talan. Beträffande riksförsäkringsverket framgår behörigheten icke av uttryckligt stadgande i verkets instruktion utan sammanhänger med vissa på verket enligt särskilda författningar ankommande uppgifter. Länsstyrelsernas behörighet att företräda kronan kommer bl. a. till synes i 7 § 2 mom. länsstyrelseinstruktionen, varom mera nedan.

Beträffande under högre myndighet lydande statsorgans behörighet att föra talan må erinras om att bl. a. de flesta styrelserna för de affärsdrivande verken äga på sina underlydande förvaltningsorgan överlåta de åligganden och befogenheter som enligt vederbörlig instruktion tillkomma verkstyrelsen. Självständig rätt att föra talan inför domstol har instruktionsledes tillagts lantbruksnämnderna och länsbostadsnämnderna.

Myndighet som icke själv äger behörighet av nämnda slag har att när fråga uppkommer om domstolsprocess hos vederbörande länsstyrelse begära förordnande av ombud som skall föra talan inför domstol. Enligt 7 § 2 mom. första stycket länsstyrelseinstruktionen har länsstyrelsen nämligen att i mål, där kronans rätt skall bevakas av länsstyrelsen, därtill förordna ombud med den befogenhet som i varje särskilt fall erfordras; det åligger även länsstyrelsen att tillse, att erforderliga åtgärder till fullföljd av kronans talan behörigen vidtagas. Det framgår visserligen icke av bestämmelsens innehåll eller, såvitt utredningen kunnat finna, av annan författningsbestämelse, att länsstyrelse äger bevaka kronans rätt inför domstol i alla de fall då annan myndighet icke är behörig därtill, men principen har aldrig ifrågasatts och torde från början icke ha haft annan grund än den länsstyrelse

rent allmänt åliggande skyldigheten att i egenskap av »lantregering» tillvarataga kronans intressen. Denna länsstyrelsens ställning framträdde tidigare på ett klarare sätt än som numera är fallet. Utredningen vill erinra om bestämmelsen i 15 kap. 5 § gamla rättegångsbalken, att om kronan ägde del i någon tvist, skulle Konungens befallningshavande förordna den som hade att försvara kronans rätt vid underrätten. Motsvarande bestämmelse saknas i nu gällande rättegångsbalk. Länsstyrelsens allmänna ställföreträdarskap för kronan har dock kommit till uttryck i 33 kap. 19 § rättegångsbalken, enligt vilket lagrum delgivning med kronan skall ske genom att handlingen överlämnas till länsstyrelsen i det län, där domstolen är, eller ock, om kronans talan i målet skall bevakas av annan myndighet, till denna. Av kommentar till bestämmelsen framgår, att delgivning med kronan under alla omständigheter är behörigen fullgjord, om handlingen överlämnats till vederbörande länsstyrelse.

Enligt 7 § 2 mom. andra stycket länsstyrelseinstruktionen åligger det ock länsstyrelsen att i mål, där kronans rätt skall bevakas av annan myndighet, på anmodan av denna myndighet förordna ombud. Bestämmelsen torde emellertid icke vara relevant för frågan, vilken myndighet som äger föra kronans talan i visst avseende. Enligt vad utredningen inhämtat synes den ytterst sällan tillämpas.

Även ovan återgivna bestämmelse i 7 § 2 mom. första stycket länsstyrelseinstruktionen har alltmer kommit ur bruk. Anledningen härtill är icke enbart den omständigheten, att kronans fordringar vanligen bevakas av sådana myndigheter som själva äga föra talan inför rätta. Praxis har nämligen utvecklats i den riktningen, att även myndigheter som sakna dylik behörighet utan att anlita länsstyrelse själva handlägga åtminstone sådana i indrivningsverksamhet förekommande ärenden som ansökan vid domstol om betalningsföreläggande eller lagsökning. Förfarandet tillämpas enligt vad utredningen erfarit i icke ringa omfattning och har icke mött några erinringar från domstolarna eller invändningar från motparter. Beträffande domstolarnas uteblivna reaktion torde förklaringen härtill bl. a. vara bestämmelsen i 11 kap. 4 § rättegångsbalken att bevis, att den som i rättegång uppgives vara part eller vill föra talan som part eller ställföreträdare för part är behörig, ej erfordras, med mindre rätten finner bevis böra företes. Att myndighet som driver verksamhet i vilken vissa fordringar normalt uppkomma även borde äga att inför domstol yrka åläggande om betalning för fordringarna ifråga kan givetvis förefalla ligga i sakens natur (jfr Svensk Juristtidning år 1960 s. 170). Något lagligt stöd för att så skulle vara fallet föreligger emellertid icke, såsom utredningen ovan närmare påpekat, ehuru även vissa andra statliga myndigheter än de ovan uppräknade synas utgå från att de äga föra talan inför domstol.

Enligt 2 § instruktionen för justitiekanslersämbetet skall justitiekanslern i mål, som röra kronans rätt, där det ej ankommer på annan myndighet, föra eller låta föra Kungl. Maj:ts talan samt, på sätt därom är stadgat, besluta om fullföljande av talan i sådana mål. Därest underdomstol meddelat dom

i rättegång, i vilken kronans talan förts av ombud som förordnats av länsstyrelse, tillkommer det justitiekanslern att avgöra frågan om fullföljd av kronans talan till högre instans (KK 16/5 1827 under RB 11: 5). Annan processbehörig myndighet än länsstyrelse prövar däremot själv fullföljdsfrågan.

I cirkulärskrivelse till länsstyrelserna den 27 april 1955 har justitiekanslern närmare berört de ämbetets uppgifter som härflyta ur ovannämnda 1827 års KK. Inledningsvis framhölls i skrivelsen beträffande ämbetets befattning med kronomål och vissa bedömningsfrågor angående anställande av process följande.

Den justitiekanslersämbetet åvilande arbetsbördan är så omfattande, att svårigheter möta för ämbetet att taga någon mera tidskrävande befattning med kronomålen och vad därmed äger samband. Att döma av länsstyrelsernas svar på ämbetets cirkulärskrivelse 1948 och den kännedom ämbetet därefter erhållit om de kronomål, varmed ämbetet enligt 1827 års kungörelse haft att taga befattning, torde något mera framträdande behov av medverkan från ämbetets sida vid länsstyrelsernas bevakande av kronans talan i nu berörda kronomål och därmed sammanhängande ärenden knappast vara för handen. Ämbetet anser sig därför icke böra, såsom från vissa håll ifrågasatts, hos länsstyrelserna hemställa att generellt få rapport om de kronomål, vari länsstyrelse har att bevaka kronans rätt. Däremot synes det kunna vara lämpligt, att länsstyrelse i tvister av större intresse eller vari någon mera svårbedömd rättsfråga uppkommit eller där eljest särskilda skäl tala härför — vare sig det ännu kommit till rättegång eller icke — i mån av behov meddelar sig med ämbetet för överläggning, vilken ställning kronan bör intaga till föreliggande spörsmål. Ämbetet vill alltså härigenom förklara sig berett att, i den utsträckning länsstyrelserna finna det påkallat och ämbetets arbetsbörda det medger, stå till förfogande för samråd i här åsyftade mål och ärenden.

Självfallet bör kronan, då fråga uppkommer om rättegång, vare sig kronan skulle vara kärke eller svarande, på samma sätt som en enskild omdömesgill person med omsorg och noggrannhet överväga, huruvida kronan bör inlåta sig på rättegång eller om möjlighet föreligger för uppgörelse av tvistiga rättsfrågor. I allmänhet torde det vara av stor betydelse, att särskilt noga prövas, om kronan i det föreliggande fallet är bäst betjänt med uppgörelse eller icke; härvid avser ämbetet dock icke ingående av förlikning, som innebär eftergift av någon ostridig rätt för kronan. I vissa fall kan det vara av intresse att inhämta riksräkenskapsverkets mening, huru bör förfaras; jfr 4 § instruktionen för verket (SFS 1949 nr 49). Vid avgörandet av frågan, om en tvist bör gå till process, spela rättegångskostnaderna en stor, om än icke alltid — ens i ekonomiskt obetydliga mål — avgörande roll. Går en uppkommen tvist till rättegång, är det av synnerlig vikt, att kronan blir på bästa sätt representerad i rättegången. Särskilt om en rättegång gäller större värden och icke kan anses vara av mera enkel beskaffenhet, torde förhållandena ofta göra det önskvärt, att advokat såsom den för uppgiften vanligen bäst skickade anlitas. Gäller tvisten ett rättsområde, där det erfordras speciell sakkunskap, som advokater i allmänhet icke besitta — tvisten rör exempelvis löne- och pensionsförmåner eller rese- och traktamentsersättning åt statstjänstemän eller också uppbördsfrågor — kan det vara fördelaktigare, att kronans talan utföres av en statstjänsteman med särskilda insikter på ifrågavarande område eller att en eventuellt anlita advokat biträdes av en sådan fackman. Eljest kan kronan — såsom även varit förhållandet — tillskyndas icke obetydliga kostnader för att ersätta advokat, vilken nödgats använda avsevärd tid för att sätta sig in i de speciella författningar, som äro av betydelse i tvisten.

Vidare berördes i skrivelsen vissa frågor om behörighet att företräda kronan i högre instans. Sålunda påpekades att i 1827 års KK icke reglerades frågan om vem som hade att företräda kronan, då kronan vunnit och motparten fullföljt talan. Härom uttalades att med hänsyn till 7 § 2 mom. dåvarande länsstyrelseinstruktion (SFS 541/1953), enligt vilket författningsrum länsstyrelse ägde förordna ombud allenast vid underdomstol, det torde vara riktigast att justitiekanslersämbetet företrädde kronan som svarande eller förklarande i dithörande mål vid hovrätt och högsta domstolen. Detsamma finge anses gälla, då allmän åklagare på begäran av länsstyrelse jämlikt 22 kap. 2 § rättegångsbalken vid underrätt fört kronans talan om enskilt anspråk i anledning av brott. Ämbetet vore för sin del av den uppfattningen, att grunderna för 1827 års KK ledde till att länsstyrelsens behörighet att företräda kronan överhuvudtaget vore begränsad till första instans. I fråga om innebörden av bestämmelsen, att landsfiskal skall bevaka det allmännas rätt i konkurs, då fråga är om allmänna medel vilka tillhöra landsfiskalens indrivning, anslöt sig ämbetet till riksräkenskapsverkets uppfattning, att utmätningsmans behörighet därutinnan icke avsåge företrädande av kronan i rättegång, exempelvis rörande tvistig fordran i konkurs. Vad anginge den exekutiva processen vore utmätningsman behörig att hos överexekutor utan förordnande företräda kronan beträffande skatter och allmänna avgifter. Behörigheten syntes i dessa fall grundas å författningsbestämmelser, exempelvis i fråga om skatter 59 § uppbördsförordningen, jämförd med 19 § första stycket landsfiskalsinstruktionen. Beträffande förfarandet sedan överexekutor meddelat utslag torde 1827 års KK icke vara direkt tillämplig, men jämlikt grunderna för kungörelsen torde den likväl gälla. Prövningen av fullföljdsfrågan, därest utslaget gått kronan emot, ankomme alltså å justitiekanslersämbetet. Ämbetet hade också att företräda kronan i överrätterna, och detta vare sig kronan vore kärande eller svarande.

Beträffande den i justitiekanslerns skrivelse omnämnda skyldigheten för allmän åklagare att utföra kronans talan som målsägandetalan vill utredningen endast påpeka, att bestämmelse saknas om myndighets behörighet att lämna uppdrag åt allmän åklagare att föra sådan målsägandetalan. I brist på dylik bestämmelse torde få anses gälla, att myndighet som själv äger föra talan vid domstol även må uppdraga åt allmän åklagare att utföra målsägandetalan, medan andra myndigheter torde vara hänvisade till att hos vederbörande länsstyrelse begära förordnande för åklagaren att som ombud för kronan föra målsägandetalan. I praktiken har dock åklagare i många fall utfört målsägandetalan på direkt uppdrag av myndighet som icke ägt att själv utföra talan inför domstol.

Utredningens förslag

Allmän motivering

Såvitt utredningen kunnat bedöma ombesörjes bevakning och indrivning av kronans fordringar på ett i huvudsak tillfredsställande sätt av de myndigheter, som äro organiserade för sådan verksamhet; detta gäller särskilt de större affärsdrivande verken samt försvarets civilförvaltning och statskontorets fondbyrå. I den mån indrivningsåtgärder vidtagas som kunna anses mindre ändamålsenliga torde dessa oftast vara sådana rutinåtgärder som betingas av de nuvarande villkoren för avskrivning av fordringar.

Utmärkande för de nämnda verken är i förevarande hänseende, att på grund av fordringarnas stora antal särskild personal måst anställas för bevakning och indrivning. Flertalet andra statliga myndigheter bedriver emellertid verksamhet, i vilken fordringar uppkomma endast i mindre omfattning, och personalen hos dessa myndigheter saknar därför nämnvärd erfarenhet av indrivningsarbete. Utredningen vill instämma i riksdagsrevisorernas uttalande (se ovan s. 32), att inkassoverksamheten sannolikt skulle ge bättre resultat om den anförtroddes personal med långvarig och omfattande erfarenhet på området; sådan erfarenhet gäve nämligen kännedom om vilka utvägar som kunde finnas att förmå försumliga betalare att fullgöra sin skyldighet samt psykologisk blick för att i varje särskilt fall välja den väg som hade största utsikterna att ge resultat.

Enligt utredningens mening är härvidlag organisationen av indrivningsverksamheten inom försvarsväsendet förebildlig, enär den i sista hand ombesörjes centralt av juridiska byrån hos försvarets civilförvaltning. Någon motsvarande organisation finnes emellertid icke inom den civila statsförvaltningen, i följd varav vissa smärre myndigheter se sig nödsakade att anlita inkassoföretag för indrivning av sina fordringar. Det synes därför önskvärt att sådana myndigheter, vilka icke ha personal som utbildats till experter på indrivning av fordringar, skola kunna överlämna sina indrivningsärenden till statlig myndighet som förfogar över dylik expertis. En sådan myndighet skulle även kunna lämna andra myndigheter råd och anvisningar i fall då dessa myndigheter själva anses böra indriva sina fordringar. Behovet av en sådan anordning synes bestyrkas därav, att t. ex. försvarets civilförvaltning i stor utsträckning får förfrågningar i rättsärenden från andra myndigheter, däribland även sådana som icke tillhöra försvarsväsendet. Klart är, att enligt det nu rådande systemet tjänstemän som normalt ha andra arbetsuppgifter än handläggning av indrivningsärenden, när sådana likväl förekomma, tvingas öda tid på att inhämta kunskaper om indrivning m. m. för vilka de endast sällan ha användning i sin tjänsteutövning.

Indrivning av fordringar måste anses i första hand åligga den myndighet inom vars ämbetsområde fordringen uppkommit eller som eljest fått i uppdrag att förvalta fordringen. Avsaknaden av närmare bestämmelser om innebörden av detta åliggande har emellertid vållat viss osäkerhet i indrivningsverksamheten. Sålunda synes tvekan på sina håll råda huruvida och i vad

mån myndighet är behörig att inför domstol yrka betalning för fordran. Enligt utredningens mening bör frågan härom besvaras i författning och behörigheten i fråga anpassas till indrivningsverksamheten. Vidare synes den nuvarande ordningen, enligt vilken länsstyrelse har att förordna rättegångsombud att företräda kronan när vederbörande myndighet ej äger att själv stämma till domstol, icke vara rationell. Den innebär en onödig omgång och medför tillika, att den myndighet som har fordran om hand i viss mån förlorar kontrollen över indrivningsärendet. Länsstyrelsen torde emellertid i regel icke göra någon ytterligare insats i ärendet utan anser nog snarast detta vara för länsstyrelsens del avslutat sedan ombud förordnats i målet. Ärenden angående fordringars bevakande inför rätta synas knappast heller på ett naturligt sätt låta sig infogas i länsstyrelsernas övriga verksamhet.

Medan rätten att företräda kronan inför domstol är tillagd endast ett fåtal myndigheter, synes varje myndighet, om icke annat utsagts, äga medgiva betalningsanstånd beträffande fordran som myndigheten indriver. I fråga om betalningsanstånd liksom eljest beträffande indrivningsförfarandets närmare utformning, såsom om lämpliga tidrymder emellan framställande av krav, har emellertid praxis utbildat sig högst olika hos olika myndigheter. Enligt utredningens mening är denna skillnad, förutom att den ur gäldenärernas synpunkt kan te sig omotiverad och obillig, i stort sett omotiverad även ur synpunkten av ett effektivt indrivningsförfarande. Det synes föreligga behov av och även möjlighet att tillskapa i dessa avseenden allmänt gällande regler.

Utredningen anser det vidare angeläget att de myndigheter som i större omfattning utöva indrivningsverksamhet tillgodogöra sig varandras sakkunskap och erfarenheter; tjänsteåtgärder gentemot samme gäldenär borde kunna samordnas för inbesparing av tid och kostnader. Ehuru visst samarbete i angiven riktning redan förekommer, synes detta icke ske i den utsträckning som vore önskvärd. Utredningen har funnit behov föreligga att genom en författningsbestämmelse söka åstadkomma ett intimare samarbete mellan vissa myndigheter i nämnda hänseende.

Specialmotivering

1 §.

Frånsett vissa bestämmelser rörande fordringar av särskilda slag, såsom böter och viten samt skatter, saknas i stort sett andra bestämmelser rörande bevakning och indrivning av kronans fordringar än *dels* det åt vissa myndigheter instruktionsledes givna uppdraget och bemyndigandet att, var och en inom sitt ämbetsområde, bevaka kronans rätt, i vilket hänseende dock endast några av dessa myndigheter tillika bemyndigats att föra kronans talan inför rätta, *dels* 6 § 5. länsstyrelseinstruktionen, enligt vilken det åligger länsstyrelse att, i den mån detta ej ankommer på annan myndighet, förvalta av statsmedel utlämnade lån och förskott, vaka över att avgivna skuldförbindelser bibehållas i gällande kraft och att lämnade säkerheter äro betryg-

gande samt vidtaga vederbörliga åtgärder för utkrävande av kronans rätt, *dels 7 § 2 mom.* länsstyrelseinstruktionen, vari bl. a. stadgas att länsstyrelsen har att förordna ombud i mål, där kronans rätt skall bevakas av länsstyrelsen, *dels ock 2 § första stycket* instruktionen för justitiekanslern, enligt vilket denne skall i mål som röra kronans rätt, där det ej ankommer på annan myndighet, föra eller låta föra Kungl. Maj:ts talan samt, på sätt därom är stadgat, besluta om fullföljande av talan i sådana mål. Uppenbarligen beröra nämnda stadganden icke sådana frågor som regleras i författningsförslaget, till följd varav desamma icke på grund av innehållet i paragrafens första stycke begränsa kungörelsens tillämpningsområde. Att kungörelsen skall gälla där ej annat är stadgat torde f. n. endast medföra, att vissa av dess bestämmelser icke skola tillämpas för vissa fordringar; som exempel härpå må nämnas de för domänstyrelsen gällande, av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelserna om betalningsanstånd för virkeslikvid, vilka om kungörelsen blir antagen komma att gälla på ifrågavarande område i stället för kungörelsens bestämmelser om sådant anstånd. Genom formuleringen av första stycket blir det möjligt att framdeles utan ändring av kungörelsen utesluta att densamma eller någon av dess bestämmelser tillämpas på vissa fordringar.

F. n. finnas av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser, som utförligt reglera indrivningsförfarandet beträffande böter och viten samt skatter. Uppenbart torde vara, att indrivning av sådana fordringar på grund av deras karaktär bör gestaltas i viss mån annorlunda än indrivning av kronans fordringar i allmänhet och att särbestämmelser för indrivningsverksamhet av förstnämnda slag därför äro berättigade; de gällande bestämmelserna om indrivning av dessa fordringar grunda ett särskilt förfarande, som betingas av fordringarnas art och omfattning samt det förhållandet att de äro omedelbart exigibla. Utredningen har därför ansett, att böter och viten samt skatter böra uttryckligen undantagas från kungörelsens tillämpningsområde. Detsamma bör enligt utredningens mening gälla lån av statsmedel, när dessa fordringar redan f. n. handhas av myndigheter som antingen inrättats för bl. a. fordringarnas bevakning och indrivning, såsom länsbostadsnämnderna och lantbruksnämnderna, eller som fått denna uppgift sig anförtrodd just därför att de ansetts väl skickade att sköta densamma.

Med skatter förstås i detta sammanhang sådana intäkter som i riksstaten angivas vara bevillning. Vissa typer av fordringar skola enligt uppbördsförordningen m. fl. författningar indrivnas i samma ordning som skatter; att författningsförslaget icke omfattar sistnämnda fordringstyper, bland vilka må nämnas folkpensionsavgift, arbetsgivaravgifter av olika slag samt fordran å arbetsgivare för innehållen, icke inlevererad källskatt, följer av innehållet i paragrafens första stycke. Däremot har kungörelsen avseende å sådan fordran som kronan i egenskap av arbetsgivare kan äga hos arbetstagare jämlikt 76 § uppbördsförordningen, dvs. på grund av att kronan betalt skatt, för vilken kronan i egenskap av arbetsgivare underlåtit att verkställa skatteavdrag.

Med viten förstås här givetvis endast offentlighetsrättsliga sådana, ej t. ex. kontraktsviten. Någon tvekan om vad som förstås med böter eller lån av statsmedel torde icke kunna uppstå.

Genom undantagsbestämmelsen i andra stycket kommer kungörelsen, i likhet med vad som i det följande föreslås i fråga om avskrivningsförordningen, att i huvudsak äga tillämpning å sådana kronans fordringar vilka härflyta från statens affärsverksamhet eller dess tillhandahållande i övrigt av olika slags tjänster eller vilka grunda sig å skadestånds- eller annan ersättningskyldighet.

2 §.

Om fordran icke gäldas i rätt tid, bör krav framställas snarast möjligt, enär erfarenheten torde utvisa att gäldenärens villighet att betala ofta brukar avtaga ju äldre fordringen blir. I vilken form anmaning att betala skall framställas får bero på omständigheterna. Utredningen vill emellertid erinra om att enligt vissa myndigheters erfarenheter muntligt framförd betalningsanmaning ofta brukar medföra god effekt.

Erlägges ändock icke betalning, kan anledningen härtill vara av skiftande slag. Bestrider den förmente gäldenären att någon fordran överhuvudtaget föreligger, och anser vederbörande myndighet skälen för bestridandet vara så starka att fordringsanspråket icke längre bör göras gällande, kan ju icke därefter någon fordran anses förefinnas, och den föreslagna kungörelsen kommer då att här sakna tillämpning. Frågan härom skall utredningen närmare behandla under avsnitten om avskrivning och medgivande av ackord samt om eftergift. I de andra fall då fordran icke, trots framställt krav, gäldas inom rimlig tid äro övriga bestämmelser i förslaget avsedda att bliva tillämpliga, dock icke då fordran avskrivs. Enligt utredningens förslag till avskrivningsförordning skall nämligen avskrivning i regel medföra, att vidare åtgärd för fordringens bevakning och indrivning icke behöver vidtagas.

3 §.

Utredningens förslag reglerar den behörighet och de skyldigheter som anses skola tillkomma Kungl. Maj:t direkt underställda myndigheter ifråga om bevakning och indrivning av fordringar uppkomna inom vederbörande myndighets ämbetsområde. En fordran bör därvid anses uppkommen inom myndighetens ämbetsområde icke blott om den är en naturlig följd av myndighetens reguljära verksamhet utan även om den är av extraordinärt slag, t. ex. har sin grund i skadegörelse å myndighetens kontorsinventarier eller stöld av dess kassamedel. Beträffande behörigheten göres dock viss åtskillnad mellan myndigheter, vilka erhållit behörighet enligt 7 § i den föreslagna avskrivningsförordningen, samt andra direkt under Kungl. Maj:t lydande myndigheter. De förra, vilka skola vara för detta ändamål särskilt lämpade, böra enligt utredningens mening få vidtaga alla nödiga åtgärder för utfående av fordran, såsom t. ex. att stämma till domstol och att medgiva betalningsansstånd utan någon i författning angiven tidsbegränsning. Den behörighet och de skyldigheter, som enligt första stycket i nu förevarande paragraf skola

tillkomma varje Kungl. Maj:t direkt underordnad myndighet, synes myndigheten i de fall då den själv har underlydande lokala organ böra efter eget bedömande kunna helt eller delvis delegera till något, några eller samtliga av dem. Därvid torde det dock i regel vara lämpligt att myndigheten alltefter omständigheterna meddelar närmare anvisningar rörande förfarandet.

Anses gäldenärens underlåtenhet att betala bero allenast på mer eller mindre tillfällig oförmåga därtill, synes skäligt anstånd böra beviljas honom, i samband varmed han dock i regel bör avgiva skriftlig förbindelse att under anståndstiden göra vissa, efter hans uppskattade förmåga avvägda betalningar å fordringsbeloppet. Ifråga om anståndstiden synes för de myndigheter som sakna nämnvärd erfarenhet rörande ärenden av detta slag böra gälla, att den ej får överstiga ett år men att myndigheten, om den finner sagda tid vara för kort, må överlämna ärendets vidare handläggning till myndighet med större erfarenhet på området, s. k. bevakningsmyndighet.

Vad angår myndighets behörighet att vidtaga rättsliga åtgärder torde redan f. n. gälla, att varje myndighet beträffande fordran som uppkommit inom dess ämbetsområde äger att i förekommande fall påkalla utmätning eller annan verkställighet samt bevaka fordringen i gäldenärens eller löftesmans konkurs. Förslaget är avfattat i överensstämmelse härmed. Såsom utredningen ovan (s. 60 f.) påpekat, är frågan om myndighets behörighet att i övrigt vidtaga rättsliga åtgärder i viss mån oklar. Utredningen föreslår nu, att varje självständig myndighet skall äga ansöka om betalningsföreläggande eller göra lagsökning samt uppdraga åt allmän åklagare att i samband med talan om ansvar utföra kronans målsägandetalan. I sistnämnda hänseenden torde förslaget motsvara vad som f. n. i viss omfattning är godtaget i praxis. Ansökan om betalningsföreläggande och lagsökning synas vara sådana ärenden som tämligen normalt ingå i indrivningsverksamhet, och till följd av dessa ärendens enkla processuella utformning torde deras anhängiggörande vid domstol icke kräva juridisk sakkunskap. För de myndigheter som likväl på grund av bristande erfarenhet anse sig sakna nödig kompetens att själva handlägga sina indrivningsärenden öppnas emellertid enligt förslaget möjlighet att överlämna dem till s. k. bevakningsmyndighet.

Ansökan om betalningsföreläggande eller lagsökning ävensom fordrans bevakning i konkurs kan, om fordringsanspråket bestrides, föranleda att förfarandet övergår i rättegång, ehuru så sker endast i tämligen sällsynta fall. Vidare kan myndighet själv hysa den uppfattningen, att ett fordringsanspråk bör i annan ordning än nyss sagts prövas av domstol. Då endast myndighet med särskild kompetens synes böra äga föra kronans talan i verklig rättegång, föreslår utredningen att indrivningsärende, som hänskjutits till rättegång — t. ex. i samband med lagsökning — eller som vederbörande myndighet anser böra föranleda sådan rättegång, i vilken kronans talan icke såsom målsägandetalan utföres av allmän åklagare, skall överlämnas till bevakningsmyndighet, därest förstnämnda myndighet icke själv enligt uttryckligt stadgande äger föra talan inför rätta. Det kan visserligen synas otillfredsställande, att myndighets behörighet att i visst ärende inför en och samma

domstol företräda kronan skulle komma att ändras under handläggningens gång. Emellertid torde fall som nu avses bliva ytterst sällsynta, och det skulle vara i ännu högre grad otillfredsställande om varje självständig myndighet skulle bliva behörig att uppträda för kronan i en måhända komplicerad rättegång enbart av den anledningen, att saken från början handlagts som ett domstolsärende av enkel beskaffenhet.

De föreslagna bestämmelserna avse att klargöra myndighets behörighet i vissa fall då tvekan om behörigheten kan ha förefunnits. Någon fullständig beskrivning av de rättigheter och skyldigheter som tillkomma myndighet i samband med bevakning och indrivning av fordran har givetvis därmed icke lämnats. Detta framgår redan därav att i paragrafen icke upptagas sådana åtgärder som avbrytande av preskription eller preklusion, vilket ju är en relativt normal bevakningsåtgärd, och icke heller den i förslaget till avskrivningsförfordning reglerade rätten till avskrivning och medgivande av ackord. Att i författningstexten fullständigt angiva alla de åtgärder som kunna inbegripas i bevakning och indrivning är enligt utredningens mening icke påkallat.

De myndigheter, som föreslås vara skyldiga att från andra, på området mindre förfarna myndigheter mottaga uppdrag rörande bevakning och indrivning av fordringar och vilka i denna sin egenskap skulle benämnas bevakningsmyndigheter, äro kammarkollegiet för den civila statsförvaltningen och försvarets civilförvaltning för försvarsväsendet. Beträffande försvarets civilförvaltning innebär förslaget i denna del icke någon saklig ändring, då det redan åligger denna myndighet att bevaka och indriva fordringar som uppkommit inom försvarsväsendet. Annorlunda förhåller det sig med förslaget att kammarkollegiet skall vara bevakningsmyndighet för den civila statsförvaltningen. Härom vill utredningen anföra följande.

Behovet av en central myndighet, som kan omhänderha bevakning och indrivning av fordringar uppkomna hos sådana civila myndigheter vilka icke själva äga erfarenhet av fordringsindrivning, torde vara obestriddigt. Enligt utredningens mening skulle antingen statskontoret, nämligen dess fondbyrå, eller kammarkollegiet kunna i första hand komma ifråga för erhållande av nämnda uppgift. Emellertid är frågan om fondbyråns ställning och handhavandet av dess arbetsuppgifter föremål för utredning. Med hänsyn till ovissheten i fråga om fondbyråns framtida ställning torde statskontoret icke böra ifrågakomma som bevakningsmyndighet. Men även oavsett detta synes kammarkollegiet vara att föredraga som bevakningsmyndighet. För en sådan anordning har utredningen funnit särskilt stöd däri, att det redan f. n. och av ålder åligger kollegiet att bevaka kronans rätt på olika områden, vilket medfört att kollegiet å sitt advokatfiskalskontor förfogar över jurister med sådan processvana som måste anses önskvärd för en framgångsrik indrivningsverksamhet. Utredningen har icke ansett påkallat att i förevarande sammanhang behandla frågan huruvida, därest kammarkollegiet blir bevakningsmyndighet, utökning av dess personal blir erforderlig.

4 §.

När en förfallen fordran under längre tid förblir ogulden och det visat sig svårt att utfå betalning, är det av vikt att indrivningen handhas av sakkunnig myndighet. Sådana myndigheter äro de som avses i 7 § den föreslagna avskrivningsförordningen. Dessa myndigheter kunna vidare förutsättas hålla sin hand över sina underordnade förvaltningsorgan och vid behov ingripa i deras verksamhet, så att även av dem omhänderthavda fordringar kunna anses stå under sakkunnig vård. För övriga myndigheter däremot har utredningen ansett böra gälla, att av dem förvaltade fordringar skola senast ett år efter förfallodagen överlämnas till bevakningsmyndighet för vidtagande av de åtgärder som denna myndighet må finna påkallade. Har emellertid betalningsansånd medgivits, måhända att gälla under hela året närmast efter fordringens ursprungliga förfallodag, och kan det — exempelvis på grund av gäldenärens under respittiden visade vilja och förmåga att genom avbetalningar nedbringa fordringsbeloppet — med fog antagas att fordringen inom rimlig tid kommer att inflyta, synes det icke påkallat att fordringsärendet överlämnas till bevakningsmyndighet.

5 §.

Det bistånd vid handläggning av fordringsärenden, som bevakningsmyndighet enligt paragrafen äger påfordra av myndighet som överlämnat ärendet, förutsättes kunna vara av tämligen vittgående slag, såsom att efterforska gäldenärens vistelseort, söka utröna hans betalningsförmåga, undersöka möjligheten att erhålla betalning genom kvittning eller mottaga amorteringar från gäldenären. Att bevakningsmyndigheten på dylikt sätt lämnat uppdrag åt annan myndighet innebär givetvis icke, att ärendet återgått till sistnämnda myndighet för självständig handläggning av detsamma. Har ärende överlämnats till bevakningsmyndighet skall det nämligen ankomma på denna att ansvara för ärendets bedrivande till dess det slutbehandlats.

6 §.

De råd och anvisningar, som bevakningsmyndighet är skyldig lämna enligt första stycket, kunna antingen vara av generell natur och således avse bevakning och indrivning av samtliga fordringar som uppkomma inom viss myndighets ämbetsområde eller hänföra sig till särskilt ärende. Bevakningsmyndighet och de myndigheter som dit äga överlämna fordringsärenden böra samråda beträffande karaktären av de ärenden som skola handläggas centralt och de som, i den mån författningen medgiver, skola kvarbli hos den myndighet inom vars ämbetsområde de uppkommit.

Besparingar i indrivningsarbetet kunna åstadkommas t. ex. genom att fordringsärende, som tillhör en myndighets ämbetsområde, för vidare handläggning överföres till annan myndighet, som handhar indrivning av annan fordran mot samme gäldenär, eller genom att en tjänsteman vid ett och samma rättegångstillfälle för kronans talan i mål, som hänföra sig till olika myndig-

heters indrivningsverksamhet. Det samarbete, som avses i andra stycket, förutsättes kunna avspegla sig även på nämnda sätt och icke blott i form av överläggningar beträffande juridiska spörsmål och lämplig praxis i indrivningsarbetet.

7 §.

Rätten att meddela förordnande enligt 7 § avskrivningsförordningen har föreslagits skola tillkomma Kungl. Maj:t. I förslaget till förordningen, vars antagande förutsatts kräva riksdagens medverkan, har därför icke angivits vilka myndigheter som enligt utredningens mening böra tilläggas behörighet enligt sistnämnda paragraf. Då tillämpningen av nu förevarande kungörelse på grund av dess utformning kräver kännedom om vilka myndigheter som äga nu avsedd behörighet, har bestämmelse härutinnan ansetts böra återfinnas i kungörelsen. Spörsmålet vilka myndigheter, som böra erhålla förordnande att utöva den vidsträcktare rätten att avskriva fordringar och medgiva ackord och som till följd härav även skola äga bedriva fullt självständig indrivningsverksamhet, är givetvis en bedömningsfråga. Vägledande för utredningens förslag härutinnan har varit, att onödig koncentration av indrivningsärenden till en myndighet bör undvikas samt att rätten ifråga bör tillkomma myndighet som bedriver sådan verksamhet att ett större antal indrivningsärenden normalt uppkomma i densamma och som har för ändamålet lämplig juridisk sakkunskap. Till att erhålla behörighet enligt 7 § avskrivningsförordningen har sålunda föreslagits ett antal styrelser för verk med mer omfattande affärsverksamhet, nämligen generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen och domänstyrelsen, samt vidare de båda myndigheter som enligt 3 § andra stycket skola vara bevakningsmyndigheter för den civila statsförvaltningen respektive försvarsväsendet, nämligen kammarkollegiet och försvarets civilförvaltning.

KAPITEL IV

Avskrivning och medgivande av ackord

Gällande bestämmelser och praxis

Avskrivning

Gällande bestämmelser om avskrivning av statens fordringar ha tillkommit av olika anledningar och vid skilda tidpunkter, de äldsta för över hundra år sedan. Någon enhetlig uppfattning om avskrivningens innebörd torde icke ha förefunnits vid bestämmelsernas tillkomst. Ej heller kan man vid ett studium av desamma skönja någon klar systematik. För vinnande av överskådlighet kunna de emellertid indelas i sådana som enligt ordalagen, om än icke i praktiken, avse alla slags fordringar, sådana som avse alla av vissa myndigheter förvaltade fordringar och sådana som avse allenast fordringar av visst slag. Översikten nedan är gjord enligt denna indelning.

Avskrivningsbestämmelser som i princip gälla alla slags statliga fordringar finnas i KF 11/12 1830 (nr 85) angående behandlingen av extraordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål samt KK 29/9 1911 (nr 106) angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar. Tillämpningsområdet för dessa författningar är enligt deras ordalag på intet sätt inskränkt. I praktiken torde de dock icke tillämpas beträffande fordringar, för vilka speciella avskrivningsregler finnas, t. ex. sådana skatter och avgifter som avses i uppbördsförordningen. Förstnämnda båda författningar innehålla icke heller någon bestämmelse som hänför avskrivningsrätten till särskilda myndigheter; formellt tillkommer alltså denna rätt varje statlig myndighet. I praktiken begränsas dock lokala myndigheters befogenheter härutinnan ofta av instruktioner o. dyl., varför den i författningarna stadgade avskrivningsrätten vanligen icke utövas av underordnade lokala myndigheter.

Tillkomsten av 1830 års KF torde få ses mot bakgrunden av att under de närmaste föregående årtiondena avskrivningar förekommit i en anmärkningsvärt stor omfattning. Förordningens bestämmelser äro också därför inskränkande: Extraordinarie avskrivning må endast i de fall beviljas, då den förlust i penningar eller persedlar, varom fråga är, utredes vara tillkommen utan någons förvållande, eller då tillgång till förlustens ersättande brister hos den eller dem som därtill äro lagligen förpliktade. Ytterligare stadgas i § 1, att innan extraordinarie avskrivning får ske, skola alltid i laga ordning undersökas alla omständigheter som äga gemenskap med frågan, på det att

upplysas må, om och i vad måtto förlusten må tillskrivas vederbörandes uraktlåtna tillsyn, uteblivna anmärkningar vid inkomna räkenskaper eller felaktiga dispositioner. Rätten att efter sålunda verkställd utredning avskrivna fordringen ställde sig från början olika, om »förvaltningsverket» var ett kollegium eller icke. Ett kollegium ägde att självt pröva och avgöra avskrivningsfrågor. Övriga förvaltningsmyndigheter ägde visserligen meddela beslut i sådana frågor, men innan avskrivning fick ske i räkenskaperna skulle beslutet underställas kammarrättens prövning och godkännande. Genom KK 12/12 1924 (nr 530) har kravet på sådant underställande emellertid bortfallit, varjämte stadgats att förvaltningsmyndigheternas avskrivningsbeslut skola jämte handlingarna i målen biläggas vederbörliga räkenskaper för att undergå granskning i »riksräkenskapsverket».

1830 års KF synes utformad med särskild hänsyn till statstjänstemännens ekonomiska ansvar för tjänsteåtgärder. Detta torde redan framgå av ovan återgivna bestämmelse i § 1 om syftet med den utredning, som skall föregå prövningen av avskrivningsfrågan, och det bestyrkes ytterligare därav, att enligt § 2 avskrivning kan sökas eller anmälas samt av bestämmelserna om talan mot beslut i avskrivningsfrågor. Enligt sistnämnda paragraf ävensom § 5 fördes talan mot sådant av ett kollegium meddelat beslut direkt hos Kungl. Maj:t; bestämmelserna äro obsoleta och i stället gäller numera generellt den regeln, som tidigare gällde för annan förvaltningsmyndighet än kollegium (§ 7), att talan föres hos kammarrätten (SFS 531/1924). Förordningens besvärbestämmelser lära emellertid icke längre ha någon självständig funktion. S. k. avskrivningsmål torde nämligen icke numera förekomma i vad angår avskrivning av statens fordringar, och beträffande avskrivning av persedlar och materiel förekomma de endast sparsamt och då i huvudsak på det militära området.

Nu förevarande avskrivningsbestämmelser synas på grund av deras restriktiva tillämpning ha praktisk betydelse endast då gäldenär avlidit utan att efterlämna tillgångar som täcka fordringen och dödsboet avträtts till förvaltning av boutredningsman eller till konkurs eller då fordran icke kunnat uttagas vid likvidation av juridisk person. Formellt ger emellertid förordningen myndighet även rätt att avskrivna bokförda tillgångar som förstörts genom naturkatastrofer, vådeld o. dyl. Med nutida betraktelsesätt torde det dock anses självklart att sålunda förkommen egendom kan avskrivas.

I motsats till 1830 års KF, som närmast avsåg att begränsa möjligheterna till avskrivning, stadgas i 1911 års KK angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar en verklig rätt att under vissa villkor, som i huvudsak avse att utröna gäldenärens ekonomiska ställning, avskrivna kronans fordringar. Den i kungörelsen stadgade avskrivningsrätten gäller för fordran ej överstigande 1 000 kronor — dock för fordran å skillnadsarrende oavsett dess belopp — och skall enligt uttrycklig bestämmelse icke tillämpas då vederbörande myndighet finner särskilda förhållanden giva anledning antaga, att fordringen framdeles kan komma att gäldas (§ 4). § 1

innehåller reglerna om avskrivning för det fall att gäldenär icke anträffats eller kännedom icke kunnat erhållas om hans vistelseort här i riket. I så fall må fordringen avskrivas om gäldenären blivit åtminstone två gånger, och senaste gången minst fem år efter det åtgärd i ärendet först vidtagits, i mantalsskrivningsorten eller, därest upplysning om mantalsskrivningsorten icke kunnat vinnas oaktat anställda efterforskningar, i kyrkskrivningsorten av kronobetjänt eftersökt samt i Stockholm hos »vederbörande roteman» men eljest hos pastorsämbetet och å landet jämväl hos kommunalnämnden efterfrågad. Vidare må fordran kunna avskrivas, om den betalningsskyldige icke kunnat eftersökas och efterfrågas i mantals- eller kyrkskrivningsorten av den anledningen, att kännedom om någondera orten icke kunnat vinnas trots anställda efterforskningar, samt förhållandena i övrigt giva anledning antaga att fordringen icke kan komma att inflyta (§ 2). Den praktiska betydelsen av §§ 1 och 2 torde icke vara stor; fordringar hos personer som sakna känd vistelseort äro nämligen ganska sällsynta. Kungörelsens oftast tillämpade avskrivningsregel återfinnes i § 3. Enligt denna må avskrivning av fordran ske, då fordringen icke kunnat indrivnas oaktat två utmättningsförsök blivit verkställda och minst fem år förflutit mellan varje. Med utmättningsförsök jämställas det fall, att den betalningsskyldige gjort konkurs, vari utdelning å kronans bevakade fordran icke alls eller endast delvis kunnat erhållas. Sistnämnda bestämmelse är alltså den enda avskrivningsregel av egentlig praktisk betydelse, som står alla myndigheter till buds. Bestämmelsens krav på formella åtgärder har kritiserats, varom mera nedan. I praxis anse sig emellertid åtminstone vissa myndigheter kunna godtaga viss annan utredning än utmättningsförsök som bevis för att gäldenär saknar utmättningsbara tillgångar, t. ex. intyg från utmättningsman eller kommunal myndighet.

Det onekligen formella och omständliga förfarande som gäller för avskrivning enligt 1911 års ovannämnda KK har föranlett vissa myndigheter, som ha ett större antal fordringar att bevaka, att hos Kungl. Maj:t hemställa om rätt att avskriva fordringar utan iakttagande av detta förfarande. I underdånig skrivelse den 24 febr. 1954 (se prop. 1: 7/1955 p. 56) hemställde arbetsmarknadsstyrelsen på föranledande av verkets överrevisorer om bemyndigande att avskriva vissa oreglerade fordringar. Styrelsen erinrade om att den bemyndigats lämna hjälp för vissa ändamål i form av utrustning, förskott och lån, att fordringar uppkomme i anslutning till styrelsens förrådsrörelse genom försäljning och uthyrning av materiel samt att Kungl. Maj:t uppdragit åt styrelsen att övertaga förvaltningen av vissa lån. Enligt avräkningsregistren uppgingo de utestående fordringarna vid utgången av budgetåret 1952/53 till cirka 1 180 000 kronor, fördelade på cirka 6 000 gäldenärer. Med riksdagens godkännande har Kungl. Maj:t för varje budgetår därefter, senast i KBr 25/5 1962, bemyndigat arbetsmarknadsstyrelsen att, utan hinder av gällande bestämmelser angående avskrivning av kronans fordringar, besluta om avskrivning av fordran, uppkommen inom arbetsmarknadsverket, till belopp ej överstigande 500 kronor, beträffande

vilken antingen omständigheterna ge vid handen att vederbörande icke kan betala sin skuld och enligt styrelsens bedömning ingen eller ringa möjlighet föreligger att framdeles utfå betalning, eller ock åtgärder för fordringens bevakande och indrivande bedömas förenade med arbete och kostnader i sådan utsträckning att åtgärderna ej äro ekonomiskt lönande, allt såvitt dylika åtgärder ändock icke anses påkallade av andra än ekonomiska förhållanden. Det åligger styrelsen att före viss angiven tidpunkt till Kungl. Maj:t inkomma med redogörelse för de avskrivningar som verkställt med stöd av bemyndigandet. Ett likalydande bemyndigande, ehuru gällande tills vidare, har lämnats försvarets civilförvaltning att i samråd med vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter besluta om avskrivning av till ämbetsverkets advokatfiskal för bevakning och indrivning överlämnad fordran till belopp ej överstigande 500 kronor (prop. 225/1952, SU utl. nr 198, rskr nr 418); beloppet har sedermera höjts till 1 000 kronor (prop. 16/1961, rskr nr 78). Försvarets civilförvaltning framhöll i underdånig skrivelse år 1951, att de åtgärder, som måste vidtagas för att förutsättningarna för avskrivning enligt då gällande bestämmelser skulle uppfyllas, vore tidsödande och kostsamma. De fordringar, som det här vore fråga om, vore till övervägande delen av sådan art, att utsikterna för kronan att få likvid måste bedömas vara små. Likväl bunde dessa ärenden i hög grad arbetskraft på indrivningsdetaljen till nackdel för ett energiskt indrivningsarbete beträffande de fordringar, som kunde anses ha ekonomiskt värde. Jämväl försvarets fabriksstyrelse har tillagts i sak samma avskrivningsrätt som sistnämnda båda myndigheter. Bestämmelsen härom återfinnes numera i fabriksstyrelsens instruktion men gavs ursprungligen i anledning av en styrelsens underdåniga skrivelse 1954 (prop. 44/1954 p. 2, SU utl. nr 71, rskr nr 174), vari bl. a. framhölls, att med hänsyn till att fabriksverket utgjorde ett från försvaret i övrigt fristående, affärsdrivande verk, torde den rätt som meddelats försvarets civilförvaltning icke avse fordringar som uppkommit inom fabriksverket. Skälen för det åt försvarets civilförvaltning givna bemyndigandet att besluta om avskrivning av vissa fordringar föreläge jämväl i fråga om sådana fordringar som uppkomme inom fabriksverkets område och som i mycket stor utsträckning utgjorde smärre kundfordringar. En liknande avskrivningsrätt som de nämnda gäller också för luftfartsstyrelsen enligt instruktionen för luftfartsverket.

Ett särskilt behov av mindre forbundna avskrivningsregler har visat sig föreligga beträffande fordringar som avse ersättning för utförda uppdrag eller tjänster. I ett flertal författningar finnas därför specialbestämmelser rörande avskrivning av icke erlagda avgifter. Enligt lantbruksnämndstaxan äger lantbruksstyrelsen eller, efter styrelsens bestämmande, lantbruksnämnden medgiva avskrivning av fordran på ersättning, som skall utgå enligt taxan (16 § SFS 317/1960). Förutsättning för sådan avskrivning är antingen att vid försök till utmätning befunnits, att den betalningsskyldige saknar utmätningbara tillgångar och utsikt icke finnes till ersättningsbe-

loppets utfående, eller att kostnaden för indrivning måste antagas komma att överstiga nämnda belopp. Liknande möjligheter till avskrivning som de sistnämnda föreliggande beträffande avgifter enligt lantmäteritaxan (33 § SFS 332/1960). En ovanlig avskrivningsregel återfinnes i taxan å avgifter för justering av mättnings- och vägningsredskap (SFS 228/1958). Enligt 19 § sista stycket i denna taxa gäller beträffande på kasserat redskap belöpande avgifter, att dessa må avskrivas om redskapet icke utlösts inom ett år från räkningens datum; redskapet tillfaller då mynt- och justeringsverket.

För de flesta affärsverken finnas bestämmelser om rätt att avskriva fordringar å avgifter inom affärsrörelsen. Generalpoststyrelsen äger sålunda enligt sin instruktion medgiva avskrivning, avkortning eller restitution av postavgifter. Liknande bestämmelser beträffande avgifter gälla för telestyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen. Däremot saknar domänstyrelsen rätt att avskriva i vidare mån än som gäller för alla statliga myndigheter.

Om innebörden av rätten att medgiva avskrivning och avkortning må nämnas, att med *avskrivning* torde här avses detsamma som avskrivning enligt 1911 års KK, dvs. avförande ur räkenskaper utan att fordringsrätten som sådan påverkas. När frågan om vidgad rätt för de affärsdrivande verken att avskriva fordringar förts på tal, har nämligen oftast åberopats att de gällande generella avskrivningsbestämmelserna icke vore avpassade för affärsverksamhet (se t. ex. Betänkande etc. i fråga om förändrad organisation av telegrafstyrelsen m. m. II s. 22 i bihang till riksdagens protokoll år 1907). *Avkortning* synes däremot i förevarande sammanhang ha en speciell innebörd; därmed torde nämligen menas nedsättning av taxe- eller kontraktsenliga avgifter med den verkan, att fordran bortfaller till den del den avkortas. Uttrycket avkortning förekom tidigare icke i andra instruktioner än den för generalpoststyrelsen, som, då skälig anledning därtill förekom, ägde medgiva avkortning av den å svenska postverket belöpande andelen av ogulden avgift för internationell postförsändelse. Enligt vad utredningen under hand inhämtat avsåg bestämmelsen framför allt det fallet, att brev till utlandet icke försetts med stadgat porto. I sådant fall ägde alltså generalpoststyrelsen avstå från att uttaga avgiften i fråga. Att avkortning har den angivna innebörden vinner stöd av att bestämmelsen härom synes ha ersatt den i ett par tidigare instruktioner för affärsverk lämnade rätten att under vissa omständigheter frångå fastställda taxor eller ingångna kontrakt (se § 11 SFS 216/1928 och 11 § SFS 518/1939). Det framgår av bestämmelserna härom, att den ifrågakommande rätten betingades av affärsmässiga synpunkter; detsamma torde vara förhållandet med avkortning enligt de numera gällande instruktionerna. Det må nämnas att avkortning i annat sammanhang, nämligen i vad den avser skatt eller böter, numera har en annan innebörd än förevarande avkortningsbegrepp. *Avkortning av skatt* är nämligen en åtgärd som innebär att ett enligt räkenskapen utestående belopp skall utgå därur, emedan betalningsskyldighet icke längre föreligger, exempelvis på grund av ett beslut om ändrad taxering. *Avkortning av böter* innebär

likaledes en bokföringsåtgärd, avseende belopp som vederbörande icke är skyldig att gälda, t. ex. böter som förvandlats.

Bland sådana avskrivningsbestämmelser som gälla för speciella typer av fordringar må nämnas uppbördsförordningens bestämmelser om avskrivning av skatt. Särskilda regler ha vidare utfärdats för avskrivning av accis eller skatt, som skall inbetalas till kontrollstyrelsen (SFS 531/1942). En redogörelse för bestämmelserna om avskrivning av skatter lämnas på annat ställe i betänkandet (s. 91 f.). Reglerna för avskrivning av böter återfinnas i § 14 bötesindrivningsförordningen. Avskrivning av böter som icke kunna förvandlas kan ske om den bötfällda saknar utmätningsbara tillgångar. I övrigt må avskrivning äga rum, då upplysning icke kunnat vinnas om den bötfälldes vistelseort, då bötfälld vistas i Danmark eller Norge och befunnits sakna tillgång till böternas gäldande samt det ej finnes anledning antaga att förvandling av böterna kan komma till stånd eller då bötfälld vistas å annan utrikes ort och bötesbeloppet icke kunnat utfås eller anmaning att gälda böterna icke kunnat delgivas honom. I fall då bötfälld vistas å annan utrikes ort än i Danmark eller Norge och bötesbeloppet icke uppgår till 200 kronor äro villkoren för böternas avskrivning enklare än eljest. Vederbörande länsstyrelse är beslutande myndighet beträffande avskrivning av böter. Vad i förordningen sägs om böter skall i tillämpliga delar gälla jämväl viten, straffskatt samt allmänna avgifter, som i sammanhang med böter ådömas.

Hittills har icke närmare behandlats frågan om avskrivnings rättsliga innebörd, dvs. vilket inflytande avskrivningsåtgärden har på fordringsförhållandet som sådant och på vederbörande tjänstemäns skyldighet att bevaka och indriva fordringen. Vid tillkomsten av 1830 års KF torde avskrivningen närmast ha uppfattats som en bokföringsåtgärd, som borde företagas till följd av att ingen fanns som hade skyldighet att betala fordran eller ersätta förlust. I förordningens § 7 användes uttrycket »avskrivning i räkenskaperna». När sedermera fråga uppkom om avskrivning även på grund av konstaterad insolvens hos gäldenär framhölls, att avskrivning icke inverkade på fordringsrätten som sådan (se s. 22). Beträffande ovan återgivna avskrivningsregler är det uppenbart, att en tillämpning av dem icke har inverkan på fordringsrättens bestånd. Beslut om avskrivning enligt dessa regler medför i första hand en bokföringsåtgärd, i det att fordringen avföres ur huvudbok, fordringsförteckning eller dylikt. Den mest betydande konsekvensen av avskrivningen är emellertid, att arbetet med indrivning och bevakning upphör; preskription av fordringen behöver icke avbrytas, om icke särskilda skäl föreligga därtill. Givetvis har denna innebörd av avskrivning stor betydelse för vederbörande statstjänstemäns ansvar för sina tjänsteåtgärder beträffande fordringen och för frågan huruvida klandervärd underlåtenhet att vidtaga dylika åtgärder föreligger.

Emellertid finnas bestämmelser enligt vilka avskrivning, som skett på grund av gäldenärs ekonomiska situation, tillika innebär eftergift av det avskrivna beloppet. Som exempel kan nämnas 16 § KF 1940 (nr 824) angående värnpliktslån: Finner länsstyrelsen, att med hänsyn till låntagares eko-

nomiska förhållanden avskrivning av fordran på grund av utlämnat lån bör äga rum, skall frågan därom hänskjutas till Kungl. Maj:ts prövning. Beslutas avskrivning, skall lånet anses efterskänkt till motsvarande belopp. Liknande bestämmelser finnas angående lån från värnpliktslånefonden (SFS 494/1945), lån med statlig kreditgaranti åt den, som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen (SFS 676/1946) och studielån med statlig kreditgaranti (SFS 469/1950). Beträffande statliga bosättningslån har avskrivning delvis innebörd av enbart bokföringsåtgärd. Enligt vederbörlig författning (15 § SFS 330/1953) äger riksbanken medgiva befrielse från återbetalningsskyldighet med avseende å statens hela återstående fordran å sådant lån eller del därav, dels om låntagare avlider och lånets återbetalning därefter skulle bereda synnerlig svårighet för den andre låntagaren eller, där sådan icke finnes, för den avlidnes efterlevande, dels ock därest låntagarna eller endera av dem, eller om endast en låntagare finnes, denne efter det lånet beviljats fått sin försörjningsplikt så utökad att därigenom uppkommit synnerlig svårighet att återbetala lånet. Har befrielse från återbetalningsskyldighet medgivits, skall sålunda efterskänkt belopp avskrivas. I dylikt fall är avskrivningen snarast en följd av efterskänkandet. Emellertid avslutas paragrafen med en avskrivningsbestämmelse av konventionell innebörd. Det stadgas där, att jämväl eljest då ingen eller ringa utsikt finnes, att lån kommer att återbetalas, må riksbanken meddela beslut om avskrivning. Liknande bestämmelser om avskrivning såsom dels en följd av eftergift dels en åtgärd grundad på utsiktslösheten att utfå betalning gälla beträffande likaledes av riksbanken förvaltade stödlån åt jordbrukare (SFS 251/1958, m. fl.). Avskrivning torde i sistnämnda fall i och för sig icke innebära annat än ett beslut om avstående från vidare indrivningsåtgärder och en uppskattning av fordringens värde.

Ävenledes finnas fall, där med avskrivning av lån uppenbarligen menas eftergift av detsamma, ehuru detta icke uttryckligen sagts. Beträffande statslån till kollektiva tvätterier (SFS 334/1956) är bl. a. stadgat (7 § 2 mom. andra stycket), att om och i den mån stående lån är oguldet, då tjugo år förflutit från dagen för lånets beviljande, eller stående del av lån är ogulden vid den tidpunkt, som fastställts för sista amorteringen av lånets amorteringsdel, samt beslut om skyldighet att återbetala den stående delen av lånet icke meddelats dessförinnan, skall beloppet avskrivas. Enär enligt föregående stycke i samma paragraf skyldighet att återbetala stående lån eller stående del av lån icke skall föreligga i annat fall än som avses i 9 § — huvudsakligen vanvård eller oriktigt förfarande från låntagarens sida — synes det uppenbart, att med avskrivning här menas eftergift av lån.

Medgivande av ackord

Beträffande myndighets rätt att godtaga ackord, vilket spørsmål i fortsättningen kommer att behandlas i samband med frågan om avskrivning, saknas generella regler. Enär godtagande av ackord har till följd att fordran

upphör till den del den icke gäldas vid ackordet, innebär dylikt godtagande avstående av fordringsrätt och innefattar således i viss bemärkelse eftergift av fordran. Medgivande av ackord kräver därför i princip riksdagens medverkan. Kungl. Maj:t äger dock enligt vissa uttryckliga riksdagsbemyndiganden biträda ackord beträffande fordringar avseende åtskilliga lån av statsmedel; de bemyndiganden som här avses innefatta emellertid även rätt att eljest vid gäldenärs eller löftesmans obestånd helt eller delvis eftergiva statens rätt. En närmare redogörelse för bemyndigandena i fråga lämnas i kapitlet om eftergift (s. 99 f.). Riksdagen har vidare bemyndigat Kungl. Maj:t (rskr 388/1942) att tills vidare efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall biträda ackord i fråga om kronans fordringar för försåld kronoegendom. Av det nu sagda torde följa, att därest myndighet äger eftergiva fordran, måste detta anses även innefatta rätt att medgiva ackord beträffande fordringen, om icke annat framgår av villkoren för eftergift. Enär emellertid myndigheterna i ytterst begränsad omfattning äga dylik eftergiftsrätt, har nu angivna princip icke någon större betydelse i praktiken. Med stöd av densamma torde dock de affärsdrivande verken äga medgiva ackord beträffande avgifter, som de uppbära, i den mån verken äga medgiva avkortning av sådana avgifter (se s. 72).

Utredningens förslag

Allmän motivering

Ovan har framhållits (s. 73), att avskrivning enligt 1830 års KF om extraordinarie avskrivning etc. närmast betraktades som en bokföringsåtgärd; det förutsattes att som en följd av dylik åtgärd bevakning och indrivning av fordran icke skulle äga rum. Som skäl för nya avskrivningsregler åberopades också till att börja med det onödiga besväret att år efter år bokföra gamla fordringar. Senare framhölls som skäl för införandet av nya avskrivningsbestämmelser även att tid och kostnader måste nedläggas på att bevaka och söka indriva fordringar som enligt vad man kunde antaga icke någonsin komme att inflyta. Med statens utvidgade verksamhet, särskilt på affärsområdet, har den senare synpunkten blivit den dominerande. Enligt utredningens mening är denna argumentering berättigad; sådan avskrivning av fordringar varom här är fråga bör betraktas som en rationaliseringsåtgärd till undvikande av onödiga förvaltningsåtgärder. Från denna synpunkt äro bestämmelserna i nämnda 1830 års KF i stort sett utan betydelse, enär avskrivning enligt dessa bestämmelser anses förutsätta, att den bokförda tillgången bedömts sakna egentligt innehåll — förlusten utredes vara tillkommen utan någons förvållande — eller att det slutgiltigt, t. ex. först efter gäldenärens död, konstaterats att tillgång till gäldande av fordringen saknas. Förordningen tillgodoser alltså icke det aktuella behovet av avskrivningsbestämmelser. 1911 års KK angående extra ordinarie avskrivning av vissa

kronans utestående fordringar får däremot anses utformad med hänsyn tagen till önskemålet om en rationell indrivningsverksamhet. Kungörelsens bestämmelser äro emellertid föråldrade. Kritiken brukar i första hand riktas mot att beloppsgränsen för fordran, som kan avskrivas enligt kungörelsens bestämmelser, alltjämt är densamma som vid dess tillkomst, nämligen 1 000 kronor (utom för fordran för skillnadsarrende; beträffande sådan gäller förordningen oavsett fordringens belopp). Berättigad kritik kan emellertid även framföras mot utformningen av villkoren för avskrivning enligt kungörelsen. Enligt ett av dessa villkor må fordran avskrivas om gäldenären blivit eftersökt i mantalsskrivningsorten två gånger och senaste gången minst fem år efter det åtgärd i ärendet först vidtagits utan att han anträffats eller kännedom om hans vistelseort här i riket kunnat erhållas. Regeln avser som synes ett speciellt fall, som nuförtiden icke torde vara vanligt. Större betydelse har regeln, att avskrivning må ske, då fordran icke kunnat indrivas oaktat två utmättningsförsök blivit verkställda och minst fem år förflutit mellan varje; med utmättningsförsök jämställs konkurs. Denna bestämmelse, som avser att innebära garanti för att gäldenärens insolvens konstaterats, kan anses otillfredsställande ur två synpunkter. Den förorsakar statsverket kostnader och besvär för utmättningsförsök även i sådana fall, i vilka gäldenärens insolvens är uppenbar; är fordringen dessutom ringa, framstår bestämmelsen ännu tydligare som onödigt stel. Å andra sidan innebär den att avskrivningsåtgärd som vidtagits efter rutinmässiga utmättningsförsök är oangräplig såsom förvaltningsåtgärd betraktad. Det kan då ligga nära till hands, att vederbörande underlåter att utrona andra möjligheter att utfå betalning. Bestämmelsen i 4 § kungörelsen, att denna ej skall tillämpas då vederbörande myndighet finner särskilda förhållanden giva anledning antaga att fordran kan komma att framdeles gäldas, torde icke innefatta krav på positivt handlande.

I praxis ha nu påtalade brister i kungörelsen medfört, att en del myndigheter ansett sig kunna såväl överskrida den stipulerade beloppsgränsen för fordringar, å vilka kungörelsen är tillämplig, som godtaga annan bevisning om gäldenärens insolvens än två fruktlösa utmättningsförsök.

En brist i gällande, nu angivna författningar utgör vidare den omständigheten, att innebörden av begreppet avskrivning icke preciserats i författningstexten. Det synes råda tvekan huruvida avskrivning innebär rättsligt gällande eftergift av den berörda fordringen eller i vart fall huruvida åtgärd för indrivning av fordran skall eller må vidtagas sedan fordringen avskrivits. För precisering av skillnaden mellan avskrivning av klara och förfallna fordringar samt avskrivning av tvistiga fordringar eller av fordringsanspråk som slutligen utan rättegång bedömts vara icke rättsligen grundade, lämnar författningstexten intet stöd. I kungörelsen finnes ej heller någon bestämmelse om dess tillämpningsområde eller om myndighets kompetens att verkställa avskrivning. Ehuru det måste framstå såsom rationellt, att myndigheter med större erfarenhet av indrivningsärenden må kunna avskrivna fordringar å större belopp än vad som gäller för andra myndigheter, gö-

res i kungörelsen ingen skillnad i detta avseende olika myndigheter emellan.

Utredningen har hos ett antal statliga myndigheter efterhört deras behov av ändrade avskrivningsbestämmelser. Därvid ha särskilt styrelserna för flertalet affärsdrivande verk — generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och domänstyrelsen — samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anmält behov av väsentligt vidgade befogenheter att avskrika fordringar. Sålunda har *generalpoststyrelsen* anfört, att i ett av styrelsen den 30 september 1955 till kommunikationsdepartementet avgivet förslag till ny instruktion för styrelsen med underlydande förvaltningsorgan fanns intagen en föreskrift om att »styrelsen äger avskrika fordran, som anses icke kunna genom laga åtgärder indrivivas». Någon sådan föreskrift intogs dock icke i den nu gällande instruktionen av den 30 juni 1960. Styrelsen vidhåller emellertid den uppfattning i avskrivningsfrågan, som kommit till uttryck i nämnda förslag. *Vattenfallsstyrelsen* har uttalat önskemål om en återgång till de avskrivningsbestämmelser som gällde enligt vattenfallsverkets tidigare instruktion (SFS 518/1939) och vilka i sak inneburo detsamma som generalpoststyrelsen föreslagit. *Domänstyrelsen* har framhållit, att på grund av domänverkets omfattande försäljningsverksamhet arbetet och kostnaderna för bevakning och indrivning av verkets fordringar icke komma att stå i rimligt förhållande till influtna belopp, så länge styrelsens möjligheter till avskrivning äro begränsade till sådana fall som avses i 1830 års KF och 1911 års KK. Styrelsen hade i skrivelse den 19 oktober 1955 hemställt, att Kungl. Maj:t ville utverka riksdagens medgivande att ändra instruktionen för domänverket bl. a. i så måtto, att styrelsen ägde avskrika fordran som ansåges icke kunna genom laga åtgärder indrivivas. Nämnda framställning har av Kungl. Maj:t överlämnats till utredningen för att av utredningen tagas under övervägande vid dess arbete. *Arbetsmarknadsstyrelsen*, som enligt särskilt bemyndigande äger avskrika fordran som icke överstiger 500 kronor, upplyser att erfarenheterna av nämnda bemyndigande varit goda. Det har därigenom varit möjligt att utan omständlig procedur kunna avskrika fordringar, vilka eljest krävt en omfattande administrativ handläggning utan att någon ökad effektivitet i fordringsbevakningen skulle ha erhållits. Även om det större antalet av styrelsens fordringar hänför sig till belopp ej överstigande 500 kronor, är emellertid enligt styrelsens mening antalet övriga fordringar så stort att en förenkling av nuvarande avskrivningsbestämmelser behöver åstadkommas. Då det gäller fordringar i samband med styrelsens bidrags- och långivande verksamhet, är arten av fordringarna densamma vare sig fordringsbeloppet understiger eller överstiger 500 kronor. Skillnaden i fordringsbeloppets storlek kan helt enkelt vara beroende på låntagarens försörjningsbörda, antal barn, allmänt ekonomiska utgångsläge eller dylikt. Fall förekomma icke sällan, där på grund av gäldenärens höga ålder, arbetsoförmåga, försörjningsbörda eller annan anledning utsikterna att inom rimlig tid indriva fordran synas vara obetydliga eller obefintliga och där styrelsen saknar befogenhet till avskrivning.

Av övriga myndigheter, som utredningen hört om behovet av ändrade av-

skrivningsregler, ha särskilt fångvårdsstyrelsen, försvarets civilförvaltning, medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, sjöfartsstyrelsen samt Alnarps lantbruks-, mejeri- och trädgårdsinstitut uttalat sig såväl för en utvidgning av befogenheterna att avskriva som för ett enklare avskrivningsförfarande. Lantbruksstyrelsen understryker dessutom önskvärdheten av att de enligt styrelsens mening svävande gränserna mellan »eftergift» och »avskrivning» preciseras samt framhåller, att en någorlunda bestämd regel om vilka åtgärder myndigheterna skola vidtaga sedan avskrivning skett likaså är påkallad.

F. n. äga statliga myndigheter icke rätt att bifalla ackordsförslag i andra fall än då fordran är av den art att den kan eftergivnas av vederbörande myndighet; undantaget torde ha sin huvudsakliga betydelse beträffande de affärsdrivande verkens fordringar enligt taxor, vilka dessa myndigheter vanligen äga eftergiva. I de flesta fall ankommer det på Kungl. Maj:t att medgiva ackord, såsom beträffande åtskilliga lån, eller fordrar ackordsförslags godkännande riksdagens medverkan. En sådan ordning medför i praktiken, att s. k. underhandsackord, som anses vara den billigaste och mest arbetsbesparande ackordsformen, ofta icke kan genomföras, därest staten har fordran hos den ackordsbjudande gäldenären. Anledningen härtill är givetvis att alltför lång tid skulle förflyta mellan ackordsförslagets framställande och dess antagande, därest vederbörligt statligt tillstånd härför skulle avvaktas. Man väljer då hellre sedvanligt konkursförfarande. Ytterligare hindras ackords genomförande i förevarande fall därav, att en framställning till riksdagen i saken skulle ge densamma en offentlighet, som man oftast vill undvika (jfr statskontorets förslag s. 37). Även då ackord bjudes i konkurs eller enligt lagen om ackordsförhandling utan konkurs är statlig myndighet i de allra flesta fall förhindrad att bifalla ackordsförslaget.

Behovet av bestämmelser om rätt för statlig myndighet att medgiva ackord understrykes av de flesta i saken hörda myndigheter, särskilt sådana vilkas verksamhet är av affärsmässig art. Att dylikt behov uppkommit torde sammanhånga med den statliga verksamhetens expansiva karaktär under de senaste decennierna, såsom utökad låne- och affärsverksamhet. Tidigare, när kronans fordringar huvudsakligen utgjordes av skatter, kunde de vid gäldenärens insolvens ofta uttagas på grund av deras förmånsrätt i konkurs. I samma mån som kronans fordringar fått civilrättslig karaktär har de statliga myndigheternas behov av att kunna medverka till ackordsuppställningar ökat. Läget torde f. n. stundom vara det, att kronan åsamkas förlust genom att myndigheterna icke äga medgiva ackord (jfr riksdagsrevisorernas berättelse till 1960 års riksdag s. 305 f.).

Utredningen anser, att införandet av rätt för statliga myndigheter att medgiva ackord överensstämmer med statens intressen. Vid bedömandet av denna fråga bör beaktas att, ehuru genomfört ackord i motsats till konkursförfarande har till följd att fordran bortfaller till den del den icke skall gäldas enligt ackordsförslaget, borgenärernas antagande av ackord i regel dock ligger i deras eget intresse; ackord torde icke medgivas, därest konkursför-

farande kan antagas giva högre utdelning än ackordet. Den omständigheten, att vid konkurs icke gulden del av bevakad fordran kvarstår, bör icke hindra ackordsuppställning, då en efter konkurs kvarstående fordringsrätt i praktiken anses vara värdelös.

De gällande avskrivningsbestämmelserna återfinnas i ett antal skilda författningar på högst olika områden. Bestämmelsernas innehåll är ofta avpassat för just den typ av fordringar som avses med författningen ifråga. På grund härav har utredningen ansett det varken möjligt eller önskvärt att till skapa avskrivningsbestämmelser som skulle gälla för såväl nyss avsedda som alla övriga kronans fordringar. Det torde ligga i öppen dag att skälen för avskrivning äro andra i t. ex. affärsförhållanden än i offentlighetsrättsliga förhållanden. Utredningen har därför ansett sig böra utarbeta avskrivningsbestämmelser, som skola gälla endast för sådana fordringar beträffande vilka särskilda dylika bestämmelser f. n. saknas. Författningens tillämpningsområde blir då detsamma som i praktiken gäller för de nuvarande generella författningarna om avskrivning. Klart torde vara att 1911 års KK icke har avseende å sådana fordringar, t. ex. vissa lån och skatter, för vilka särskilda bestämmelser om avskrivning utfärdats. Huruvida nu gällande specialbestämmelser om avskrivning skola bibehållas får bedömas från fall till fall. Kunna förslagens bestämmelser anses rationellare med hänsyn till fordringarnas karaktär och dylikt, böra väl för dessa gällande specialbestämmelser upphävas. Å andra sidan kan det finnas fordringar av sådan art, att de icke böra omfattas av författningsförslaget. Utredningen avser här skatter, böter och viten samt lån av statsmedel, vilka fordringstyper undantagits från tillämpningsområdet för de föreslagna generella avskrivningsreglerna. Beträffande skatter föreslår utredningen nya särbestämmelser, varom mera nedan (s. 91 ff.).

Med hänsyn till bl. a. den skiftande betydelsen av begreppet avskrivning i olika författningar har utredningen ansett påkallat att i författningsförslaget angiva avskrivningens innebörd. Avskrivning anges i förslaget innebära att vidare åtgärd för fordringens bevakning och indrivning icke behöver vidtagas med mindre anledning uppkommer till antagande att fordringen kan gäldas. Detta torde även f. n. vara avskrivningens sakliga innebörd, om icke annan betydelse därav framgår av uttrycklig bestämmelse. Från nu avsedd avskrivning bör emellertid särskiljas det fallet, att *fordrings-* eller *indrivningsärende* »avskrives» eller avföres på den grund, att påstådd fordran preskriberats eller prekluderats eller att den eljest slutligen ansetts vara rättsligen obefintlig eller oklar; i dylika fall grundas beslutet på ett rättsligt bedömande. Såväl beslut av sistnämnda slag som avskrivning enligt utredningens förslag har regelmässigt till följd att den berörda fordringen avföres ur räkenskap eller annan handling där den må finnas uppförd, vilken åtgärd även brukar betecknas avskrivning. Utredningen har icke ansett det vara sin uppgift att reglera ordningen för fordrans avförande ur räkenskap

eller annan redovisningshandling såsom följdåtgärd till avskrivning; det torde ankomma på riksrevisionsverket att utfärda bestämmelser härom. Hithörande frågor belysas ytterligare å s. 82 och s. 105 f.

Enligt 1830 års KF, som utredningen föreslår skola upphävas, kan avskrivning äga rum då tillgång till förlustens ersättande brister hos den eller dem som därtill äro lagligen förpliktade. Bestämmelsen har ansetts innebära, att gäldenärens eller gäldenärernas slutgiltiga betalningsoförmåga skall ha konstaterats innan avskrivning må äga rum. Att bevakning och indrivning i sådant fall icke heller skall vidtagas utan särskilda skäl, dvs. att avskrivning enligt förslaget skall äga rum, är visserligen närmast självklart. Stadgande härom synes emellertid bl. a. för tydlighetens skull böra återfinnas i de nya avskrivningsbestämmelserna. Utredningen har ansett sig böra precisera de fall, då fordran sålunda skall avskrivas. Enligt utredningens författningsförslag inträffar detta, då gäldenär avlidit utan att efterlämna dödsbodelägare som lagligen svarar för gälden samt fordringen eller någon del av densamma icke kunnat helt gäldas ur den avlidnes tillgångar eller med anlitan av ställd säkerhet samt då fordran hos juridisk person, som trätt i likvidation, icke kunnat helt gäldas vid likvidationen och betalningsskyldighet för annan ej föreligger. I sådana fall är det visserligen tänkbart, att tillgångar sedermera framkomma, som kunna tagas i anspråk för fordringens täckande, men den ytterst ringa möjligheten härutinnan bör enligt utredningens mening icke hindra att fordringen avskrives.

Den mer generella avskrivningsregel, som utredningen ansett sig böra föreslå, har utformats med beaktande av erfarenheterna av den särskilda avskrivningsrätt som tillagts försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse och arbetsmarknadsstyrelsen. I stället för uppfyllandet av villkor, som hänföra sig till misslyckade utmätningförsök eller dylikt, har enligt förslaget rätten att avskriva enbart gjorts beroende av vederbörande myndighets eget, på objektiva fakta grundade bedömande. Avskrivning må sålunda ske, om ingen eller ringa möjlighet anses föreligga att omedelbart eller framdeles utfå betalning eller — vilket har särskild betydelse när gäldenärens vistelseort är okänd — om indrivning av fordringen skulle vålla mer arbete och kostnad än skäligt är. För att förhindra en enbart rutinmässig handläggning har emellertid föreslagits, att avskrivning på nu anförda grunder förutsätter, att indrivning icke är påkallad av principiella skäl.

Behörighet att avskriva bör enligt utredningens mening, i likhet med vad f. n. torde vara praxis, tillkomma varje under Kungl. Maj:t direkt lydande myndighet såvitt avser fordringar, uppkomna inom myndighetens ämbetsområde. Myndighet med sådan behörighet bör emellertid äga förordna, att behörigheten skall helt eller delvis tillkomma jämväl myndigheten underlydande förvaltning. Sistnämnda regel har ansetts böra gälla särskilt med hänsyn till de större affärsdrivande verken.

Beloppsgränsen för avskrivningsrätt har utredningen satt att regelmässigt utgöra allenast 1 000 kronor med hänsyn till att rätten skall gälla för alla under Kungl. Maj:t direkt lydande myndigheter. Åtskilliga av dessa torde näm-

ligen sakna eller äga endast ringa erfarenhet av värdering och indrivning av fordringar, i varje fall av större sådana, och därför böra de misstag, som de på grund härav kunna begå i fråga om avskrivning, begränsas till sina skadeverkningar genom att deras avskrivningsrätt må omfatta endast smärre fordringar. För de myndigheter som handlägga ett större antal indrivningsärenden, ofta avseende betydande belopp, synes däremot den föreslagna beloppsgränsen icke böra gälla. Sådana myndigheter äro särskilt de större affärsdrivande verken och försvarets civilförvaltning. Med hänsyn härtill har utredningen ansett sig böra föreslå rätt för Kungl. Maj:t att förordna, att därför särskilt lämpad myndighet må oavsett beloppets storlek men eljest med tillämpning av de föreslagna avskrivningsbestämmelserna verkställa avskrivning av sådana fordringar vilka myndigheten har att bevaka och indriva. Förslaget betingas i denna del även av vad utredningen föreslagit beträffande ordningen för bevakning och indrivning av fordringar (s. 59 f.). I detta sammanhang må härom endast erinras, att den föreslagna ordningen medför en centralisering, innebärande att myndighet med till beloppet begränsad avskrivningsrätt skall inom en relativt kort tidrymd efter ogulden fordrans förfallodag överlämna fordringsärendet till myndighet som med hänsyn till sin organisation och andra omständigheter anses särskilt lämpad för indrivningsverksamhet. Sådan myndighet bör enligt utredningens mening tilläggas rätt att utan hänsyn till beloppet under vissa villkor avskriva ej endast fordringar, som uppkommit inom myndighetens eget ämbetsområde, utan även fordringar, vilka myndigheten eljest har att bevaka och indriva.

Att upplupen ränta icke skall påverka avskrivningsmöjligheten betingas enligt utredningens mening främst av praktiska skäl, särskilt för undvikande av misstag vid det ofta vanskliga bedömandet huruvida eller från vilken dag eller efter vilken räntesats ränta skall beräknas. Det skulle knappast heller vara tillfredsställande, om rätten att avskriva en viss fordran gällde ena dagen men upphörde den nästföljande.

Granskning av avskrivningsbeslut skall utövas vid statlig revision. För att vederbörande revisionsorgan skall ha tillgång till handlingarna i avskrivningsärenden utöver vad som framgår av räkenskaper har utredningen föreslagit, att besked om avskrivning jämte den till grund härför liggande utredningen och övriga handlingar i ärendet skall biläggas vederbörande myndighets räkenskaper. Liknande bestämmelse gäller redan enligt KK 12/12 1924 (nr 530) beträffande sådana avskrivningsbeslut som beröra hos riksrevisionsverket granskade räkenskaper.

Bestämmelser om rätt att medgiva ackord måste utformas med beaktande av att fordran bortfaller till den del den icke skall gäldas enligt ackordsförslaget. Härav kan anses motiverat, att beloppsgränsen icke skall ha avseende å fordringens hela belopp utan å det kapitalbelopp som avstås genom att ackordsförslag godtages. Utredningen har ansett denna beloppsgräns böra sättas till 1 000 kronor och i enlighet därmed föreslagit, att ackordsförslag må bifallas, därest det bedömes vara fördelaktigt och innebär avstående av kapitalbelopp ej överstigande 1 000 kronor. Beträffande inom affärslivet

tillämpat s. k. underhandsackord gäller att dylikt kan genomföras endast om det godtages av samtliga därav berörda borgenärer. Med anledning härav torde sistnämnda slag av ackord böra av myndighet få medgivas endast på villkor att jämväl övriga därav berörda borgenärer godkänna det samma.

Utredningen har i övrigt beträffande ackord föreslagit motsvarande bestämmelser som rörande avskrivning. Ackordsbestämmelserna skola sålunda gälla där ej beträffande vissa fordringar därom är särskilt stadgat. För behörighet att medgiva ackord skola gälla motsvarande regler som beträffande behörighet att avskriva; Kungl. Maj:t skall äga förordna viss utsträckning av rätten att medgiva ackord i överensstämmelse med vad som föreslagits skola gälla angående rätt att avskriva fordran. Även beslut om medgivande av ackord och övriga handlingar i ackordsärendet skola enligt förslaget bifogas de till vederbörande revisionsmyndighet överlämnade räkenskaper.

Specialmotivering

1 §.

Huruvida i visst fall fordran skall anses föreligga får liksom hittills avgöras av vederbörande myndighet. Den föreslagna förordningen torde i första hand bli tillämplig å klara fordringar, varmed läser förstås sådana fordringar som äro fastställda eller mellan parterna ostridiga eller vilka eljest, trots bestridande, uppenbarligen måste anses giltiga. Intet synes dock böra hindra att även en icke klar fordran må avskrivas, om de härför angivna förutsättningarna äro för handen. Erinras må i detta sammanhang, att en bestämd skillnad föreligger mellan å ena sidan avskriva en fordran på grund av gäldenärens — eller den förmente gäldenärens — oförmåga att betala samt att å andra sidan avstå från att vidare göra ett framställt fordringsanspråk gällande, enär det bestritts och utsikterna att få fordringen rättsligen fastställd bedömas vara ringa.

Förordningen har föreslagits skola gälla där ej beträffande vissa fordringar är särskilt stadgat om avskrivning eller medgivande av ackord. Därmed har avsetts att skapa en klar gräns för förordningens tillämpningsområde. Redan f. n. torde gälla, att 1830 års KF och 1911 års KK om avskrivning icke tillämpas å sådana fordringar för vilka särskilda avskrivningsbestämmelser utfärdats. Beträffande fordringar, som genom uppräknings särskilt undantagits från förordningens tillämpningsområde, må hänvisas till paragrafens andra stycke, varom mera nedan. Paragrafens första stycke innebär, att förordningens avskrivningsbestämmelser icke bli tillämpliga å t. ex. avgifter enligt lantbruksnämndstaxan och lantmäteritaxan, för vilka särskilda avskrivningsregler gälla, och ej heller å sådana avgifter m. m., vilka utan att vara skatter avskrivas enligt i uppbördsförordningen meddelade bestämmelser. Den avskrivningsrätt, som enligt särskilda kungl. brev tillkommer försvarets civilförvaltning, försvarets fabriksstyrelse och arbets-

marknadsstyrelsen, innebär bemyndigande att avskrika »utan hinder av gällande bestämmelser angående avskrivning av kronans fordringar». Formuleringen utesluter icke att andra avskrivningsbestämmelser tillämpas å de fordringar vilka omfattas av nämnda särskilda avskrivningsrätt. Då denna emellertid icke är mer omfattande än avskrivningsrätten enligt författningsförslaget, kommer den att sakna betydelse för avskrivning av sådana fordringar å vilka förordningens bestämmelser bli gällande.

Då bestämmelser om myndighets rätt att medgiva ackord beträffande sådana fordringar å vilka förordningen har avseende helt saknas, ha dess bestämmelser härutinnan ett vidsträckt tillämpningsområde. Det omfattar sålunda även sådana fordringar, å vilka förslagets avskrivningsbestämmelser på grund av innehållet i paragrafens första stycke icke äro tillämpliga, såsom t. ex. ovannämnda avgifter. Utredningen föreslår emellertid i annat sammanhang (s. 94 ff.), att särskilda regler skola gälla för medgivande av ackord beträffande skatter samt att bestämmelserna härutinnan skola gälla för alla kronans fordringar å vilka uppbördsförordningens avskrivningsregler ha avseende. På grund av detta förslag jämfört med innehållet i förrevarande paragraf skulle ovannämnda fordringar, som utan att vara skatter dock avskrivnas enligt uppbördsförordningens bestämmelser, helt falla utanför avskrivningsförordningens tillämpningsområde.

Utredningens förslag, att avskrivningsförordningen icke skall tillämpas å skatter, böter och viten samt lån av statsmedel, är grundat å bl. a. samma skäl som anförts för att kungörelsen om bevakning och indrivning icke bör äga tillämpning å sistnämnda fordringstyper (se s. 62). Beträffande böter torde det icke vara påkallat eller lämpligt att stadga bestämmelser om rätt att medgiva ackord. Det torde ej heller råda någon tvekan om att avskrivningsförordningen icke bör tillämpas å skatter. Utredningen har i betänkandet föreslagit särskilda regler om såväl avskrivning av sådana skatter, för vilka hittills icke gällt särskilda dylika regler, som medgivande av ackord rörande skattefordringar (s. 11 o. 12). Beträffande flera typer av kronans lånefordringar finnas f. n. avskrivningsregler, men icke för alla. Innebörden av avskrivningsbegreppet är emellertid oklar i låneförfattningarna. På grund härav, och då utformningen av villkoren för avskrivning av statslån är intimt beroende av lånens mångskiftande ändamål, har utredningen ansett förordningens avskrivningsbestämmelser icke böra gälla för dylika fordringar. Beträffande medgivande av ackord rörande kronans lånefordringar gälla liknande synpunkter som de anförda angående avskrivning. Bestämmelser om ackord finnas redan för en stor del av de statliga lånefordringarna, nämligen i form av riksdagens bemyndigande för Kungl. Maj:t att biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt med avseende å vissa lån (SFS 677/1940 samt JU:s hemställan XXXVII i utl. 30/1959, rskr nr 284).

Utredningen vill i detta sammanhang något beröra ett speciellt spörsmål, nämligen frågan hur det skall förfaras med en sådan kronans fordran som kan anses konstaterad genom utgången av en process enligt det nya anmärkningsförfarandet. Beträffande dylika fordringar böra enligt utredningens

mening i princip icke gälla andra bestämmelser i fråga om bevakning och avskrivning än de som utredningen föreslagit beträffande kronans fordringar i allmänhet. Fordran enligt gillad anmärkning bör anses uppkommen inom den myndighets ämbetsområde mot vars räkenskaper anmärkningen riktats; myndigheten må därför avskrivna fordringen eller medgiva ackord beträffande densamma enligt bestämmelserna i avskrivningsförordningen.

Framhållas må emellertid att av den omständigheten, att en anmärkning blivit gillad i anmärkningsprocess, icke nödvändigtvis följer att staten har en klar och ostridig fordran. Anser den myndighet, mot vars räkenskaper anmärkningen riktats, att så icke är fallet, torde myndigheten ha att förfara på samma sätt som då fråga eljest är om icke ostridiga fordringar. Myndigheten bör t. ex. hellre avstå från rättsliga åtgärder för indrivande av en tvivelaktig fordran än riskera att ådraga kronan dryga egna och motpartens rättegångskostnader. Den bör även kunna förlikningsvis låta sig nöja med en del av det omstridda fordringsbeloppet. Dylika beslut av myndigheten innebära givetvis inte sådana beslut om avskrivning av klara och ostridiga fordringar som äro det huvudsakliga föremålet för denna utredning. Erinras må i detta sammanhang om bestämmelsen i 10 § förordningen om förfarandet i anmärkningsmål, att därest anmärkning gillats genom laga kraftvunnet beslut, skall myndighet eller annan, vars räkenskap anmärkningen avser, lämna revisionsmyndigheten redogörelse för de åtgärder som vidtagits i anledning av beslutet. Bestämmelsen torde innebära, att revisionsmyndigheten icke blott skall övervaka att ifrågavarande fordringar indrivnas utan även äger föreslå vilka åtgärder som härutinnan skola vidtagas (jfr prop. 119/1961 s. 48). Bestämmelsen är av betydelse beträffande förhållandet mellan riksrevisionsverket och försvarets civilförvaltning samt de myndigheter vilkas räkenskaper granskas av nämnda revisionsmyndigheter. Övriga revisionsmyndigheter utöva tillsyn över indrivning av anmärkningsbelopp redan i egenskap av chefsmyndigheter i förhållande till de myndigheter vilkas räkenskaper revisionen avser. Nyssberörda skyldighet för revisionsmyndighet, särskilt riksrevisionsverket, att ägna viss uppmärksamhet åt hithörande frågor synes ingå i dess allmänna åligganden. I speciella fall kan denna skyldighet accentueras, nämligen då omständigheterna tyda på att den anmärkta felaktigheten föranletts av vårdslöshet som kan läggas den granskade myndigheten till last.

2 §.

Avskrivning medför enligt paragrafen att vidare åtgärd för fordringens bevakning och indrivning icke behöver vidtagas med mindre anledning uppkommer till antagande att fordringen kan gäldas. På vilket sätt man skall göra möjligt, att i förekommande fall avskrivna fordringar sedermera men före preskriptionstidens utgång skola kunna göras gällande, får bli beroende av vederbörande myndighets åtgöranden under hänsynstagande till antalet avskrivna fordringar, myndighetens tillgång till arbetskraft m. m.

Önskvärt synes dock vara att något slags register föres över åtminstone större avskrivna fordringar, så att det ärende som berör sådan fordran kan återfinnas.

3 §.

Varje avskrivningsbeslut bör föregås av utredning, vars omfattning dock i viss mån bör bli beroende av fordringens storlek. I fall som avses i första punkten i denna paragraf bör särskild vikt läggas vid en kritisk granskning av de i bouppteckningen efter den avlidne lämnade uppgifterna angående tillgångar och skulder samt värdet å dessa. Huruvida dödsbodelägare är betalningsskyldig för fordringen är en civilrättslig fråga, som avgöres enligt bestämmelserna i 21 kap. ärvdabalken. Avskrivning må som regel ske först sedan dödsboet avvecklats; om därefter ytterligare tillgång till fordringens betalning yppas, bör fordringen alltjämt göras gällande. För det fall att dödsbodelägare som är betalningsskyldig för fordringen icke fullgör denna skyldighet, blir eventuellt uppkommande fråga om avskrivning att bedöma enligt paragrafens andra stycke.

För att i fall som avses i andra stycket kunna avgöra, huruvida ingen eller ringa möjlighet föreligger att omedelbart eller framdeles utfå betalning, måste man givetvis äga noggrann kännedom om gäldenärens personliga och ekonomiska förhållanden; utredning härom bör därför regelmässigt ske och skriftligen redovisas i ärendet. Därest gäldenären är oanträffbar eller kostnaderna för att nå honom med krav från början bedömas bli orimligt stora, synes dock avskrivning oftast kunna ske utan någon ingående sådan utredning. Finnes emellertid anledning antaga att gäldenären är solvent, bör avskrivning icke ske, även om indrivningskostnaderna kunna beräknas bli stora i förhållande till fordringen. Detta gäller särskilt om kostnaderna äro av sådan art att de skola ersättas av gäldenären.

Som framgår av paragrafens andra stycke är storleken av upplupen ränta utan betydelse för frågan, huruvida myndighet i fall som där avses är behörig att verkställa avskrivning av fordran, varmed givetvis förstås såväl kapital som ränta. Regeln betingas av praktiska hänsyn. På grund av bestämmelsen i 4 § förslaget till kungörelse om bevakning och indrivning av kronans fordringar, enligt vilken till betalning förfallen fordran i regel skall överlämnas till bevakningsmyndighet inom ett år efter förfallodagen, torde räntan i fall som avses i nu förevarande fall emellertid komma att uppgå till endast obetydliga belopp.

Har en och samma myndighet å samme gäldenär flera sådana fordringar, å vilka förordningen är tillämplig, får myndighetens behörighet enligt paragrafen bedömas med hänsyn till summan av de till betalning förfallna kapitalbeloppen.

4 §.

Huruvida ett ackordsförslag skall anses fördelaktigt är beroende av ett flertal omständigheter, såsom värdet och arten av gäldenärens tillgångar, den ställning kronans fordran intager i förmånsrättsordningen samt huru-

vida genom förslaget antagande kostnader kunna undvikas, vilka eljest skulle gäldas ur egendomsmassan och därigenom i negativ riktning påverka utdelningen i en konkurs. Har kronan bevakat såväl kapitalbelopp som ränta, skall vid paragrafens tillämpning jämväl utdelning å räntefordran enligt ackordsförslaget anses vara utdelning å kapitalbeloppet. Sistnämnda regel har givetvis sin betydelse för frågan, huruvida myndighet med hänsyn till 1 000-kronorsgränsen är behörig att medgiva ackord; regeln betingas av önskvärdheten av en klar gräns för den behörighet som här avses. Av skäl som anförts i specialmotiveringen till 3 § torde ränta å fordran, vilken bevakas av andra myndigheter än sådana som äga behörighet enligt 7 §, endast sällan kunna uppgå till större belopp.

Därest en och samma myndighet har flera fordringar hos en gäldenär, gäller för myndighetens behörighet att medgiva ackord motsvarande regel som beträffande behörighet att verkställa avskrivning, dvs. hänsyn skall tagas till sammanlagda kapitalbeloppen och totala utdelningen å de av myndigheten bevakade fordringarna enligt ackordsförslaget. Överstiger därvid förlusten å fordringarnas sammanlagda kapitalbelopp 1 000 kronor och äger myndigheten icke behörighet enligt 7 §, bör ackordsförslaget för bedömning överlämnas till vederbörande myndighet med sådan behörighet.

5 §.

Syftet med bestämmelsen i denna paragraf är att vederbörande revisionsorgan skall kunna vid sin granskning pröva rättsenligheten och lämpligheten av beslut varom här är fråga. Har fordran som beslutet gäller redovisats i räkenskap, bör anteckning om beslutet göras i denna; i motsatt fall bör beslutet framgå av bilaga till räkenskaperna.

6 §.

De här föreslagna bestämmelserna torde icke, utöver vad som i den allmänna motiveringen anförts, kräva någon annan kommentar än att enbart den omständigheten att myndighet omhänderhar fordran för indrivning icke medför att myndigheten äger verkställa avskrivning eller medgiva ackord beträffande fordringen. Så bli t. ex. exekutiva myndigheter självfallet icke på grund av bestämmelsen behöriga att vidtaga sådana åtgärder beträffande fordringar som de i denna sin egenskap omhänderha.

7 §.

Det kan åligger en myndighet att bevaka och indriva fordringar antingen på grund av att dessa uppkommit inom myndighetens ämbetsområde eller emedan myndigheten erhållit särskilt uppdrag i sådant hänseende beträffande vissa slags fordringar. Sådant förordnande som i nu förevarande paragraf avses omfattar båda nämnda typer av fordringar, dock endast i den mån fordringarna enligt 1 § falla inom förordningens tillämpningsområde.

Beträffande frågan vilka myndigheter som böra erhålla här avsett förordnande får utredningen hänvisa till 7 § förslaget till bevakningskungörelse (s. 8 och 67).

Övergångsbestämmelserna

Genom förordningen föreslås bli upphävda:

1. KF den 11 dec. 1830 (nr 85) angående behandlingen av extraordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål. Gällande äro §§ 1—7 samt § 12. Övriga paragrafer i förordningen äro upphävda genom övergångsbestämmelserna till KF 2/6 1961 (nr 313) om förfarandet i anmärkningsmål.

De flesta av de gällande paragraferna i förordningen äro helt eller delvis obsoleta; detta gäller § 2 (om kollegiers avskrivningsrätt), § 3 (om meddelande till kammarrätten angående brottsligt förfarande i vissa fall), § 5 (om besvär över avskrivningsbeslut i vissa fall) samt § 7 (om underställning av avskrivningsbeslut). Jfr KK 12/12 1924, nr 530.

§ 4, som ålägger skyldighet för myndighet att bifoga förteckning över avskrivningar till huvudboken, är ersatt genom bestämmelse i sistnämnda kungörelse; § 6, avseende skyldighet för kammarrätten att i visst fall göra anmälan till justitiekanslern, har ersatts med modernare bestämmelse i riksrevisionsverkets instruktion; § 12 innehåller endast övergångsbestämmelser.

§ 1, som innehåller bestämmelser om villkoren för extraordinarie avskrivning av »förlust i penningar eller persedlar», får anses delvis ersatt genom KK 8/6 1951 (nr 456) angående statsmyndigheternas redovisning av viss lös egendom samt angående avskrivning av nämnda egendom m. m. ävensom KK 6/11 1959 (nr 491) angående avskrivning i vissa fall av brist i statens förråd av proviant och fodervaror. Förstnämnda kungörelse, som har avseende å staten tillhörig lös egendom, stadgar rätt för vederbörande myndighet att avskrivna försliten eller för sitt ändamål icke längre användbar egendom; kungörelsen äger även tillämpning då egendom gått förlorad eller förkommit, i vilket fall myndigheten skall företaga av omständigheterna påkallad utredning i syfte att utröna, huruvida någon är för förlusten ansvarig. Härav framgår indirekt, att avskrivningsbeslutet icke avser den statens fordran som kan föreligga till följd av förlusten. Samma innebörd har avskrivning enligt 1959 års ovannämnda kungörelse, i vilken uttryckligen stadgats, att förordnande om avskrivning ej må innefatta efterskänkande av fordran mot någon för bristen ansvarig person.

Som ovan (s. 75) närmare berörts torde avskrivning enligt 1830 års KF i varje fall ursprungligen tillika ha inneburit ett beslut att vidare åtgärd icke skulle vidtagas i anledning av den konstaterade bristen eller förlusten, dvs. det ansågs i och med avskrivningen konstaterat, att »förlusten tillkommit utan någons förvällande» eller att »tillgång till förlustens ersättande brast hos den eller dem, som därtill voro lagligen förpliktade». Rätt att meddela avskrivningsbeslut av dylik innebörd tillkom varje »kollegium» och »förvaltningsverk». På grund av den restriktiva tolkning av 1830 års bestämmelser som tillämpats i praxis — vilket torde sammanhånga med strängheten i uppborrdsmannaansvaret och det nu avskaffade redogöraransvaret — ha bestämmelserna fått sin huvudsakliga betydelse i sådana fall då egendom förkommit genom ren olyckshändelse, såsom våldeld och naturkata-

strof, eller då gäldenärs betalningsoförmåga konstaterats vid hans dödsfall. I andra fall då eventuell skadeståndsskyldighet för uppkommen förlust eller brist ansetts föreligga har frågan om »avskrivning» ofta hänskjutits till Kungl. Maj:ts prövning. Meddelat »avskrivningsbeslut» i sådana ärenden torde innebära, att kronan avstår från yrkande om skadestånd.

Utredningens författningsförslag saknar bestämmelser om såväl avskrivning på grund av timad olyckshändelse — beslut härom innefattar alltid något moment av skadeståndsprövning — som avskrivning i betydelsen avstående från yrkande om skadestånd, vare sig detta sker på rättsliga grunder eller har eftergiftskaraktär. Utredningen har nämligen, under beaktande av bestämmelserna i 1951 och 1959 års ovannämnda kungörelser, ansett ytterligare stadganden härom till ersättande av bestämmelserna i 1830 års KF vara överflödiga.

1830 års berörda KF har viss betydelse för begreppet avskrivningsmål. Bestämmelser om besvär i dylika mål, vilka föras hos kammarrätten, förekomma i åtskilliga instruktioner, bl. a. de affärsdrivande verkens. I stadgan för kammarrätten föreskrives, att kammarrätten äger till behandling och avgörande upptaga bl. a. besvär över förvaltningsmyndigheters beslut i mål angående avskrivning av allmänna medel eller persedlar. Förevarande besvärsmålsbestämmelser torde ha sitt ursprung i § 7 nämnda förordning, enligt vilken paragraf utslag i avskrivningsfrågor skulle, innan avskrivning i räkenskaperna finge ske, underställas kamarrättens prövning och godkännande, »jämte anvisning för den missnöjde, att inom trettio dagar efter erhållen del av beslutet, sig däröver i kammarrätten besvära». Part i dylikt mål är den tjänsteman som, till följd av att avskrivning vägrats, ålagts ersätta den uppkomna bristen eller förlusten. Frågan om avskrivning sammanhänger alltså med frågan om åläggande av ersättningsskyldighet; denna skyldighet torde numera motsvaras av det s. k. uppbördsmanansvaret. Sådant ansvar utkräves i avskrivningsmål samt i reskontreringsmål, dvs. mål angående överskott och brister i försvarsväsendets persedelförråd. Nämnda administrativa besvärsmål handläggas av kammarrätten såsom sista instans (3 § SFS 528/1924).

Uppbördsmanansvaret, som ansetts vara otillbörligt strängt (se härom SOU 1960: 7 s. 72), har sedan decennier tillbaka tillämpats endast inom försvarsväsendet. Men icke heller därstädes synes det numera utkrävas. Andra möjligheter stå till buds för utkrävande av skadestånd av uppbördsman, nämligen förfarandet enligt KK 19/11 1948 (nr 691) angående den militära rättsvården eller yrkande om skadestånd direkt vid allmän domstol. Detta har inneburit en viss uppmjukning av uppbördsmans ansvar för brist i förråd; ansvaret har, i den mån det prövats av allmän domstol, kommit att nära överensstämma med det ansvar som enligt 10 kap. 3 och 4 §§, 11 kap. 1 § samt 12 kap. 1 och 2 §§ handelsbalken åvilar panthavare, låntagare och innehavare av anförtrott gods.

Enligt utredningens mening är denna ändring av förfarandet för utkrävande av uppbördsmanansvar berättigad. Efter redogörelseansvarets avskaffande torde uppbördsmanansvaret vara den enda typ av statstjänste-

mans ersättningskyldighet som kan slutgiltigt åläggas i administrativ ordning. De skäl som verkat för redogöraransvarets avskaffande kunna även åberopas för avskaffande av uppbördsmanansvaret såsom det kommit till uttryck i avskrivnings- och reskontreringsmål. Utredningen anser därför att detta ansvar, som enligt vad ovan sagts icke tillämpas i praktiken, bör avskaffas även formellt. Denna utredningens uppfattning har kommit till synes i förslaget till övergångsbestämmelser.

Fråga uppkommer då, huruvida efter uppbördsmanansvarets avskaffande behov skulle föreligga av ett administrativt processuellt förfarande motsvarande avskrivnings- och reskontreringsmålen. Enligt utredningens mening är så icke fallet. För bibehållande av processen i anmärkningsmål efter redogöraransvarets avskaffande åberopades behovet av enhetlig författningstolkning, vilken på ett snabbt och billigt sätt kunde åstadkommas i en förändrad anmärkningsprocess. Samma skäl kunna icke anföras för bibehållande av avskrivnings- och reskontreringsmål efter uppbördsmanansvarets avskaffande; frågan om nu avsedd avskrivning och reskontrering torde nämligen i allmänhet icke för sin lösning kräva tolkning av mer invecklade eller svåröverskådliga författningar. Det lär f. n. icke heller föreligga besvärsmått över beslut om vägrad avskrivning vare sig enligt 1911 års KK om avskrivning av kronans fordringar, enligt 1951 års KK angående statsmyndigheternas avskrivning av viss lös egendom etc. eller enligt 1959 års KK angående avskrivning av brist i vissa statens förråd. Som ytterligare skäl för avskaffande av förevarande procedere beträffande avskrivning och reskontrering vill utredningen åberopa, att möjlighet föreligger att handlägga ärenden angående brist i förråd i den för anmärkningsmål stadgade ordningen; beträffande anmärkningar i samband med kontroll av militära förråd är detta f. ö. redan stadgat i vederbörliga författningar (se t. ex. 23 § instruktionen för armétygförvaltningen). Utredningen föreslår därför att avskrivnings- och reskontreringsmål såsom särskilda institut skola upphöra.

2. KK den 12 dec. 1924 (nr 530) med vissa bestämmelser angående handläggningen av avkortnings-, avskrivnings-, restitutions- och reskontreringsmål samt besvär i dylika mål.

Första punkten i kungörelsen innehåller bestämmelse om att underställning till kammarrätten av de mål som anges i rubriken till kungörelsen icke vidare skall äga rum; genom övergångsbestämmelserna till kungörelsen har upphävts KK 23/12 1908 (nr 159) angående underställning och granskning i kammarrätten av förevarande mål så ock vad övrigt kan vara stadgat i strid med i kungörelsen meddelade bestämmelser. En föreskrift om underställning till kammarrätten av utslag i avskrivningsfrågor återfinnes i § 7 KF 11/12 1830, som utredningen föreslår skola upphävas. F. ö. synes förevarande punkt i kungörelsen sakna betydelse.

I andra punkten föreskrives, att förvaltningsmyndigheternas beslut i de mål som kungörelsen rör skola jämte handlingarna i målen biläggas vederbörliga räkenskaper för att undergå granskning i »riksräkenskapsverket». Såsom förut nämnts föreslår utredningen att avskrivnings- och reskontreringsmål skola upphöra. Enligt 5 § den föreslagna avskrivningsförordningen

skola beslut om avskrivning och medgivande av ackord jämte den till grund härför liggande utredningen m. m. biläggas den beslutande myndighetens räkenskaper; sistnämnda bestämmelse ersätter alltså till en del förevarande kungörelse. I vad densamma berör avkortnings- och restitutionsmål, vilka mål endast kunna avse skatter, saknar den betydelse därigenom att beslut i dylika mål framgå av de räkenskaper som äro föremål för riksrevisionsverkets granskning.

3. Vad som eljest i allmän författning eller föreskrift finnes stadgat om avskrivnings- och reskontreringsmål samt besvär i dylika mål.

Bestämmelser om besvär i berörda mål återfinnas i instruktionerna för de affärsdrivande verken, i KK 12/12 1924 (nr 528) med föreskrifter angående fullföljd av talan i vissa besvär- och anmärkningsmål m. m. samt i stadgan för kammarrätten. I några instruktioner samt i ovannämnda kungörelser åren 1951 (nr 456) och 1959 (nr 491) finnas bestämmelser om rätt att avskrivna materiel eller brist »utan hinder av gällande bestämmelser rörande behandling av extra ordinarie avskrivningsfrågor och anmärkningsmål». Denna hänvisning torde avse 1830 års berörda KF, vilket om förordningen upphäves synes böra föranleda författningsändringar.

4. KK den 29 sept. 1911 (nr 106) angående extra ordinarie avskrivning av vissa kronans utestående fordringar.

Övergångsbestämmelserna torde i denna del icke kräva någon kommentar.

Sista stycket i övergångsbestämmelserna reglerar förfarandet beträffande avskrivnings- och reskontreringsmål som icke avgjorts genom lagakraftäggande beslut före förordningens ikraftträdande; beträffande dylika mål skall den nuvarande ordningen tillämpas, dock att vederbörande myndighet skall äga nedsätta uppbördsmans ersättningsskyldighet efter skälighetsprövning. Bestämmelsen, som har motsvarighet i en övergångsbestämmelse i förordningen om förfarandet i anmärkningsmål (SFS 313/1961), torde komma att sakna betydelse i praktiken, enär avskrivnings- och reskontreringsmål som ovan anförts redan f. n. icke längre förekomma.

Enligt 1 § första stycket i den föreslagna avskrivningsförordningen skall densamma gälla i fråga om såväl avskrivning som medgivande av ackord, där ej beträffande vissa fordringar därom är särskilt stadgat. I vad mån förslaget antagande bör föranleda ändringar i gällande avskrivnings- eller ackordsbestämmelser eller påkallar utfärdande av särskilda sådana beträffande vissa fordringar blir alltså beroende av huru omfattande förordningens tillämpningsområde anses böra vara. Utredningen föreslår i det följande (s. 93 ff.) bestämmelser som medföra att avskrivningsförordningen ej heller i fråga om ackord blir tillämplig beträffande sådan fordran som utan att vara skatt avskrivs enligt uppbördsförordningens avskrivningsregler. Ett bedömande i övrigt av önskvärdheten av författningsändringar som ovan antytts kan emellertid äga rum först efter en detaljgenomgång av gällande bestämmelser i ämnet och ett ställningstagande från berörda myndigheters sida.

KAPITEL V

Vissa frågor beträffande skatter m. m.

Avskrivning

Enligt 66 § uppbördsförordningen må avskrivning av skatt icke äga rum förrän efter utgången av viss tidrymd, nämligen i fråga om preliminär skatt andra uppbördsåret efter det, under vilket skatten förfallit till betalning, samt i fråga om kvarstående eller tillkommande skatt det uppbördsår, under vilket skatten förfallit till betalning. Villkoren i övrigt för avskrivning hänföra sig till den skattskyldiges ekonomiska situation eller svårigheten att anträffa honom. I stort sett innebär paragrafen, att avskrivning må äga rum då den skattskyldige saknar utmättningsbara tillgångar till skattens gäldande, då upplysning icke kunnat vinnas om skattskyldigs vistelseort samt då skattskyldig vistas å utrikes ort och skatten icke kunnat uttagas av honom därstädes eller icke uppgår till 200 kronor. Då arbetsgivare jämlikt 75 § förordningen är ansvarig för arbetstagares skatt, må avskrivning icke äga rum förrän det befunnits att skatten av anledning som i 66 § sägs ej heller kan utfås av arbetsgivaren. Det ankommer på vederbörande länsstyrelse att pröva frågan om avskrivning av skatt. Uttryckligen har stadgats, att om avskrivning av skatt ägt rum, så kvarstår likväl den skattskyldiges och, i förekommande fall, arbetsgivarens betalningsskyldighet (67 §). Enligt 42 § tillämpningsföreskrifterna till uppbördsförordningen skall avskriven skatt åter uppföras i räkenskaperna för indrivning och redovisning, om anledning uppkommer antaga, att skatten kan uttagas.

Uppbördsförordningens avskrivningsbestämmelser äga tillämpning å samtliga de skatter och avgifter m. m. som omnämnas i 1 § förordningen. På grund av föreskrifter i andra författningar gälla bestämmelserna även beträffande bevillningsavgifter för särskilda förmåner och rättigheter (5 § SFS 128/1908), automobilskatt (9 § SFS 513/1924), nöjesskatt (16 § SFS 824/1945; ä. gm SFS 251/1950), investeringsavgift (20 § SFS 554/1956), fondskatt (19 § SFS 614/1954), sjömansskatt (21 § SFS 301/1958), allmän varuskatt som fastställs av länsstyrelse (59 § och 66 § SFS 507/1959), vissa avgifter som tidigare uppburits i samband med den allmänna uppbörden (2 § SFS 685/1953) samt arbetsgivaravgift enligt förordningen angående uppbörd av avgifter enligt lagen om försäkring för allmän tilläggspension, m. m. (30 § SFS 552/1959).

Särskilda bestämmelser ha utfärdats beträffande avskrivning av accis el-

ler skatt som skall inbetalas till kontrollstyrelsen (SFS 531/1942). Enligt dessa må kontrollstyrelsen avskrivna fordran å sådan accis eller skatt ävensom indrivningsavgift som påförts den betalningsskyldige, om denne vid utmätning för uttagande av fordringen befunnits sakna utmätningbara tillgångar och utsikt icke finnes till beloppets utfående; avskrivning må jämväl ske i fråga om belopp som finnes utestående hos betalningsskyldig, om vilkens vistelseort upplysning icke kunnat vinnas eller vilken jämlikt meddelade upplysningar antagits uppehålla sig å viss ort men icke kunnat anträffas där.

Särskilda avskrivningsbestämmelser saknas helt beträffande åtskilliga skatter, såsom kupongskatt, arvs- och gåvoskatt, stämpelmedel och särskild skatt å vissa lotterivinster, samt beträffande tull. Härtill kommer att då tullverket i motsats till kontrollstyrelsen icke äger särskild avskrivningsrätt, så saknas avskrivningsregler även för vissa indirekta skatter, såsom allmän och särskild varuskatt, omsättningsskatt å motorfordon, särskild skatt å bensin och motorsprit samt allmän energiskatt, i den mån de uppbäras av tullverket.

Även om i 1830 års KF och 1911 års KK om avskrivning undantag icke gjorts för skatter, torde dock dessa författningar sakna betydelse beträffande skattefordringar. Såvitt utredningen kunnat utröna har det nämligen i praktiken icke förekommit att sådan skattefordran, för vilken särskilda avskrivningsregler saknas, avskrivits med stöd av nyssnämnda generella avskrivningsförfattningar.

Utredningens förslag. Av ovan (s. 83) redovisade skäl ha bl. a. skattefordringar undantagits från den föreslagna avskrivningsförordningens tillämpningsområde. Utredningen har därvid icke berört frågan, huruvida behov föreligger av nya eller ändrade bestämmelser om avskrivning av sådana fordringar. Härom får utredningen nu anföra följande.

Nuvarande avskrivningsregler beträffande skatter — varmed här också förstås tullar — kunna som framgått av det ovan sagda indelas i tre grupper, nämligen dels de i uppbördsförordningen meddelade, dels de som gälla för kontrollstyrelsens skatteuppbörd och dels de generella, för alla statens fordringar gällande reglerna. Skillnaden i reglernas innehåll och tillämpningsområden har icke motiverats av skatternas olika karaktär eller den skiljaktiga utformningen av skatteuppbörden utan synes bero på tillfälligheter. Utredningen har icke heller funnit något bärande skäl för ett bibehållande av olika avskrivningsbestämmelser för skilda slag av skatter.

Vad särskilt angår de nuvarande generella avskrivningsreglernas tillämpning å skatter må framhållas att dessa regler, vilka numera anses otidsenliga, icke utformats med hänsyn tagen till de speciella omständigheter som böra beaktas vid avskrivning av skatter, såsom att de flesta skatter äro periodiskt återkommande fordringar mot en och samme gäldenär och att ett särskilt, kontinuerligt indrivningsförfarande finnes beträffande skatter. 1911 års KK om avskrivning synes från början icke ha varit avsedd att gälla

beträffande skatter men måste dock anses tillämplig å sådana skattefordringar för vilka andra avskrivningsregler icke meddelats. Att kungörelsen likväl icke lärer tillämpas i fråga om fordringar av nämnda slag torde sammanhånga med att förfarandet vid uppbörd av dessa skatter, t. ex. tull och kupongskatt, är sådant att indrivningsåtgärder endast sällan behöva vidtagas. Trots detta torde avskrivningsbestämmelser icke böra saknas beträffande dessa skatter, därest den föreslagna avskrivningsförrordningen blir antagen samt 1830 års KF och 1911 års KK om avskrivning i samband därmed upphävas.

Behovet av sådana avskrivningsbestämmelser synes lämpligen kunna tillgodoses genom att uppbördsförrordningens stadganden om avskrivning bli gällande å hela skatteområdet. De nuvarande avskrivningsreglerna beträffande av kontrollstyrelsen uppburna skatter och acciser böra därvid upphävas. Som skäl härför kan främst åberopas, att flera skatter av samma slag uppbäras såväl av kontrollstyrelsen som av tullverket. Jämväl önskvärdheten av enhetliga bestämmelser om avskrivning av skatter talar för upphävande av kontrollstyrelsens särskilda avskrivningsrätt.

Utredningen har funnit det lämpligaste sättet för genomförande av sitt sålunda angivna förslag vara, att en särskild författning utfärdas beträffande avskrivning av sådana skatter som icke avses i uppbördsförrordningen. Författningsförslaget 1 § har avfattats i överensstämmelse med det ovan sagda och torde icke behöva någon annan kommentar än att med skatt i förslaget avses detsamma som i förslaget till avskrivningsförrordning, nämligen vad som i riksstaten anges vara bevillning.

Författningsförslaget avser även medgivande av ackord beträffande sådana fordringar för vilka uppbördsförrordningens avskrivningsregler gälla; i denna del kommenteras förslaget i det följande. Jämväl beträffande behörigheten att verkställa avskrivning må hänvisas till vad nedan anföres.

Medgivande av ackord

Medgivande av ackord beträffande skattefordran kräver f. n. riksdagens medverkan.

Utredningen har hos överståthållarämbetet samt vissa länsstyrelser förfrågat sig angående behovet av bestämmelser om rätt att medgiva ackord beträffande skatter.

Överståthållarämbetet har som svar på denna förfrågan hänvisat till ett uttalande av Stockholms stads indrivningsverk, vari indrivningsverket gjort gällande att ett på lämpligt sätt använt konkursförfarande otvivelaktigt vore ett effektivt medel att utfå restförd skatt samt att redan konkursansökan vanligen ledde till betalning. Med hänsyn därtill ansåge indrivningsverket det vara i hög grad tveksamt huruvida behov föreläge av regler för godtagande av ackordserbjudande vare sig i eller utan konkurs. Vissa fordringar som verket indriver hade uppkommit genom kriminaliserat förfarande, t. ex.

underlåtenhet att inleverera avdragen preliminär skatt eller att betala automobilskatt, och i dessa fall skulle ett bifall till ackordserbjudande te sig stötande enligt allmän rättsuppfattning. Det vore även att befara, att möjligheten för gäldenär att erhålla ackord beträffande skatter etc. skulle i hög grad komplicera och försvåra indrivningsarbetet. *Länsstyrelsen i Stockholms län* har funnit det tveksamt om behov föreläge av särskilda bestämmelser om godtagande av ackordsförslag beträffande skatter och dylika fordringar, och *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* har uttalat, att den icke kunde finna att en sådan rätt skulle vara till fördel för statsverket.

Länsstyrelsen i Västerbottens län har som eget yttrande i förevarande fråga åberopat ett utlåtande av en stadsfogde. Denne ansåg, att ackordsförfarande icke vore lämpligt beträffande sådana skattefordringar som äga förmånsrätt enligt 17 kap. 12 § handelsbalken. Däremot uttalades, att om bestämmelser funnes som möjliggjorde godkännande av förslag till ackord beträffande icke förmånsberättigade kronans fordringar skulle detta sannolikt kunna bli ett led i skapandet av större smidighet i indrivningsförfarandet och möjliggöra avlägsnandet av åtskilliga osäkra fordringar från balanslängderna. Därtill komme den praktiska synpunkten, att förslag rörande ackord många gånger kunde tänkas övervägas och även vara värt ett godtagande men att förekomsten av en kronans oprioriterade fordran gjorde att ackordsförslag ej kunde framläggas.

Av vad utredningen tidigare (s. 78) anfört framgår, att den nuvarande ordningen för medgivande av ackord beträffande kronans fordringar är irrationell och betungande för indrivningsförfarandet. Den negativa inställning som några i saken hörda länsstyrelser intagit till tanken att införa ackordsbestämmelser beträffande skatter synes framför allt bottna i farhågan, att ackordsmöjligheten skulle komma att missbrukas och att indrivningsförfarandet kunde försvåras genom att möjligheten ifråga bleve gäldenärerna bekant. Farhågan synes emellertid bero på ett missförstånd. De av Stockholms stads indrivningsverk anförda fallen, då konkursansökan visat sig vara ett effektivt medel att utfå restförd skatt, hänföra sig uppenbarligen icke till sådana situationer i vilka ackordsförfarande skulle bli aktuellt därest bestämmelser härom funnes beträffande skattefordringar. Sådana bestämmelser avse ju endast att möjliggöra en smidigare medverkan från kronans sida beträffande ackord i konkurs eller enligt lagen om ackordsförhandling utan konkurs eller vid s. k. underhandsackord. I sistnämnda fall måste givetvis krävas medverkan från samtliga av ackordet berörda borgenärer, och så gott som undantagslöst kan ett ackordsförfarande komma i fråga endast då gäldenären verkligen är på obestånd. I sådana fall är väl kronan i samma läge som gäldenärens övriga borgenärer. Vanligen läser indrivning av fordringar icke försvåras mera genom gäldenärens kännedom om möjligheten att erhålla ackord än genom hans kunskap om konkursförfarandet. Ur samhällelig synpunkt måste det väl även vara önskvärt att

ett billigt och tidsbesparande ackordsförfarande icke omöjliggöres enbart av den anledningen att kronan har skattefordringar å gäldenären.

Vad angår frågan huruvida skillnad bör göras mellan prioriterade och oprioriterade skattefordringar synes den kunna lösas genom en föreskrift om att ackordsförslag må bifallas endast därest det är förmånligt. Ett ackord, som frångår förmånsrättsordningen i konkurs, torde nämligen sällan bjudas. Om så likväl sker, är ackordsförslaget oftast att anse som oförmånligt och bör då icke bifallas.

Som skäl för utredningens åsikt i förevarande fråga må ytterligare framhållas, att de skatter som äro underkastade relativt kort och obrytbar preskriptionstid i de flesta fall torde vara värdelösa efter konkurs. Skillnaden i värde mellan en skattefordran som kvarstår efter konkurs och en fordran av sådant slag som upphört att gälla efter ackordsförfarande är således ofta tämligen illusorisk.

Utredningens förslag. En bestämmelse i enlighet med det ovan sagda om medgivande av ackord beträffande skatter som avses i uppbördsförordningen har utredningen funnit lämpligen kunna införas genom tillägg av ett nytt stycke till 62 § nämnda förordning. Innehållet i bestämmelsen ansluter sig nära till motsvarande bestämmelse i avskrivningsförordningen; någon beloppsgräns har dock icke föreslagits beträffande länsstyrelses ifrågavarande rätt att medgiva ackord. Enligt utredningens mening må nämligen prövningen av varje ackordsförslag beträffande sådana skatter som avses i uppbördsförordningen utan olägenhet kunna anförtros länsstyrelserna. Beträffande de fall i vilka ett ackordsförslag kan anses vara fördelaktigt vill utredningen hänvisa till vad som i denna fråga anförts i motiven till förslaget till avskrivningsförordning.

Sedan ackord genomförts bortfaller fordran till den del den icke skolat gäldas enligt ackordsförslaget. När anledningen till att fordringen icke kunnat uttagas till sitt fulla belopp ytterst är gäldenärens insolvens, synes den genom ackordet bortfallna fordringsdelen i bokföringsavseende böra behandlas på samma sätt som fordran, vilken avskrivits enligt bestämmelserna i 66 § uppbördsförordningen, och icke som en avkortad fordran. Det kan erinras om att jämväl preskriberad skatt brukar anmälas till avskrivning. Att preskription inträtt torde nämligen regelmässigt sammanhånga med att en skattefordran icke kunnat uttagas till följd av sådan omständighet som enligt uppbördsförordningen må föranleda avskrivning. De närmare bokföringsföreskrifter som kunna komma att erfordras till följd av utredningens förslag torde kunna utfärdas av riksrevisionsverket.

2 § i utredningens förslag till förordning om avskrivning av vissa skatter innehåller, att i det av utredningen föreslagna tredje stycket i 62 § uppbördsförordningen angivna villkor för medgivande av ackord rörande skatt skola gälla även beträffande övriga fordringar å vilka nämnda förordnings avskrivningsbestämmelser äga tillämpning. Bestämmelsen åsyftar *dels* skat-

ter som avses i 1 § författningsförslaget, *dels* skatter beträffande vilka uppbördsförordningens stadganden om avskrivning äga tillämpning på grund av särskilda bestämmelser och *dels* vissa avgifter som icke äro skatter men som på grund av särskilda bestämmelser dock avskrivnas enligt uppbördsförordningens avskrivningsregler (s. 91). Förslaget har till följd, att även sistnämnda avgifter helt undantagas från den föreslagna avskrivningsförordningens tillämpningsområde.

Behörig myndighet m. m.

Enligt 67 § första stycket uppbördsförordningen skall länsstyrelsen pröva frågan om bl. a. avskrivning av skatt och, där stadgade förutsättningar härfor föreligga, förordna om skattens avskrivning. Bestämmelsen avser givetvis direkt endast de skatter m. m., som omnämnas i 1 § förordningen. Länsstyrelsen är emellertid behörig att avskriva även samtliga ovan (s. 91) angivna skatter och avgifter, för vilka förordningens avskrivningsregler gälla enligt särskilda bestämmelser, med undantag av sjömansskatt; behörighet att avskriva sjömansskatt tillkommer sjömansskattenämnden. Vidare äger kontrollstyrelsen avskriva accis och skatt, som skall inbetalas till styrelsen.

Utredningens förslag. Avskrivningsrätt skall enligt 3 § författningsförslaget tillkomma vederbörande centrala beskattningsmyndighet där sådan finnes. Med beskattningsmyndighet avses här, liksom i förordningen om förfarandet vid viss konsumtionsbeskattning, den myndighet som enligt vad i vederbörande skatteförfattning eller annorledes stadgas har att besluta om skattens fastställande. Avskrivning bör enligt utredningens mening endast kunna beslutas av central beskattningsmyndighet, således icke av t. ex. kontrollstyrelsens och tullverkets lokala organ. Nu förevarande bestämmelse innebär exempelvis, att kupongskattenämnden äger avskriva kupongskatt, generalpoststyrelsen särskild skatt å vissa lotterivinster m. fl. stämpelskatter samt sjöfartsstyrelsen fartygsstämpel.

Beträffande sådana skatter, såsom t. ex. arvsskatt och gåvoskatt samt lagfarts- och inteckningsstämpel, vilka icke fastställas av central beskattningsmyndighet eller sådan myndighet underordnad förvaltning, föreslås vederbörande länsstyrelse skola äga avskrivningsrätt. Med vederbörande länsstyrelse avses den länsstyrelse som fastställt skatten ifråga eller länsstyrelsen i det län där vederbörande beskattningsmyndighet, t. ex. underdomstol, är belägen. Utredningen har funnit det rationellt att åt länsstyrelserna anförtro rätten att avskriva sådana skatter som fastställas av vissa lokala beskattningsmyndigheter, i synnerhet som indrivning av dessa skatter vid bristande betalning redan f. n. i viss utsträckning handhas av länsstyrelserna, t. ex. indrivning av arvsskatt. Utredningen vill erinra om att i betänkandet med författningsförslag rörande stämpel- och expeditionsavgifter (SOU 1961: 37) länsstyrelsen föreslås skola förordna om indrivning av alla stämpelavgifter,

vilka icke inbetalas genast efter tillsägelse (43 § förslag till förordning angående stämpelavgiften).

Behörighet att medgiva ackord beträffande fordran som avses i 2 § har föreslagits skola anknytas till avskrivningsrätten. Att så sker synes vara rationellt och torde icke kräva någon närmare motivering.

Beträffande den föreslagna övergångsbestämmelsen vill utredningen endast erinra om vad ovan (s. 92) anförts angående önskvärdheten av enhetliga avskrivningsbestämmelser för hela skatteområdet.

KAPITEL VI

Eftergift

Gällande bestämmelser och praxis

Gällande bestämmelser om eftergift ha icke kunnat utformas så generellt som vissa avskrivningsbestämmelser. Medan frågan om formerna och villkoren för avskrivning av kronans fordringar faller under Kungl. Maj:ts avgörande, anses eftergift av sådan fordran, dvs. avstående från själva fordringsrätten, i princip kräva riksdagens godkännande. Bestämmelser om eftergift utgöras därför oftast av antingen riksdagens bemyndiganden för Kungl. Maj:t att själv meddela eftergift med eller utan rätt att delegera eftergiftsrätten till underordnad myndighet eller, särskilt vad avser lån, i författningar angivna förutsättningar för eftergift; när skälen för dylik eftergiftsrätt oftast äro sociala eller näringspolitiska samt eftergiften enligt författningsbestämmelsen skall ske utan att särskilda skäl härför föreligga i det enskilda fallet, är nu avsedd eftergift i realiteten en form av statsbidrag. Bestämmelser finnas även om rätt att eftergiva felaktigt utgivna löner samt bidrag av social karaktär. I vissa fall är det tveksamt, om eftergift av en bestående fordran avses eller om det endast gäller fastställande av fordringens storlek, t. ex. när fråga är om vissa taxor för utförda tjänster.

Ett till tiden icke begränsat bemyndigande för Kungl. Maj:t att eftergiva kronans rätt till återbetalning av löne- och pensionsbelopp, som felaktigt utbetalts i strid mot under riksdagens medverkan tillkomna bestämmelser, föreligger enligt riksdagsskrivelse 565/1946. Bemyndigandet avser endast fordringar av nämnda slag, som icke överstiga 5 000 kronor, och förutsätter, att vid tillämpningen iakttagas de riktlinjer som angivits i den till grund för riksdagsskrivelsen liggande propositionen (375/1946). I denna hänvisas i fråga om de principer, som varit vägledande för Kungl. Maj:ts prövning av ifrågavarande ärenden, till en inom försvarsdepartementet upprättad promemoria, enligt vilken befrielse kunnat medgivas i fall sådana som följande.

- 1) Genom den gjorda utbetalningen har statsverket tillgodogjort sig vissa tjänster eller undsluppit vissa merkostnader (obehörigheten har kunnat anses vara av mera formell art).

- 2) Utbetalningen har eljest varit billig och skälig (formell brist att vederbörligt tillstånd icke inhämtats).

- 3) Utbetalningen har grundat sig på en i och för sig ursäktlig feltolkning av författningsbestämmelserna.

4) Svårighet för redogöraren att indriva det för mycket utbetalta beloppet (då dödsfall mellankommit, pensionsavgång, mångfald svåränträffbara sakägare med ringa återbetalningsskyldighet för envar etc.).

5) Ömmande skäl (beloppets storlek i förhållande till sakägarens ekonomiska möjligheter o. dyl.).

Principen om god tro, såväl hos redogöraren som hos sakägaren, har strängt upprätthållits.

I en del fall har det syntts tvivelaktigt huruvida sakägaren varit juridiskt skyldig att återbetala (*condictio indebiti*). Till detta förhållande hava hittills de administrativa myndigheterna icke ansett sig böra taga hänsyn.

Med redogörare avses här den som förorsakat den felaktiga utbetalningen och med sakägare den som mottagit det felaktigt utbetalta beloppet. Den eftergift, varom här är tal, sammanhänger med Kungl. Maj:ts rätt att av »nåd» nedsätta redogörare i anmärkningsprocess ådömd skyldighet att ersätta kronan av honom felaktigt utbetalt belopp. I denna fråga kan hänvisas till av utredningen tidigare avgivet betänkande om redogöraransvaret och anmärkningsprocessen (SOU 1960: 7).

Departementschefen framhöll i propositionen bl. a. (s. 4), att såsom en allmän regel syntes böra fastslås att Kungl. Maj:t såvitt anginge utbetalningar som skett i strid mot bestämmelser, tillkomna under riksdagens medverkan, finge utan riksdagens hörande besluta om befrielse från återbetalningsskyldighet endast i ärenden av mindre ekonomisk räckvidd, såvida icke samtidigt anvisades täckning från anslag till extra utgifter eller liknande anslag. Såvitt utredningen kunnat finna, gäller alltså denna av departementschefen uttalade regel, till följd varav det alltså under sistnämnda förutsättning föreligger en möjlighet för Kungl. Maj:t att utan riksdagens hörande eller bemyndigande eftergiva kronans fordringar.

Ett vidsträckt bemyndigande för Kungl. Maj:t beträffande flertalet lån av statsmedel har lämnats i riksdagens skrivelse 373/1940. Enligt detta bemyndigande, som återfinnes i K Cirk 21/6 1940 (nr 677), äger Kungl. Maj:t, i den mån ej annat föranledes av för viss låneverksamhet meddelade särskilda bestämmelser, biträda ackord i eller utom gäldenärs eller löftesmans konkurs samt även eljest vid gäldenärs eller löftesmans obestånd helt eller delvis eftergiva statens rätt så ock, där särskilt vägande skäl därtill föranleda, medgiva betalningsanstånd även i fall då dylikt anstånd ej påkallas av gäldenärs eller löftesmans iråkade obestånd. Bemyndigandet omfattar såväl de flesta lån från statens utlåningsfonder som åtskilliga lån under fonden för låneunderstöd och vissa specificerade fonder; i detta avseende får hänvisas till cirkuläret. Kungl. Maj:t har även tillagts rätt att uppdraga åt myndighet, som förvaltar sådan fond för vilken bemyndigandet gäller, att besluta i de avseenden som eljest enligt bemyndigandet tillkomma Kungl. Maj:t, varom mera nedan.

Enligt riksdagsskrivelse 284/1959 äger Kungl. Maj:t biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt på grund av garantiåtagande för lån avseende jordbrukets yttre och inre rationalisering samt för jordbruksegnahemslån och driftslån.

I proposition 55/1952 uttalade vederbörande departementschef, i anslutning till två ärenden angående vissa posttjänstemäns befrielse från betalningsskyldighet för brister i av dem omhändertagna kassor, att riksdagen tidigare vid flera tillfällen i anledning av propositioner behandlat frågor om befrielse för posttjänstemän att ersätta i postkassor uppkomna brister. Ehuru här avsedda ärenden vore fåtaliga, syntes dock ärendenas art motivera det förenklade behandlingssätt som vunnes om dessa frågor kunde avgöras av Kungl. Maj:t. På hemställan av Kungl. Maj:t och statsutskottet beslöt riksdagen (skr. nr 295) bemyndiga Kungl. Maj:t att med anlitande av meddel från postverkets understödskassa helt eller delvis meddela befrielse från återbetalningsskyldighet vid brist i kassa inom postverket, då anledning funnes att antaga att bristen uppkommit genom felräkning och omständigheterna i det särskilda fallet i övrigt vore sådana, att synnerliga skäl för befrielsen prövades föreligga.

Sedan ett antal år tillbaka har Kungl. Maj:t för ett budgetår i sänder bemyndigats eftergiva speciella fordringar, uppkomna inom försvarsväsendet. Bemyndigandet har formulerats som en rätt för Kungl. Maj:t att avgöra dels frågor om befrielse från ersättningsskyldighet till kronan på grund av förlust av eller skada å krigsmakten tillhörig eller av krigsmakten med nyttjanderätt innehavd egendom, dels ock frågor om efterskänkande av fordran, som grundar sig på kronans regressrätt mot förare av kronans eller av kronan med nyttjanderätt innehaft motorfordon, luftfartyg etc. enligt de i ämnet gällande ansvarsreglerna, allt i den mån kronans fordran i det särskilda fallet icke överstiger 5 000 kronor.

Särskilda eftergiftsbestämmelser finnas meddelade i ett flertal författningar avseende statliga eller av staten garanterade lån. Till att börja med må erinras om att för det fall Kungl. Maj:t medger avskrivning av lån, som med statlig kreditgaranti beviljats åt den som avlagt akademisk eller därmed jämförlig examen, av värnpliktslån eller av lån från värnpliktslånefonden så skall lånet anses efterskänt till belopp, för vilket avskrivning medgivits (se s. 73 f.). I realiteten innebär alltså avskrivning i dylika fall ett efterskänkande. Beträffande räntefria lån för universitetsstudier (SFS 290/1939), vissa studielån till utlänningar (SFS 276/1957 och 436/1959) samt lån enligt allmänna studiehjälpsreglementet (SFS 326/1958) äger Kungl. Maj:t befria låntagares dödsbodelägare från skyldighet att återbetala lånesumman, där särskilt ömmande omständigheter äro för handen. Av annan karaktär är den Kungl. Maj:t tillkommande eftergiftsrätten beträffande vissa statliga lån, som lämnas av närings- eller socialpolitiska grunder. Några villkor för eftergift av dylika lån ha i allmänhet icke utsatts i författningstext. Som exempel kunna nämnas lån av statsmedel för främjande av beredning, förvaring och avsättning av fisk (SFS 138/1934), statslån för anordnande av allmänna samlingslokaler m. m. (SFS 367/1957) samt lån av statsmedel för inrättande av alkoholfria restauranger (SFS 145/1955), vilka lån till viss del kunna eftergivas av Kungl. Maj:t. Beträffande egna hemslån (SFS 359/1957) har eftergiftsrätten fått den formen, att därest

Kungl. Maj:t icke meddelar bestämmelser om amortering av räntefri stående del, skall densamma avskrivas; att dylik avskrivning innebär eftergift synes uppenbart. I detta sammanhang må erinras om vad som ovan (s. 74) anförts beträffande avskrivning av statslån till kollektiva tvätterier, vilken avskrivning också i realiteten avser eftergift. Från det bostadssociala området må nämnas avskrivning — dvs. eftergift — av statsbidrag till anordnande av pensionärshem m. m. (SFS 484/1958); dylik avskrivning är villkorslös.

Beträffande eftergift av skatt må nämnas, att Kungl. Maj:t eller den myndighet Kungl. Maj:t förordnar äger, när synnerliga skäl därtill äro, medgiva befrielse från eller återbäring av allmän varuskatt (7 § SFS 507/1959).

Riksbanken har av Kungl. Maj:t bemyndigats att beträffande ett flertal lånerörelser, som banken förvaltar, utöva den rätt till eftergift och medgivande av betalningsanstånd, som tillkommer Kungl. Maj:t på grund av riksdagens ovannämnda bemyndigande (s. 99). Vidare äger riksbanken medgiva befrielse från återbetalningsskyldighet av statliga bosättningslån och stödlån till jordbrukare under vissa villkor, avseende låntagares ekonomiska situation (se s. 74). *Domänstyrelsen* äger rätt att efterskänka viss del av inventarielån till kronotorpare under förutsättning att denne vid besiktning befunnits ha fullgjort sina skyldigheter för de gångna upplåtelseåren (27 § SFS 532/1943). Sociala synpunkter ha motiverat den eftergiftsrätt, som tillkommer *utrikesdepartementets understödsnämnd* beträffande belopp som av statsmedel lämnats svensk såsom ekonomiskt bistånd i utlandet (SFS 475/1953). Emellertid stadgas därjämte i den kungörelse som reglerar denna eftergiftsrätt, att *chefen för arvs- och ersättningsbyrån* äger besluta om eftergift av dylik fordran, om han finner uppenbart att kostnaderna för indrivning av fordringen icke skulle stå i rimligt förhållande till fordringens storlek. Bestämmelsen torde vara unik så till vida som indrivningssvårigheter vanligen icke grunda eftergiftsrätt utan endast rätt att avskriva fordran. Ävenledes torde sociala synpunkter vara bakgrunden till *riksförsäkringsverkets* rätt att, därest ömmande skäl föreligga, i vissa fall medgiva befrielse från erläggande helt eller delvis av tilläggspensionsavgift (41 § SFS 552/1959) samt att helt eller delvis eftergiva skyldighet att återbetala folkpension som någon felaktigt uppburit (39 § SFS 431/1946; ä. gm SFS 258/1961). Liknande rätt äger *socialstyrelsen* vad angår skyldighet att återbetala felaktigt uppburet allmänt barnbidrag (12 § SFS 529/1947).

Vissa avgifter äger vederbörande förvaltningsmyndighet nedsätta eller befria från. Detta gäller t. ex. fyr- och båkavgift (10 § SFS 590/1958), ersättning för uppdrag, som verkställts av meteorologiska och hydrologiska institutet (SFS 191/1960), avgifter enligt lantbruksnämndstaxan (12 § SFS 317/1960) samt avgifter enligt lantmäteritaxan (26 § SFS 332/1960). I sistnämnda fall synes dock beslut om nedsättning eller befrielse även kunna anses vara en tillämpning av bestämmelserna om avgifternas storlek. Liknande synpunkter synas böra anläggas på luftfartsstyrelsens rätt att medgiva nedsättning av eller befrielse från passagerar-, belysnings-, hangar- och

parkeringsavgifter enligt taxa, enär uttryckligen stadgats, att dylik nedsättning eller avgiftsbefrielse ej må medgivas viss trafikant utan skall tillkomma envar trafikant, som uppfyller de för nedsättningens respektive avgiftsfrihetens erhållande fastställda villkoren (Kungl. Maj:ts taxa 1/4 1958). En friare eftergiftsrätt innebär generalpoststyrelsens m. fl. affärsverks möjlighet att medgiva avkortning och restitution av de avgifter, som dessa verk uppbära (se s. 72).

Ovan berörda bestämmelser härflyta i allmänhet ur riksdagens generella bemyndiganden att eftergiva kronans fordringar. Emellertid förekommer dessutom årligen ett antal riksdagsärenden, som avse eftergift av fordringar i individuella fall. Vanligen ha dylika ärenden sin uppkomst i Kungl. Maj:ts propositioner om eftergifter och »avskrivningar»; även »avskrivning» torde här avse ett avstående från fordringsrätt. Utredningen har genomgått riksdagsärenden av dylikt slag, som behandlats under åren 1950—1960, varvid följande inhämtats.

Under nämnda tidrymd har riksdagen fattat beslut i anledning av cirka 160 framställningar från Kungl. Maj:t om eftergift, helt eller delvis, av olika slags fordringar. Största antalet av dessa fordringar, nämligen 57 procent, har avsett skadestånd, medan affärsfordringar, frånsett skadestånd till följd av kontraktsbrott, ha utgjort 25 procent. Vidare må nämnas fordringar avseende rättegångskostnader (5 procent) samt lån och statsbidrag (6 procent). Ärenden rörande skattefordringar ha utgjort endast 2,5 procent och huvudsakligen avsett eftergift av nöjesskatt. Återstående 4,5 procent av eftergiftsärendena ha gällt mera ovanliga frågor, t. ex. eftergift av arvsmedel och skuldebrevsfordran av speciellt slag. Bland skadeståndsfordringarna ha cirka 35 stycken uppkommit inom krigsmakten, huvudsakligen till följd av olyckor i militär verksamhet. Skadeståndsfordringar, som hänföra sig till tjänstemans bristande kontroll över statsmedel eller underlåtenhet att iakttaga villkor för försäljning av statlig egendom, ha föranlett 23 eftergiftsärenden i riksdagen. En vanlig typ av ärenden av sistnämnda slag är eftergift av jägmästares ersättningskyldighet för det han förorsakat domänverket förluster genom att icke avkräva virkesköpare borgen för köpeskillingen. Ärenden om eftergift av skadestånd för vållande av eldskada å statens egendom i icke militära förhållanden ha utgjort 6 stycken. En ofta förekommande typ av skadestånd, som föranlett eftergift, avser skada som uppkommit till följd av att entreprenör icke fullföljt kontrakt, varvid staten för färdigställande av entreprenadarbetet åsamkats kostnader utöver kontraktssumman. Sådana fordringar ha föranlett 10 eftergiftsärenden hos riksdagen. Utöver nu nämnda skadeståndsfordringar må nämnas 13 fall av fordringar på grund av grövre brott, såsom förskingring och förfalskning. Affärsfordringsärenden ha i stort sett avsett antingen eftergift av köpelikvid för virke och skog samt andra domänverkets fordringar, såsom å arrenden och köpelikvid för fast egendom (sammanlagt 42 ärenden), eller antagande av underhandsackord (4 ärenden); i sistnämnda fall ha riksdagens beslut inneburit bemyndigande för Kungl. Maj:t att godkänna avtalet om ackordet.

Beträffande skälen för eftergift må framhållas, att i de fall då gäldenären varit enskild person eller dödsbo ha så gott som genomgående ekonomiska eller sociala synpunkter haft betydelse för meddelande av eftergiften. Understundom har dock eftergift här meddelats därför att rättspraxis ändrats efter fordringens tillkomst; så t. ex. har i ett par fall i underrättsdomar ålagd skyldighet att gälda ersättning till täckande av kostnader för släckande av skogsbrand eftergivits, enär enligt en högsta domstolens dom i annat mål av liknande slag sådan skyldighet ansetts icke utan stöd av lag kunna åläggas den som vållat branden. Andra än ekonomiska eller sociala skäl, vilka mera hänfört sig till fordringens uppkomstsätt eller vederbörandes grad av försumlighet, ha anförts för nedsättning av skadestånd. För eftergift av militära skadestånd ha ofta åberopats de särskilda omständigheter som rådde vid den övning varunder skadan inträffade. Betecknande är även försvarets civilförvaltnings uttalande i ett eftergiftsärende (prop. 41/1955 p. 2), att viss hänsyn borde tagas till att botande av skada å materielen ofta föranledde så stor kostnad, att dess gäldande av enskild person tedde sig som en orimlig påföljd av ådagalagd försumlighet. Därmed torde vara uttalat ett skäl, som många gånger medfört eftergift av skadestånd för förstörd statens egendom. Emellertid har ofta som grund för eftergift även åberopats vederbörandes välförhållande i tjänsten och stora arbetsböda. För eftergift av skadestånd på grund av kontrakt har i ett par fall ansetts tala, att kontraktet icke kunnat fullföljas på grund av brist på arbetskraft eller vid eljest ändrade konjunkture; någon gång har uttryckligen anförts, att till grund för kontraktet liggande anbud uppenbarligen icke varit realistiskt och därför ej bort ha godtagits. Då skadestånd som hänfört sig till grövre brott eftergivits har skälet härtill i allmänhet varit att skadevållaren avlidit och att dödsboets ekonomiska ställning varit svag; någon gång har emellertid skadevållarens psykiska tillstånd vid brottets begående motiverat eftergift. Från skadevållares sida har ibland för eftergift åberopats att, därest den skadade egendomen varit försäkrad, vederbörande försäkringsbolag med hänsyn till gällande bestämmelser icke kunnat föra regresstalan mot skadevållaren. Huruvida dylika resonemang medverkat till eftergift synes emellertid tveksamt.

Beträffande rena affärsfordringar synas sociala synpunkter ha varit dominerande vid eftergift av domänverkets fordringar å arrenden, virkesköp och dylikt. Det har här oftast rört sig om gamla fordringar, i flera fall från 1920-talet, varvid räntan ofta utgjort minst lika stort belopp som den ursprungliga fordringen. Någon gång har billighetsskäl varit framträdande, såsom uppenbar försämring av den arrenderade jorden. För bemyndigande att medgiva ackord synes den av Kungl. Maj:t i propositionerna härom uttalade åsikten, att ackordet vore ekonomiskt förmånligt, ha varit avgörande för riksdagens beslut. Eftergift av skyldighet att gälda kronan tilldömda rättegångskostnader har medgivits om gäldenären ansetts haft skäl att gå till process, dvs. om rättsläget varit ovisst före domens meddelande; givetvis har dock gäldenärens ekonomiska situation även varit sådan att eftergift

ansetts påkallad. Viss betydelse lärer också böra tillmätas den upplysning som försvarets civilförvaltning lämnat i eftergiftsärende av förevarande slag (prop. 26/1960 p. 3), nämligen att försäkringsbolag i allmänhet icke torde yrka ersättning för rättegångskostnader, om motparten åtnjutit fri rättegång.

Utredningens förslag

Den ovan lämnade översikten av gällande bestämmelser och praxis beträffande eftergift av statens fordringar ger vid handen, att beteckningen »avskrivning» ofta användes synonymt med »eftergift». Någon tvekan om vad som i det ena eller andra fallet avses torde dock vanligen icke råda. Sålunda lärer det vara uppenbart att genom sådana riksdagens beslut, varigenom fordran helt eller delvis »avskrivits», fordringen i realiteten efterskänkts till motsvarande belopp. I ärenden av samma slag har riksdagen nämligen stundom förordnat, att fordringen skall »eftergivas». Nedan avses med »avskrivning» detsamma som i utredningens förslag till avskrivningsförordning och med »eftergift» ett rättsligt avstående från fordringsrätt.

En väsentlig skillnad föreligger mellan skälen för avskrivning och för eftergift. I huvudsak kan denna skillnad beskrivas så, att avskrivning sker i statens intresse av effektivitet i förvaltningen, nämligen då ingen eller ringa möjlighet föreligger att utfå betalning eller då indrivning av fordringen ifråga skulle förorsaka mer arbete och kostnad än vad som kan anses skäligt, medan vid eftergift av fordran syftet i allmänhet torde vara att av humanitära eller andra skäl befrämja gäldenärens sociala eller ekonomiska intressen. Det kan t. ex. i dylika fall vara ekonomiskt möjligt att få avbetalningar å fordringen under gäldenärens hela återstående levnad, men av humanitära skäl anses gäldenären icke böra betungas med en alltför stor skuldhörda; härtill kan komma att beträffande skadeståndsfordran den skuld som gäldenären har att betala icke står i rimlig proportion till den oaktsamhet eller försummelse som förorsakat skadan. Det förekommer dock sällan att en fordran helt eftergives, utan eftergiften meddelas vanligen i den formen, att om ett mindre belopp inbetalas före viss tidpunkt så skall återstående del av fordringen anses eftergiven. En annan typ av eftergift är sådan som författningsenligt skall äga rum av t. ex. vissa statliga lån, då stadgade förutsättningar därför äro för handen. Bestämmelserna härom äro oftast grundade på närings- eller socialpolitiska skäl, och eftergiften står därför såsom ekonomisk företeelse statsbidraget nära.

Utredningen har i annat sammanhang (s. 78) behandlat det slags eftergift som meddelas genom antagande av ackord, vare sig fråga är om s. k. underhandsackord, ackord i konkurs eller ackord enligt lagen om ackordsförhandling utan konkurs, samt har därvid föreslagit vissa bestämmelser om rätt att medgiva ackord. Ehuru antagande av ackord såtillvida innebär en eftergift, att fordringen upphör till den del den icke gäldas genom ackordet, medan en blott avskriven fordran alltjämt är rättsligen gällande, skall dock

medgivande av ackord och avskrivning ske efter i huvudsak samma, rent ekonomiska bedömningsgrunder. I båda fallen rör det sig nämligen enbart om överväganden beträffande fordringens faktiska värde. Utredningens synpunkter nedan ha därför icke avseende å ackordsfallen, där ej så uttryckligen angives.

Om det är tveksamt huruvida en fordran föreligger som kan med framgång göras gällande, så uppstår frågan hur då skall förfaras. Något entydigt svar lär icke kunna givas på den frågan, utan får den bedömas från fall till fall allt efter fordringens mer eller mindre klara beskaffenhet. Är tveksamheten om fordringens bestånd tämligen ringa, bör fordringen i regel göras gällande med all erforderlig kraft, men ju mera tveksamheten ökar desto större anledning föreligger att framgå med försiktighet och gott omdöme, så att statsverket icke betungas med onödiga rättegångs- eller andra indrivningskostnader. Bedömes t. ex. utsikten vara ungefär lika stor att vinna som att förlora en process rörande fordringen, synes en uppgörelse vara att förorda, om genom densamma statsverket tillerkännes cirka halva fordringsbeloppet. I avsevärt mera tveksamma fall, och i synnerhet då det tillika icke är fråga om särskilt stora belopp, synes fordringsanspråket icke mot den förmente gäldenärens bestridande böra i fortsättningen göras gällande. Ehuru i dylika fall viss likhet föreligger mellan en förlikning och en eftergift av fordran till viss del samt mellan en underlåtenhet att genom processuella åtgärder fullfölja ett framställt krav och en avskrivning av fordran, är det dock tillika en väsentlig skillnad dem emellan. För att en fordran skall kunna i teknisk mening helt eller delvis avskrivas eller eftergivas lär nämligen krävas, att den av borgenären anses vara åtminstone tämligen klar. Att i brist på fullgod bevisning rörande fordringens existens »föredraga en mager förlikning framför en fet process» eller helt avstå från att göra fordringen gällande innebär alltså icke att fordringen delvis eftergives eller att den avskrives, allt i den mening som utredningen inlägger i dessa båda begrepp. Några allmänna bestämmelser om hur med statens tvistiga fordringar skall förfaras äro icke meddelade, och därför får det f. n. ankomma på vederbörande myndigheter att under sedvanligt ämbetsansvar handlägga uppkommande frågor härom efter sakens beskaffenhet i varje särskilt fall. Därvid kan det säkerligen understundom inträffa att gällande bestämmelser om avskrivning och eftergift, i den mån sådana äro meddelade, kunna tillämpas även då fråga är om fordringsanspråk, vilkas berättigande motparten bestrider. Men där så icke är fallet, gäller vad nyss sagts. Härutinnan föreslår utredningen ingen ändring. Om det vore möjligt att för statens tvistiga fordringar författningsmässigt gradera en skala alltefter den större eller mindre utsikten att med framgång göra fordringarna rättsligen gällande, skulle man visserligen med ledning av en sådan skala kunna meddela föreskrifter om hur olika myndigheter hade att i särskilda fall förfara med de av dem förvaltade tvistiga fordringarna. Då det emellertid uppenbarligen icke är möjligt att upprätta en sådan skala av beskaffenhet att giva ens någotsånär klar ledning för myndigheternas behandling av de särskilda ford-

ningsärendena, har utredningen som sagt nödgats avstå från att framlägga förslag i ämnet. Något större behov av bestämmelser härutinnan torde för övrigt knappast föreligga. Det alldeles övervägande antalet tvistiga fordringar är nämligen otvivelaktigt att hänföra till sådana myndigheters ämbetsområden vilka äga fullgod förmåga och erfarenhet att omdömesgillt avgöra hur med sådana fordringar lämpligen bör förfaras. Och annan myndighet har ju möjlighet att beträffande sådana spörsmål inhämta råd och anvisningar hos någon sakkunnig myndighet, en utväg som redan f. n. anlitas och som, därest utredningens förslag till kungörelse om bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar blir antaget, kommer att motsvaras av en rättighet att erhålla respektive skyldighet för vissa myndigheter att lämna svar på bl. a. spörsmål av förevarande slag.

Erinras må i detta sammanhang att fråga givetvis icke är om eftergift av fordran, då vid förhandling med skadevällare statlig myndighet på grund av lagregler om begränsning eller jämkning av ansvar för vållad skada kräver skadestånd till lägre belopp än skadans storlek. Om sådant begränsat skadeståndsansvar föreskrives exempelvis i sjölagen och luftfartslagen. Jämkning av skadestånd kan vidare ske på grund av medvållande, och i en offentlig utredning om skadestånd i offentlig verksamhet (SOU 1958: 43) har föreslagits en bestämmelse, enligt vilken skadeståndsansvar som någon ådragit sig i tjänsten må jämkas med hänsyn till i bestämmelsen närmare angivna omständigheter. Därest myndighet med stöd av bestämmelser av nämnda slag »avstår» från att kräva ersättning för hela storleken av en skada, innebär ju detta endast att myndigheten till undvikande av process föregriper domstols lagtillämpning. Att föreslå närmare regler om huru i dylika fall skall förfaras torde knappast vara erforderligt eller ens möjligt och lärer i vart fall icke omfattas av utredningens uppdrag.

Utredningen har icke heller funnit påkallat att föreslå någon ändring i de eftergiftsbestämmelser som f. n. finnas meddelade beträffande fordringar av särskilt slag, t. ex. gällande vissa lån av statsmedel eller grundade å taxor eller andra avgifter. Dessa bestämmelser äro antingen uttryck för det ändamål, som man avsett att uppnå med en statlig åtgärd, eller eljest betingade av humanitära eller affärsrättsliga skäl. Förefintliga bestämmelser av nämnda slag synas vara välgrundade och fylla praktiska behov.

Vad utredningen ansett sig böra särskilt överväga är därför i första hand frågan, huruvida behov föreligger av ändrade eller utvidgade bestämmelser av generell art om eftergift av statens fordringar. Besvaras denna fråga jakande, anmäla sig även frågorna, vilka fordringar som böra omfattas av bestämmelserna samt vilken eller vilka myndigheter som skola äga tillämpa dem. Härom vill utredningen framhålla följande.

För eftergift av statens fordringar har, bortsett från den fr. o. m. den 1 januari 1962 upphävida s. k. leuterationsrätten i anmärkningsmål, riksdagens medverkan ansetts böra krävas, vare sig denna sker i form av be- myndigande för Kungl. Maj:t eller något Kungl. Maj:t underordnat organ att eftergiva fordringar till visst högsta belopp eller av visst slag eller fråga

är om eftergift i individuella fall. Åtskilliga typer av ärenden rörande eftergift i individuella fall komma årligen under riksdagens prövning, nämligen eftergift av skadestånds- och affärsfordringar samt fordringar å rättegångskostnader. För eftergift av dylika fordringar har en viss praxis utbildats, vilken tillämpas redan vid Kungl. Maj:ts bedömning av ärendena. Detta torde vara skälet till ett statsutskottets avslagsyrkande å en motion år 1950 angående eftergift av skadestånd (SU utl. nr 80), varvid utskottet bl. a. uttalade att enligt utskottets mening den föreliggande frågan vore av beskaffenhet att Kungl. Maj:t borde i första hand pröva densamma (jfr SU utl. 159/1957). Beträffande de vanligen förekommande skälen för eftergift av nu avsedda fordringar får utredningen hänvisa till vad som ovan (s. 103 f.) anförts.

Utredningen har funnit starka skäl tala för att vissa typer av eftergifts-ärenden skola få avgöras annorledes än i form av riksdagsbeslut. Härigenom skulle åstadkommas viss lättnad i såväl riksdagens som Kungl. Maj:ts arbetsbörda, varjämte ärendena skulle kunna handläggas snabbare. Av särskild betydelse i sistnämnda hänseende vore, om frågor rörande ackord icke behöfde underställas riksdagens prövning. Det lär icke kunna göras gällande, att eftergiftsärendena i allmänhet äro av sådan betydelse att de alltid böra underkastas riksdagens prövning; dylika ärenden torde tvärtom — ur statshushållningens synpunkt — vara av mindre vikt än åtskilliga ärenden beträffande disposition av statsmedel, i vilka Kungl. Maj:t eller annan myndighet äger besluta. I synnerhet gäller detta om det slags ärenden som utredningen i första hand här avser, nämligen rörande skadestånd, affärs-, arrende- och hyresfordringar samt fordringar å rättegångskostnader, vilka ärenden tillsammans utgjorde 87 % av riksdagens eftergiftsärenden åren 1950—1960. Ytterligare avser utredningen här eftergift av fordringar hos befattningshavare å felaktigt utbetalta löne- och pensionsbelopp. Härvidlag gäller f. n., att Kungl. Maj:t äger viss eftergiftsrätt, vilken dock är begränsad till ärenden rörande belopp om högst 5 000 kronor (rskr 565/1946) samt torde avse fordran hos såväl betalningsmottagaren (sakägaren) som redogöraren. Efter redogöraransvarets avskaffande synes eventuell fordran hos redogörare på grund av dennes felaktiga disposition vara att hänföra till fordran å skadestånd. En mer allmän rätt att utan riksdagens medverkan eftergiva statens fordringar av t. ex. sociala eller andra humanitära skäl torde däremot icke böra ifrågakomma med hänsyn till svårigheten att åstadkomma en jämn och rättvis tillämpning samt risken att obehöriga hänsyn skulle påverka avgörandet i enskilda fall.

En ändrad ordning för eftergift av statens fordringar bör enligt utredningens mening i första hand åstadkommas genom att Kungl. Maj:t erhåller riksdagens bemyndigande att avgöra ovan angivna ärenden rörande eftergift av fordringar uppkomna inom affärs-, arrende- eller hyresförhållanden, skadeståndsfordringar, fordringar avseende rättegångskostnader samt fordringar avseende felaktigt utgivna löne- eller pensionsbelopp. Dessa ärenden torde icke kunna anses viktigare än sådana i vilka fråga är om eftergift av

statliga lån i de fall där enligt riksdagens bemyndigande eftergiftsrätten tillkommer Kungl. Maj:t. Vidare må erinras om att en viss praxis utbildats beträffande riksdagens eftergiftsärenden. Någon motsättning mellan Kungl. Maj:t och riksdagen angående principerna härför föreligger icke, såvitt utredningen kunnat bedöma. I de eftergiftsärenden som riksdagen behandlat under åren 1950—1960 har Kungl. Maj:ts hemställan genomgående bifallits, och i ett par fall har riksdagen t. o. m. medgivit större eftergift än Kungl. Maj:t föreslagit. Insyn i tillämpningen av ett bemyndigande att eftergiva nu ifrågavarande kategorier av fordringar kan beredas riksdagen genom att Kungl. Maj:t årligen informerar riksdagen om de eftergiftsbeslut som meddelats med stöd av bemyndigandet. Av praktiska skäl synes emellertid dylik redovisning ej böra avse eftergift av fordringar vilkas kapitalbelopp icke överstiga 5 000 kronor.

Andra kategorier eftergiftsärenden än sådana som enligt utredningens förslag här ovan skola kunna avgöras utan riksdagens medverkan hänföra sig till sådana fordringar som gälla lån, statsbidrag, skatter och kronan tillfallna arv. De ha sammanlagt utgjort 10 % av riksdagens eftergiftsärenden under åren 1950—1960. Övriga, tidigare icke omnämnda typer av ärenden ha utgjort endast 5 stycken under samma period. Beträffande samtliga dessa slags ärenden har utredningen ansett den nuvarande ordningen för eftergift böra bibehållas, särskilt på grund av ärendenas ringa antal. Härtill kommer att, då Kungl. Maj:t redan äger vidsträckt rätt att eftergiva lånefordringar antingen enligt vederbörande låneförfattning eller på grund av riksdagens generella bemyndiganden, ytterligare bestämmelser härom icke synas erforderliga. Det torde ej heller böra komma i fråga att förlåna Kungl. Maj:t generell rätt att eftergiva skatter. Övriga slag av eftergiftsärenden äro av heterogen natur, och ärendenas totala antal är ringa; utredningen har funnit dessa ärenden icke böra omfattas av bemyndigandet för Kungl. Maj:t redan av det skälet, att bemyndigandet i så fall knappast skulle kunna givas erforderlig precisering.

I detta sammanhang vill utredningen emellertid erinra om vad som på s. 62 anförts om arbetsgivares ansvar för arbetstagares skatt. När det gäller hos staten anställda arbetstagare kan alltså kronan själv bliva betalningsskyldig för arbetstagarens skatt. Förutsättning härför är att den myndighet, hos vilken den skattskyldige är anställd, underlåtit att göra vederbörligt skatteavdrag vid löneutbetalningen. Eftersom en sådan försummelse regelmässigt kan leda tillbaka till någon tjänsteman som det ålegat att ombesörja skatteavdraget, får kronan i sin tur ett regressanspråk mot denne tjänsteman för vad kronan nödgats utgiva i skatt. Detta anspråk torde närmast ha karaktären av skadeståndsanspråk med anknytning till den grupp av fordringar som här angivits avse felaktigt utgivna lönebelopp. I många fall lär tjänstemannen kunna förebringa sådana skäl för sin underlåtenhet att verkställa skatteavdrag att det med kändedom om dessa kan framstå som obilligt att helt eller delvis utkräva det betalningsansvar som

på grund av försummelsen må lagligen åvila honom. Utredningen utgår därför från att det bemyndigande att eftergiva kronans fordringar som i det följande föreslås skall givas en sådan tolkning att detsamma avser även sådana kronans regressfordringar som här berörts.

Ytterligare har utredningen haft anledning taga ställning till frågan huruvida Kungl. Maj:t, i likhet med vad som är fallet beträffande bemyndigandet för Kungl. Maj:t att biträda ackord och eljest eftergiva statens rätt med avseende å lån från statens utlåningsfonder m. m., bör äga uppdraga åt underordnad myndighet att besluta i sådana eftergiftsärenden som omfattas av det föreslagna bemyndigandet. Enligt utredningens mening bör möjlighet härtill beredas, enär därigenom åtskilligt dubbelarbete skulle kunna undvikas. Garantier mot missbruk av en dylik rätt kunna åstadkommas genom att dels eftergiftsrätten delegeras endast till myndigheter med tillräcklig kännedom om praxis i eftergiftsärenden, dels Kungl. Maj:t meddelar närmare villkor för rättens utövande, dels rätten begränsas till att avse smärre fordringar och dels skyldighet ålägges ifrågavarande myndigheter att redovisa sina eftergiftsbeslut för Kungl. Maj:t. Huruvida en delegerad eftergiftsrätt skall avse samtliga eller endast vissa typer av de fordringar som Kungl. Maj:t äger eftergiva bör prövas från fall till fall, främst med hänsyn till de fordringar som bruka uppkomma inom vederbörande myndighets ämbetsområde.

Beträffande frågan till vilka myndigheter eftergiftsrätt må delegeras vill utredningen förorda, att sådan rätt tillägges de myndigheter som enligt utredningens förslag till bevakningskungörelse skola få behörighet att oavsett beloppets storlek avskrika fordran och medgiva ackord, dvs. försvarets civilförvaltning, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, kammarkollegiet och domänstyrelsen. Enligt utredningens mening måste dessa myndigheter anses väl skickade att även handlägga eftergiftsärenden. De flesta av de eftergiftsärenden som f. n. bliva föremål för riksdagens prövning hänföra sig till fordringar, uppkomna hos de affärsdrivande verken eller inom försvarsväsendet.

Enligt utredningens mening bör vid meddelande av villkoren för myndighets eftergiftsrätt betonas, att eftergift av fordran skall medgivas endast i undantagsfall, varvid bör komma i betraktande gäldenärens ekonomiska och sociala situation, särskilt sådana ömmande omständigheter som kunna föreligga när gäldenär avlidit och efterlämnat mindre bemedlade arvingar, fordringens art och sättet för dess uppkomst samt gäldenärens villighet att betala o. dyl.; vid skadeståndsfordringar må särskilt beaktas graden av visad oaktsamhet eller försumlighet i förhållande till skadeståndets storlek.

Kungl. Maj:ts rätt att delegera sin eftergiftsrätt enligt ovan föreslagna bemyndigande bör icke avse fordran, vars kapitalbelopp överstiger 5 000 kronor; en redovisning för beslut om eftergift bör för varje budgetår avlämnas till vederbörande statsdepartement.

Utredningen får alltså till fullgörande av sitt uppdrag i vad det avser formerna för eftergift av kronans fordringar föreslå, att Kungl. Maj:t utverkar riksdagens bemyndigande

dels att, efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall, eftergiva kronans fordringar av följande slag, nämligen

1. fordringar, uppkomna inom affärs-, arrende- eller hyresförhållanden;
2. skadeståndsfordringar;
3. fordringar, avseende rätttegångskostnader; samt
4. fordringar, avseende felaktigt utgivna löne- eller pensionsbelopp;

dels ock att, i den omfattning så prövas lämpligt, uppdraga åt underordnad myndighet att besluta i fråga om eftergift av fordringar av nämnda slag, vilkas kapitalbelopp icke överstiga 5 000 kronor.

KAPITEL VII

Speciella frågor

Behörighet att försälja fast egendom i vissa fall

Gällande bestämmelser och praxis. Utredningen vill nedan beröra en fråga, som har samband med bevakning och indrivning av kronans fordringar, nämligen spørsmålet om rätten att försälja fast egendom, som statlig myndighet förvärvat för skyddande av en in-tecknad fordran eller eljest i samband med indrivning av fordran.

I proposition 143/1940 framhölls (s. 3), att det i § 77 regeringsformen stadgade förbudet att utan riksdagens samtycke avhända kronan dess fasta egendom dåmera i princip omfattade all kronans fasta egendom och ej endast — såsom från början torde varit fallet — den fasta egendom vilken avsåge att bereda staten inkomst. Av en inom finansdepartementet verkställd utredning framginge emellertid, att en praxis uppkommit att i vissa fall verkställa försäljning av fast statlig egendom utan riksdagens samtycke. Det hade därvid varit fråga om fastigheter som utgjort en rent tillfällig och av riksdagen icke prövad placering av statsförmögenheten. Utan riksdagens samtycke hade sålunda verkställts försäljning av fast egendom, där såväl inköpet som försäljningen av egendomen utgjort ett led i realiserandet av en rätt, som tillkommit staten på grund av en lånesäkerhet. Inom statskontoret föreläge en tämligen stadgad praxis att, därest skälig köpeskillning kunde erhållas, utan särskilt bemyndigande försälja fastigheter, som ämbetsverket under sin låneförvaltande verksamhet inropat å exekutiv auktion för skyddande av statsverkets rätt.

Departementschefen uttalade i propositionen bl. a., att dittillsvarande praxis syntes vara av väsentligt värde, när det gällde att vid fondförvaltningen bevaka kronans intressen. Det vore därför önskvärt, att klarhet vunnos om att denna praxis finge äga fortsatt tillämpning, intill dess att en prövning av frågan i hela dess vidd kunde komma till stånd. Departementschefen hemställde att Kungl. Maj:t måtte inhämta riksdagens yttrande rörande befogenheten för förvaltningsmyndighet att utan inhämtande av särskilt tillstånd försälja fastighet i sammanhang med att den av myndigheten inropats till skyddande av en kronans fordran i fastigheten. *Riksdagen* (skr. nr 277) uttalade i anledning av propositionen bl. a., att riksdagen ej hade velat motsätta sig det däri framförda förslaget att vid försäljning av fastigheter, som kronan nödgats inköpa för skyddandet av

sin fordringsrätt, tills vidare finge tillämpas den praxis som departementschefen berört. Riksdagen förväntade emellertid, att det i utsikt ställda övervägandet snarast ägde rum.

Övervägandet av frågan om enhetligare bestämmelser rörande avyttring av kronans fasta egendom redovisades i proposition nr 241 till 1942 års riksdag. Till grund härför hade lagts ett av *statskontoret* utarbetat förslag, att Kungl. Maj:t måtte inhämta bl. a. *dels* (mom. A) riksdagens förklaring, att § 77 regeringsformen icke utgjorde hinder för statsmyndighet att — i anslutning till gällande praxis — utan särskilt bemyndigande försälja sådan fast egendom, vilken av kronan inropats å exekutiv auktion eller eljest förvärvats för realiserandet av en rätt som tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet, *dels ock* (mom. B 1) riksdagens medgivande att för budgetåret 1942/43 utan riksdagens hörande i det enskilda fallet bl. a. besluta om försäljning av sådan fast egendom, vilken av kronan antingen — utan medgivande av riksdagen — särskilt förvärvats som objekt för placering av fondmedel eller ock i samband med övertagande av sådana medel övergått i kronans ägo. *Styrelserna för kommunikationsverken* hade beträffande denna del av förslaget uttalat önskemål om att uttryckliga föreskrifter rörande avyttrandet av egendom, som inropats å exekutiv auktion för skyddande av en kronans fordran, måtte meddelas att gälla för hela statsförvaltningen. Beträffande den föreslagna formen för riksdagens förklaring rörande försäljning av fastigheter, som förvärvats till skyddande av en kronans fordran, framställde *justitiekanslersämbetet* följande erinringar.

Förslaget kan anses innebära att riksdagen skulle giva en för framtiden gällande förklaring av grundlagsstadgandet. Sådan förklaring av grundlagarna må emellertid enligt § 83 regeringsformen stadgas endast på det sätt, som bör iakttagas vid ändringar i dem. Skall det förfarande, som omförmäles i berörda punkt, erhålla uttrycklig sanktion, torde detta därför böra ske i annan form än den föreslagna, måhända enklast genom ett bemyndigande, i den mån sådant kan lämnas utan grundlagshinder. Det torde väl emellertid kunna anses tillfyllest, om motiveringsvis riksdagens anslutning till rådande praxis vinnes.

Departementschefen uttalade i förevarande fråga (s. 27), att den i mom. A av statskontorets förslag omnämnda praxis vid den statliga fondförvaltningen, att förvaltningsmyndigheten utan inhämtande av vare sig Kungl. Maj:ts eller riksdagens samtycke avyttrade fast egendom som förvärvats till skyddande av en statens fordran, borde genom uttrycklig delegation av Kungl. Maj:t tillkommande befogenhet bibehållas i sin nuvarande form. Denna praxis syntes, såsom framhållits redan vid anmälan av propositionen nr 143 till 1940 års lagtima riksdag, vara av väsentligt värde när det gällde att vid fondförvaltningen tillvarataga kronans intressen. Uttryckliga föreskrifter torde i enlighet med vad styrelserna för kommunikationsverken framhållit böra meddelas i ämnet. De under mom. B 1) i förslaget omnämnda försäljningarna av fastigheter, som utan riksdagens medgivande särskilt förvärvats i och för placering av fondmedel eller som övergått i

kronans ägo i samband med övertagande av dylika medel, borde däremot — såsom statskontoret förutsatt — endast få verkställas efter Kungl. Maj:ts prövning. Särskilda föreskrifter därom syntes icke vara påkallade. Det kunde icke vara föremål för tvekan att administrativ myndighet hade att underställa Kungl. Maj:t dylika försäljningsfrågor.

Departementschefens ovan återgivna uppfattning föranledde icke någon erinran från riksdagen (JU utl. nr 55, rskr nr 388). Kungl. Maj:t utfärdade den 30 juni 1942 ett cirkulär till förvaltningsmyndigheterna (SFS nr 612) med vissa föreskrifter om försäljning under budgetåret 1942/43 av kronan tillhörig fast egendom m. m. Cirkulärets bestämmelser, vilka i princip förnyats att gälla för varje följande budgetår, senast genom SFS 247/1962, beröra emellertid endast riksdagens varje år lämnade bemyndiganden för Kungl. Maj:t att försälja kronoegendom och frågor i samband därmed; några allmänna föreskrifter angående försäljning av fast egendom som förvärvats till skyddande av statens fordran synas däremot icke ha utfärdats. Erinras må, att Kungl. Maj:t i ovannämnda 1942 års cirkulär förklarat sig vilja sedermera, på framställning av central förvaltningsmyndighet, pröva i vilken utsträckning och på vilka villkor befogenhet att i andra fall självständigt handha försäljning m. m. av fast kronoegendom skulle åt myndigheten upplåtas. Efter särskild framställning därom har Kungl. Maj:t den 15 febr. 1946 bemyndigat statens byggnadslånebyrå — numera bostadsstyrelsen — att försälja sådan fast egendom eller tomträtt, som av byrån inköpts å exekutiv auktion till skyddande av någon av byrån bevakad statsverkets fordran.

Utredningen. Av ovanstående torde framgå, att statlig myndighets rätt att försälja fast egendom som förvärvats för skyddande av en statens fordran är tämligen oklar. Tidigare praxis, som återgivits i ovannämnda proposition till 1940 års riksdag och godkänts av riksdagen, synes i viss mån ha ändrats genom departementschefens uttalande i 1942 års proposition i ämnet, att denna praxis borde bibehållas i sin nuvarande form genom uttrycklig delegation av Kungl. Maj:t tillkommande befogenhet; sådan delegation har såvitt utredningen erfarit endast lämnats i ett fall. Härtill kommer att departementschefens sistnämnda uttalande endast berör praxis vid den statliga fondförvaltningen, medan tidigare praxis — i vart fall såsom den återgivits i rskr 277/1940 — avsett all fast egendom, som kronan nödgats inköpa för skyddande av sin rätt. Icke heller statskontorets ovannämnda förslag (s. 112) torde lösa frågan i hela dess vidd, enär det har avseende endast å realiserandet av sådan rätt som tillkommit kronan på grund av låne- eller annan säkerhet. Fall kunna givetvis inträffa, då fast egendom inropas för skyddande av annan fordringsrätt än sådan för vilken inteckning i fastigheten utgör säkerhet.

Utredningen har velat fästa uppmärksamheten på ovannämnda förhållanden, enär den nuvarande osäkerheten beträffande myndigheternas behörighet att försälja fast egendom synes försvåra ett effektivt tillvaratagande

av kronans rätt. I vissa fall medför osäkerheten olägenhet även för gäldenär, nämligen då fastighet, som inropats till en så låg köpeskilling att kronans fordran icke kunnat gäldas ur den, sedermera kan försälas till högre köpeskilling. Oftast torde nämligen gäldenärens skuld i dylika fall efterskänkas till belopp som motsvarar skillnaden mellan kronans försäljnings- och inköpspris.

Täckande av vissa medelsbrister

När kronan förorsakats förlust av penningmedel, exempelvis genom stöld, förskingring, brand eller annan dylik orsak, uppstår i vissa fall frågan om täckande av den brist som på grund av förlusten uppkommit, bokföringsmässigt sett. Den statliga bokföringen är i princip en kassabokföring. Om förlusten hänför sig till sådana inkomster som ännu icke redovisats, såsom fallet är exempelvis när skattemedel eller böter tillgripas av den som uppburit dem, erfordras därför intet särskilt anvisande av täckningsmedel, utan kronans förlust kommer till uttryck endast i minskade intäkter. Om förlusten avser anslagsmedel eller statsregleringsfondens tillgångar, erfordras däremot i princip en särskild medelsanvisning till ersättande av den uppkomna proprietalansen hos vederbörande myndighet. För detta ändamål bruka medel anvisas från vederbörande huvudtitels anslag till extra utgifter eller, om det gäller större belopp, från anslaget till oförutsedda utgifter. Detta gäller dock icke beträffande affärsverkens förluster av nämnda slag; dessa täckas av driftmedel. Vidare må erinras om att till täckande av förluster å statens kapitalfonder årligen anvisas anslagsmedel, varförutom fonden för oreglerade kapitalmedelsförluster här kan tagas i anspråk.

Ytterligare ett undantag finnes numera från regeln, att för täckande av medelsförluster disponeras anslag för extra utgifter eller anslaget till oförutsedda utgifter. Fr. o. m. budgetåret 1960/61 kunna nämligen såsom proprietalanser redovisade medelsbrister inom försvarsväsendet täckas av medel, anvisade å ett särskilt anslag under fjärde huvudtiteln (E 13). Departementschefen framhöll i denna fråga bl. a. (prop. 1/IV p. 187) att medel för täckning av såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper redovisade medelsbrister som regel erfordrades årligen. Det syntes därför lämpligt att ett särskilt förslagsanslag uppfördes för ändamålet under avsnitt E. Diverse. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att pröva vilka medelsbrister som borde få täckas av medel från anslaget.

Riksdagen godtog vad som föreslagits i denna del av propositionen (SU utl. nr 4 p. 171, rskr nr 4).

Utredningens förslag. Anledningen till att utredningen ansett sig böra beröra förevarande fråga, som har visst samband med bevakning av kronans fordringar, är närmast den att det nuvarande förfarandet — förlustens täckande genom att medel anvisas å anslag för extra utgifter eller med

riksdagens medgivande utanordnas från trettonde huvudtiteln — enligt utredningens mening är onödigt omständligt och därför torde kunna rationaliseras. Det är ju i förevarande fall icke fråga om godkännande av en utgift utan endast om överföring av medel till redan beviljade anslag som obehörigt decimerats. Utredningen anser därför att en motsvarighet till det under fjärde huvudtiteln uppförda anslaget bör tillskapas även för den civila delen av statsförvaltningen, dock icke för de affärsdrivande verken, vilkas medelsbrister av förevarande slag normalt täckas av driftmedel. Med hänsyn till vad utredningen föreslagit om organisationen av bevakningsmyndigheter synes det utredningen lämpligt, att anslaget ifråga får disponeras av kammarkollegiet.

Redovisningen av vissa småbelopp inom statsförvaltningen

Enligt Kungl. Maj:ts beslut den 15 jan. 1960 har rskr 235/1959, såvitt den avser punkt 28 — redovisningen av vissa småbelopp inom statsförvaltningen — i statsutskottets utlåtande (nr 87) i anledning av riksdagens år 1958 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverket m. m., överlämnats till utredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget. I utlåtandet, som godkänts av riksdagen, hade statsutskottet i förevarande spörsmål yttrat följande.

Såvitt framgår av den lämnade redogörelsen förekommer på sina håll inom statsförvaltningen, att bagatellbelopp bli föremål för betalnings- och redovisningstransaktioner, vilkas praktiska nytta icke står i rimlig proportion till de därmed förbundna kostnaderna och arbetsbestyren. Skäl kunna därför åberopas för att bestämmelser utfärdas, vilka möjliggöra för statsmyndigheterna att i här avsedda fall tillgripa ett mera summariskt förfarande. Utskottet önskar dock understryka vikten av att bestämmelserna utformas på sådant sätt, att icke noggrannheten eftersättes på områden där den är oundgängligen nödvändig eller känslan av ansvar inför arbetsuppgifterna avtrubbas. Det synes lämpligt att det ifrågavarande spörsmålet prövas av Kungl. Maj:t i anslutning till de förslag som utredningen angående redogöransvaret kan komma att framlägga. Utskottet hemställer, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet anfört.

Beträffande de av revisorerna anförda exemplen på iakttagna transaktioner rörande bagatellbelopp må hänvisas till revisorernas berättelse (s. 218 ff). Revisorerna uttalade som en sammanfattning av vad de observerat, att inom försvaret betydande arbete nedlades på exempelvis

att rätta felkonteringar avseende ringa belopp,

att erinra om smärre felaktigheter i medels- och materiellräkenskaper utan att en anmärkningsprocess i egentlig mening föreläge samt

att utställa krav på obetydliga belopp försvarets myndigheter emellan.

Revisorerna uttalade vidare sammanfattningsvis, att dylika åtgärder merendels måste framstå som helt onödiga. De bestämmelser som reglerade ifrågavarande förhållanden — i den mån sådana över huvud förekomme — vore till sitt innehåll i allmänhet mycket vaga. Många gånger torde ve-

derbörande tjänsteman anse sig böra utställa krav på bagatellbelopp, även om gällande regler syntes ge visst utrymme för att underlåta detta. Anledningen därtill torde främst vara risken för revisionsanmärkning. Vanligast torde emellertid vara, att några föreskrifter som möjliggjorde för vederbörande myndigheter att underlåta att vidtaga åtgärder beträffande bagatellbelopp icke funnes utfärdade. De sålunda gjorda iakttagelserna — särskilt i vad avsåge försvaret — gäve revisorerna anledning framhålla, att den nuvarande ordningen i förevarande avseenden icke kunde anses tillfredsställande. Det tedde sig sålunda skäligen meningslöst att, såsom skedde i icke ringa utsträckning, olika myndigheter emellan utställa krav på endast någon krona. Vidare kunde det icke ha någon praktisk betydelse, vare sig ur budgetredovisningssynpunkt eller i andra hänseenden, om det ena eller andra anslaget belastades med en utgift på en eller annan krona. I synnerhet gällde detta då de aktuella anslagen hade karaktär av förslagsanslag. — Revisorerna hade i annat sammanhang i berättelsen förordnat, att förut sättningarna för öreslös redovisning inom statsförvaltningen närmare skulle undersökas. Motivet till detta förslag vore den betydande arbetsbesparing en sådan redovisning skulle innebära. Av alldeles samma skäl ansåge revisorerna det kunna ifrågasättas, om icke bestämmelser borde utfärdas som möjliggjorde att i förekommande fall obetydliga fordringar kunde eftergivnas statliga myndigheter emellan, rättelse av felkonteringar kunde underlåtas osv. Även om dylika regler eller direktiv uppenbarligen måste utformas på sådant sätt, att det i viss utsträckning överlåtes åt vederbörande tjänsteman att avgöra om viss åtgärd skulle vidtagas eller ej, borde det enligt revisorernas mening vara möjligt att åstadkomma en i olika avseenden mera tillfredsställande ordning än den nuvarande. Såsom tidigare framhållits hade de gjorda iakttagelserna främst avseende å försvaret. Det syntes revisorerna emellertid motiverat, att dylika regler gäves en generell räckvidd; därigenom skulle kraven på ett så enkelt administrativt förfarande som möjligt och en samstämmig praxis inom olika delar av förvaltningen tillgodoses på ett långt bättre sätt än vad nu vore fallet. Behovet av dylika regler hade f. ö. vitsordats av ett flertal myndigheter som revisorerna hört i denna sak. — De här berörda spörsmålen sammanhängde i viss mån med frågor som avsåge det s. k. redogöraransvaret. Därutinnan finge erinras om att med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 juni 1955 särskilda sakkunniga tillkallats med uppgift att verkställa utredning rörande redogöraransvaret och anmärkningsprocessen jämte därmed sammanhängande frågor. Såvitt revisorerna kunnat finna hade i de sakkunnigas direktiv icke direkt berörts frågor av här behandlad karaktär. Då dessa emellertid såsom nämnts uppenbarligen ägde visst samband med redogöraransvaret, ansåge revisorerna det lämpligt att vad här diskuterats upptoges till närmare prövning i anslutning till de förslag som enligt tillgängliga uppgifter nämnda utredning kunde väntas framlägga inom en nära framtid.

Ett antal myndigheter hade uttalat sig i ärendet. *Försvarets civilförvaltning* framhöll sålunda bl. a., att civilförvaltningen med vederbörligt författnings-

stöd beträffande rätt att låta vid revision framställd anmärkning förfalla under en följd av år i viss utsträckning avstått från att framställa anmärkning, där sådan tidigare gjordes; som en allmän regel hade gällt, att anmärkning avseende lägre belopp än 50 kronor icke framställdes såvida fråga ej vore om ett rent principavgörande. Vid den granskning av verifikationer från lokalmyndigheters kassaavdelningar, som utfördes i anslutning till att verifikationerna blevo föremål för hålkortsmässig bearbetning och bokföring, hade utbildat sig den praxis, att vid siffergranskning upptäckta mindre fel, vanligen belopp under 10 kronor, rättades utan att särskilt meddelande härom tillställdes den lokala myndigheten i fråga. Meddelande om rättelse skedde enligt enkla formulär. I fråga om titelsättningen lämnades vanligen ej heller meddelande, då titlar inom samma anslag använts. Vid granskningen uppmärksammat avstämningsfel, dvs. att anslagsbelastningen ej motsvarades av kontant eller över postgiro utbetalade belopp, rättades även om felet avsåg endast bagatellbelopp. Om ej rättelse kunde ske genom underhandsförfrågan hos vederbörande kassaavdelning, bokades differensen å en särskild titel för avstämningsfel, och kassaavdelningen finge i följande månads räkenskaper vidtaga därav betingade omföringar. — Civilförvaltningen delade revisorernas uppfattning, att det i flertalet fall tedde sig meningslöst att olika myndigheter emellan utställa krav på endast någon krona. Undantag måste emellertid göras för det fall, att det rörde sig om en begränsad anslagspost och ett överskridande av densamma i annat fall skulle bli följden. Erhölle försvarets centrala förvaltningsmyndigheter bemyndigande att avstå från visst belopp, kunde civilförvaltningen, i samråd med övriga centrala myndigheter, i för lokalmyndigheter gällande föreskrifter om kassaväsendet föreskriva, att räkning o. dyl. ej behövde utställas å visst mindre belopp.

Statskontoret sade sig dela revisorernas uppfattning, att överföringar av bagatellartade belopp mellan olika konton eller myndigheter icke borde förekomma. Ämbetsverket anslöte sig därför till förslaget om utfärdande av särskilda, för hela statsförvaltningen generellt gällande bestämmelser om eftergifter i fråga om krav på betydelselösa fordringar olika myndigheter emellan samt rättelser av bagatellartade felkonteringar. Lämnat medgivande syntes emellertid endast böra gälla medel tillhörande en och samma budget eller fond. Med hänsyn till kapitalredovisningens utformning borde sålunda även smärre inkomster och utgifter berörande kapitalbudgeten regleras mot investeringsstaterna och eventuella felföringar rättas oavsett beloppens storlek. Likaså borde de av staten förvaltade fonderna redovisas exakt, vilket medförde, att även obetydliga belopp stundom måste regleras mellan statsmedlen och fonderna eller mellan olika fonder. Även *lantbruksstyrelsen* ställde sig positiv till revisorernas förslag om utfärdande av generella regler och direktiv i förevarande fråga.

Riksräkenskapsverket däremot framhöll, att bokföringsåtgärder även i fråga om helt obetydliga belopp torde vara en ofrånkomlig förutsättning för en korrekt medelsredovisning. Detta gällde icke bara statliga myndigheter

utan även enskilda. Lönsamhetssynpunkter på detta område torde sålunda kunna anläggas endast i mycket begränsad omfattning. Lika litet torde det i detta sammanhang kunna underförstås, att de olika statliga myndigheterna vore filialer av ett och samma företag. Givetvis läte det sig göra att i den statliga bokföringen påvisa fall som, lösryckta ur sitt sammanhang, tedde sig mindre rationella. Av de anförda exemplen torde icke böra dragas alltför långt gående slutsatser. Ämbetsverket befarade, att en allmän avskrivningsrätt beträffande småbelopp skulle medföra risker i tillämpningen, och ansåge den dessutom överflödig vid en förnuftig tillämpning av gällande regler. En sådan avskrivningsrätt skulle i tillämpningen kunna utsträckas till att avse bokföringsdifferenser i allmänhet å småbelopp och därigenom medföra allvarliga riskmoment, när bakom en bokföringsdifferens å ett ytterst obetydligt öresbelopp kunde dölja sig ett saldo mellan betydande felbokföringar vilka i övrigt utjämnat varandra.

Även *utredningen* hördes i ärendet och uttalade därvid bl. a., att anledningen till de av revisorerna påtalade förhållandena knappast torde vara risken för revisionsanmärkningar, när anmärkningar icke framställdes rörande smärre belopp. Enligt utredningens mening hade den av revisorerna berörda frågan icke direkt samband med rätten att avskrivna statens fordringar. Såsom reglerna därom utformats kunde avskrivning ske under vissa villkor; det förutsattes dock att åtminstone krav framställdes på beloppets utfående, innan avskrivning finge äga rum. Med den omfattning som statens verksamhet hade vore det förklarligt, att inom densamma även utfördes arbete som i vissa fall, t. ex. beträffande indrivning och bokföring av bagatellbelopp, kunde te sig onödigt och meningslöst. Dylikt arbete måste emellertid ses såsom en del av ett system, vilket för att fungera väl förutsatte noggrannhet och ansvarskänsla; noggrannhet i det lilla och noggrannhet i det stora betingade i viss mån varandra. Huruvida det arbete beträffande bagatellbelopp, som revisorerna påtalat, verkligen utgjorde någon avsevärd del av det totala arbetet inom statsförvaltningen torde vara svårt att bedöma. Svaret på denna fråga skulle emellertid väsentligt bidra till upplysning om hur stor besparing som skulle vinnas genom sådana regler, vilkas införande revisorerna ifrågasatte, och därmed vore det också lättare att taga ställning till revisorernas uttalande. Enligt utredningens mening skulle väl sådana regler kunna medföra viss arbetsbesparing, men å andra sidan torde samtidigt uppstå risk för att noggrannheten vid betalning av smärre belopp statsmyndigheter emellan och vid bokföring av dylika belopp minskades, något som dock icke vore önskvärt. Utredningen ville snarast hålla före att, därest regler om rätt att underlåta betalning statsmyndigheter emellan och rättelse av fel i bokföring ansåges böra införas med hänsyn till den arbetsbesparing som därigenom skulle uppnås, reglerna i vart fall borde givas tillämpning endast inom sådana områden av statsförvaltningen där verkligt behov av en summarisk behandling av småärenden kunde anses föreligga.

Med anledning av Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 15 jan. 1960 har utredningen ytterligare övervägt de frågor som innefattas i riksdagens revisorers förevarande anmärkning. Att denna överlämnats till utredningen torde sammanhånga med att den ansetts ha samband med utredningens uppdrag beträffande redogöransvaret, möjligen också med att uppdraget beträffande bevakning, avskrivning och eftergift skulle inrymma frågor av sådant slag som anmärkningen avser. Som utredningen tidigare hävdade torde emellertid de av revisorerna påtalade förhållandena icke äga samband med det numera avskaffade redogöransvaret. Då utredningens uppdrag beträffande bevakning, avskrivning och eftergift torde avse kronans fordringar gentemot utomstående och icke fordringar statliga myndigheter emellan, lär icke heller utredningens sistnämnda uppdrag äga samband med de frågor som revisorernas anmärkning avser. Den till utredningen överlämnade riksdagsskrivelsen är därför icke heller besvarad med utredningens förslag till lagstiftning m. m. De i skrivelsen berörda frågorna måste alltså behandlas särskilt.

De exempel, som revisorerna anfört beträffande sådana åtgärder å vilka betydande arbete av tveksamt värde nedlägges, ha sammanfattats i ovan (s. 115) återgivna tre att-satser. Av dessa synas de två första avse olika delar av samma förfarande, nämligen granskningen inom försvaret av medels- och materielräkenskaper och därav föranledda åtgärder. Av vad försvarets civilförvaltning anfört synes framgå att granskningen avser dels sedvanlig räkenskapsrevision, som handhaves av civilförvaltningen, dels sådan granskning som utföres i anslutning till att från lokalmyndigheternas kassaavdelningar insända verifikationer bliva föremål för hålkortsmässig bearbetning och bokföring dels ock viss sakrevision som handhaves av andra centrala förvaltningsmyndigheter. Den sedvanliga revisionen av regionala och lokala organs räkenskaper handhaves inom civilförvaltningen av revisionsbyrån.

Granskningen i anslutning till den hålkortsmässiga bearbetningen och bokföringen utföres av en särskild granskningsdetalj inom civilförvaltningens kameralbyrå. För denna granskning har enligt ämbetsverkets yttrande utbildats en viss praxis, för vilken redogöres i yttrandet. Utredningen har för sin del icke funnit anledning till erinran mot vad där anföres men förutsätter att den praxis som sålunda utbildat sig skall vidare utvecklas och smidigt anpassas till de ändrade former som utvecklingen av den datamässiga behandlingen kan föra med sig. Utredningen förutsätter därvid att det kan komma att visa sig ändamålsenligt att något höja de värdegränser som civilförvaltningen angivit. Det torde emellertid få överlämnas till ämbetsverket att under vederbörligt hänsynstagande till erforderlig säkerhet fullfölja rationaliseringen på här ifrågavarande område.

Beträffande titelsättningen inom försvaret må nämnas, att densamma avser att lämna statistiskt material, som kommer till användning bl. a. vid budgetarbetet. I samma mån som felaktig titelsättning icke rättas blir givetvis det statistiska materialet missvisande; huruvida sådan rättelse bör un-

derlåtas beror alltså på vilken grad av exakthet man vill uppnå genom titelsättningen och hur mycket arbete som kan sparas genom underlåtet rättande. Utredningen har emellertid inhämtat, att rättelse av titelsättning kräver förhållandevis ringa tid, när den ingår i rutinen vid genomgången av verifikationsmaterialet.

I princip är det givetvis riktigt att ett uppmärksammat avstämningsfel skall rättas, även om den skillnad som vid avstämningen erhålles avser ett bagatellbelopp. De här avsedda avstämningsfelen torde emellertid knappast vara av den arten att de kunna dölja sådana saldon som riksräkenskapsverket i sitt ovan återgivna yttrande befarat. Enligt vad utredningen inhämtat under hand lära avstämningsfel, varom nu är fråga, uppkomma i samband med den före datamaskinbehandlingen företagna uppdelningen på olika titlar av fakturabelopp, som betalas över postgiro. Kontantbetalning lär numer praktiskt taget icke förekomma. Om vid den angivna uppdelningen summan av delarna icke skulle stämma med slutsumman av fakturan betyder detta att summan av den bokförda anslagsbelastningen på de olika titlarna ej kommer att stämma med summan av det över postgiro utbetalade beloppet. Att sistnämnda belopp är riktigt kontrolleras emellertid på annat sätt, varför ett vid jämförelse med anslagsbelastningen eventuellt konstaterat avstämningsfel regelmässigt måste ha uppkommit vid den förut nämnda uppdelningen av fakturabeloppet på olika titlar. I den mån denna uppdelning avser att tjäna enbart statistiskt intresse kan det icke vara nödvändigt att till varje pris eftersträva sådan exakthet i uppdelningen som däremot måste uppnås, då fråga är om avstämning ur rent räkenskapsmässig synpunkt. Även om fråga skulle vara om överskridande av begränsade anslagsposter synes såvitt gäller bagatellbelopp intresset att hålla sig inom anslagets ram få vägas mot intresset att i möjligaste mån begränsa arbetet och kostnaderna för att finna mindre fel som här berörts. Om ett sådant övervägande leder till beslut att ytterligare arbete för felets rättande icke skall utföras, måste åtgärd vidtagas för att rent bokföringsmässigt åstadkomma utjämnning av den konstaterade differensen. I sådant hänseende synes den av civilförvaltningen beskrivna anordningen att bokföra differensen å en särskild titel för avstämningsfel vara ändamålsenlig.

Mot bakgrunden av vad ovan anförts synes det erforderligt att taga ställning till inom vilka gränser en underlåtenhet att efterforska avstämningsfel som här berörts skall vara tillåten. I detta avseende vill utredningen erinra om vad civilförvaltningen anförts därom, att bokföringen på särskilt avstämningskonto förekommit endast om rättelse ej kunnat ske efter underhandsförfrågan hos vederbörande kassaavdelning. Utredningen finner det även naturligt att överföring till särskilt avstämningskonto icke får ske förrän närmast till hands liggande möjligheter att rätta felet undersökts. Vad som bör undvikas är mera arbets- och tidskrävande undersökningar, såsom ny genomgång av hela det för titeluppdelningen föreliggande grundmaterialet. Överföring till avstämningskonto synes icke heller böra ske om differensen överstiger vad som med fog kan kallas bagatellbelopp. I sådant hänseende vill utredningen föreslå att beloppsgränsen tills vidare i avvaktan på erfa-

renhet av systemets verkningar sättes så lågt som till 10 kronor. Överstiger differensen detta belopp skulle alltså överföring till avstämningskonto icke få ske.

Den revision som handhaves av andra centrala förvaltningsmyndigheter inom försvarsväsendet kan, bortsett från uppdagande av obehöriga eller olämpliga utgifter, föranleda omföring av utgiftspost från ett anslag till ett annat. I den mån det andra anslaget handhaves av annan myndighet torde resultatet bli att krav framställles mot denna myndighet. Rörande här berörda företeelser läser vad ovan anförts om fel som upptäckts vid den förut nämnda verifikationsgranskningen i anslutning till deras datamässiga behandling vara i princip tillämpligt. Ett konstaterat fel synes således böra föranleda åtgärd i huvudsaklig överensstämmelse med den praxis som utbildat sig vid civilförvaltningens verifikationsgranskning före datamässig behandling. I den mån felaktigheten skulle beröra annan myndighets verksamhetsområde på sådant sätt, att rättelse skulle förutsätta krav mot sådan myndighet, synes åtgärden böra underlätas om kravet icke avser större belopp än 10 kronor.

Fråga om att framställa krav myndigheter emellan kan även eljest aktualiseras i olika sammanhang. En myndighet kan t. ex. ha utfört arbete åt eller tillhandahållit nyttighet åt annan myndighet. Till följd av trafik med en myndighet tillhörigt motorfordon kan skada ha uppkommit på annan myndighets egendom eller på person anställd hos annan myndighet, som härigenom orsakats utgifter för läkarvård, sjuklön m. m. Reglering av sådana ekonomiska mellanhavanden myndigheter emellan föranleder kostnader, som icke äro helt obetydliga. Det skulle därför kunna betecknas som ett statsintresse att dylika kostnader för reglering av myndigheternas ekonomiska mellanhavanden skures bort eller i varje fall nedbringades till ett minimum. Understundom ha åtgärder med sådan verkan vidtagits. I sådant hänseende må följande kunna anföras som exempel. Någon fullständig utredning på detta område har icke i detta sammanhang ansetts påkallad.

I flygvapnets intendenturtjänstinstruktion lämnas i mom. 470 bestämmelser om förbrukning av drivmedel. Där föreskrives bl. a.: »Dessutom tillgodoses behovet av fordonsdrivmedel för gästande förband. Drivmedel till förband ur annan försvarsgren regleras av fljch enligt bilaga 4: 10.» Sistnämnda bilaga har rubriken »Ersättning för intendenturförnödenheter m m åt förband ur annan försvarsgren» och inleder därefter med följande text: »Förband ur annan försvarsgren erhåller i fred förnödenheter m m vid flj (och vice versa) på nedanstående villkor. Vid beredskapstillstånd och i krig debiteras icke ersättning.» Drivmedel utlämnas enligt bilagan »Mot ersättning enligt fastställd taxa.» Från samma bilaga kan inhämtas att uppvärmning, belysning, vatten och renhållning vid förläggning i av flygvapnet disponerade fastigheter, vidare bränsle samt belysnings- och rengöringsmedel in natura ävensom varmbad i flygvapnets badinrättning tillhandahållas utan ersättning. För telefon m. m. erlägges ersättning såvitt angår interurbana samtal och telegram samt ev. nya abonnemang.

Vad beträffar reglering statliga myndigheter emellan av skador till följd av trafik med kronans fordon förefaller det som om det för kronan som enhet skulle vara mest ekonomiskt att helt slopa sådan. Utredningen vill i detta sammanhang erinra om en mellan flertalet bilförsäkringsbolag träffad kollisionsoverenskommelse i syfte att undvika tvister bolagen emellan. Enligt denna överenskommelse tillämpas ett mera summariskt schablonmässigt regleringsförfarande, då fråga är om kollision mellan två eller flera fordon för vilka tecknats vagnsskade-, brand- eller stöldförsäkring i de avtalslutande bolagen och utgiven skadeersättning för ett fordon icke överstiger 2 000 kronor. Om det bl. a. av hänsyn till de affärsdrivande verken icke skulle anses möjligt att helt slopa skadereglering statliga myndigheter emellan synes ett förfarande liknande det i kollisionsoverenskommelsen angivna kunna övervägas. I detta sammanhang kan även beröras ett speciellt fall av skadereglering som förekommit mellan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och flygförvaltningen. Under en flyguppvisning över Gärdet i Stockholm föll en läskstång från ett av planen och skadade en åskådare på marken. Denna åskådare var anställd hos vägförvaltningen i Stockholms län. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen fordrade ersättning av flygförvaltningen för sjukvårdskostnader samt för den lön, som utgavs till den skadade under sjukdomstiden. Flygförvaltningen ansågs enligt lagen den 26 maj 1922 angående ansvarighet för skada i följd av luftfart ansvarig för skadan. Flygförvaltningen inhämtade emellertid yttrande i ärendet från riksräkenskapsverket, som i anledning härav i skrivelse den 6 aug. 1952 till flygförvaltningen meddelade, att ämbetsverket delade den av civilförvaltningen i ärendet uttalade uppfattningen, att när det icke syntes överensstämma med inom statsförvaltningen tillämpade budgetprinciper, att en statlig myndighet till en annan sådan myndighet utgäve ersättning av omhandlat slag, borde ifrågasätta lönekostnader slutligen stanna å vägförvaltningens avlöningsanslag. Ämbetsverken accepterade riksräkenskapsverkets uppfattning, varför någon ytterligare ersättning i sagda ärende icke utbetalats och krav härpå icke heller framställdes.

Här återgivna ärende torde emellertid få betraktas som ett särfall. Som regel torde ämbetsverken, om utfärdade bestämmelser icke föranleda annat, icke vara benägna att avstå från fordringsanspråk och torde väl icke heller äga rätt därtill. Myndigheterna äro givetvis angelägna om att så långt möjligt få disponera sina anslag, och rätteligen skall ju ett anslag användas för det ändamål, som det är avsett för. Dessa skäl kunna dock icke ha någon större tyngd då fråga är om småbelopp. Det av riksdagsrevisorerna upptagna problemet om krav på obetydliga fordringar försvarets myndigheter emellan utgör sålunda en del av ett betydligt större problem. Revisorerna ha ansett, att ehuru de av dem gjorda iakttagelserna främst hade avseende å försvaret, borde ifrågasätta regler, som möjliggjorde att i förekommande fall obetydliga fordringar kunde eftergivnas statliga myndigheter emellan, givas generell räckvidd. Detsamma ansågo revisorerna vara motiverat be-

träffande regler som medgåve att rättelse av felkonteringar skulle kunna underlåtas osv.

Utredningen vill för sin del vidhålla sin i sitt remissvar över revisorernas anmärkning framförda åsikt, att regler av ifrågasatt slag böra givas tillämpning endast inom sådana områden av statsförvaltningen där verkligt behov av en summarisk behandling av småärenden kan anses föreligga. Utredningen har funnit visst stöd för denna sin mening i statskontorets ovan (s. 117) återgivna remissvar i ärendet; det torde därav framgå, att generella regler som skulle avse nu förevarande fråga redan på grund av riksstatens utformning måste bli tämligen invecklade.

På grund av det sist anförda har utredningen ansett sig böra föreslå, att utfärdade regler i förevarande fråga tills vidare böra gälla endast inom försvaret.

Utredningens förslag. Till fullgörande av det uppdrag utredningen erhållit genom att rskr 235/1959 överlämnats till utredningen för att i viss del tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget får utredningen föreslå, att Kungl. Maj:t måtte föreskriva,

dels att rättelse av felaktighet, uppdagad i samband med granskning av medels- och materiellräkenskaper eller bokföring inom försvaret, må underlåtas i den mån felaktigheten avser belopp icke överstigande 10 kronor och differensen icke kan befaras utgöra ett saldo mellan felbokföringar som i övrigt utjämna varandra,

dels att indrivning av fordran å högst samma belopp försvarets myndigheter emellan likaledes må underlåtas,

dels ock att det skall åligga försvarets civilförvaltning, i förekommande fall i samråd med övriga centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret, att utfärda närmare bestämmelser om tillämpningen av ovannämnda föreskrifter.

KAPITEL VIII

Sammanfattning av utredningens förslag

Beträffande *bevakning och indrivning* har utredningen funnit bristfälligheter föreligga bl. a. därutinnan, att viss oklarhet råder angående myndighets behörighet att vidtaga sådana processuella åtgärder som tämligen normalt förekomma vid fordringsindrivning. Skyldighet att bevaka och indriva fordran är vidare uttryckligen stadgad endast beträffande vissa statliga verksamhetsområden. Därjämte föreligger inom den civila statsförvaltningen icke möjlighet och skyldighet att vid behov överlämna fordringsärenden till myndighet med särskild erfarenhet av bevakning och indrivning; sådan möjlighet och skyldighet förefinnes däremot inom försvarsväsendet.

För att råda bot på dessa brister och även i övrigt rationalisera indrivningen av kronans fordringar har utredningen utarbetat förslag till kungörelse om bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar. Förslaget stadgar skyldighet för varje myndighet att aktivt verka för att kronan erhåller betalning för sina fordringar. Därvid må enligt förslaget varje myndighet, som lyder direkt under Kungl. Maj:t, medgiva betalningsansstånd, ansöka om betalningsföreläggande eller göra lagsökning ävensom påkalla utmätning m. m. Däremot må annan myndighet än sådan, som på grund av särskilt stadgande — t. ex. i sin instruktion — bemyndigats därtill, icke föra kronans talan inför domstol. Där sådant bemyndigande icke meddelats skall fordringsärende som föranleder rättegång överlämnas till s. k. bevakningsmyndighet. Som bevakningsmyndigheter ha föreslagits kammarkollegiet för den civila statsförvaltningen och försvarets civilförvaltning för försvarsväsendet. Regler ha vidare föreslagits för att förhindra, att indrivningsärenden bliva liggande utan åtgärd; ärende avseende ogulden fordran skall i princip överlämnas till bevakningsmyndighet senast ett år efter förfallodagen. Vissa myndigheter (i huvudsak de affärsdrivande verken), vilka enligt ett annat av utredningens förslag — varom mera nedan — må oavsett beloppets storlek verkställa avskrivning av och medgiva ackord beträffande fordringar, skola dock alltid själva bevaka och indriva sina fordringar. Ett stadgande om samarbete mellan bevakningsmyndigheterna och andra myndigheter med sistnämnda behörighet har föreslagits i avsikt att åstadkomma besparingar och effektivitet i indrivningsarbetet.

F. n. finnas i åtskilliga författningar bestämmelser om bevakning och indrivning, vilka utformats med hänsyn till såväl arten av de fordringar vilka författningarna avse som förvaltningens organisation. Då utredningen

icke funnit skäl att föreslå ändringar i dessa bestämmelser, har utredningens förevarande författningsförslag avsetts skola gälla, där ej beträffande vissa fordringar annat är stadgat om bevakning och indrivning. Från författningsförslaget tillämpningsområde ha uttryckligen undantagits skatter, böter och viten samt lån av statsmedel.

Beträffande utredningens förslag till förordning om *avskrivning* av vissa kronans fordringar samt *medgivande av ackord* rörande sådan fordran (avskrivningsförordning) är författningens tillämpningsområde begränsat på liknande sätt och av samma skäl som nyss anförts. Vad angår detta förslag må vidare nämnas, att innebörden av att fordran avskrivs angivits vara den, att vidare åtgärd för fordringens bevakning och indrivning icke behöver vidtagas med mindre anledning uppkommer till antagande att fordringen kan gäldas. Bestämmelsen avser att råda bot på den oklarhet om verkan av avskrivning som f. n. synes föreligga. Genom bestämmelsen göres klart, att avskrivning är en från kronans sida vidtagen åtgärd, betingad allenast av önskemålet att åstadkomma effektivitet i förvaltningen och utan inverkan på fordringsrätten som sådan. Nuvarande regler om villkoren för avskrivning, vilka huvudsakligen äro formella, ha föreslagits skola ersättas av bestämmelser som inbegripa ett visst mått av bedömande från fall till fall. Fordran skall sålunda kunna avskrivas, om dess kapitalbelopp icke överstiger 1 000 kronor samt ingen eller ringa möjlighet anses föreligga att omedelbart eller framdeles utfå betalning eller indrivning av fordringen skulle vålla mer arbete och kostnad än skäligt är och icke är påkallad av principiella skäl. Nu stadgade villkor skola dock icke gälla för avskrivning av fordran mot dödsbo, om dödsbodlagare icke ansvarar för fordringen, och icke heller för avskrivning av fordran hos juridisk person som trätt i likvidation. I dessa båda fall bör avskrivning kunna ske enbart med stöd av konstaterande att fordringen icke kan betalas ur tillgängliga medel.

I förslaget till avskrivningsförordning har upptagits bestämmelse om myndighets rätt att medgiva ackord rörande kronans fordringar. Ackordsförslag beträffande en kronans fordran må sålunda bifallas om det bedömes vara fördelaktigt samt, då fråga är om s. k. underhandsackord, även övriga av förslaget berörda borgenärer godkänna detsamma. Också här finnes en beloppsgräns å 1 000 kronor, vilken emellertid avser den del av fordringens kapitalbelopp, varom kronan enligt ackordet går miste, och icke hela kapitalbeloppet.

Behörighet att avskriva fordran samt att medgiva ackord enligt ovan berörda regler tillkommer enligt förslaget varje under Kungl. Maj:t direkt lydande myndighet såvitt avser fordringar, uppkomna inom myndighetens ämbetsområde. För sådan myndighets behörighet gäller ovan angivna beloppsgränser å 1 000 kronor. Utredningen har emellertid ansett rationellt, att vissa myndigheter må kunna avskriva fordran och medgiva ackord oavsett beloppets storlek men med tillämpning i övrigt av bestämmelserna i avskrivningsförordningen. Rätt att meddela myndighet sådan behörighet skall

enligt förslaget tillkomma Kungl. Maj:t. Som framgår av 7 § förslaget till kungörelse om bevakning och indrivning av vissa kronans fordringar har utredningen för sin del ansett, att försvarets civilförvaltning, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, luftfartsstyrelsen, kammarkollegiet och domänstyrelsen böra få denna behörighet.

Utredningen har ansett behov föreligga av möjlighet att avskrika även sådana skatter för vilka avskrivningsregler f. n. saknas. På grund härav, och då skatter helt undantagits från avskrivningsförordningens tillämpningsområde, har utredningen utarbetat förslag till en särskild förordning om avskrivning av vissa skatter, i samband varmed förslag även utarbetats till bestämmelser om medgivande av ackord. Förslagen innebära, att vad i 66 § första stycket och 67 § andra stycket uppbördsförordningen stadgas om avskrivning av skatt skall gälla jämväl annan än i nämnda förordning avsedd skatt samt att stadgande om rätt att godtaga ackord rörande skatt skall införas i 62 § uppbördsförordningen. Det sistnämnda stadgandets innehåll motsvarar vad som i avskrivningsförordningen föreslagits om ackord, dock att någon beloppsgräns icke skall gälla beträffande medgivande av ackord rörande skatt. De föreslagna villkoren i uppbördsförordningen för medgivande av ackord skola enligt förslaget till förordning om avskrivning av vissa skatter gälla även beträffande övriga fordringar å vilka uppbördsförordningens avskrivningsbestämmelser äga tillämpning.

I fråga om *eftergift* av kronans fordringar har utredningen funnit att det nuvarande förfarandet, innebärande att riksdagens medverkan i princip kräves för eftergift av fordran i varje särskilt fall, bör kunna förenklas i tids- och arbetsbesparande syfte med avseende å vissa fordringstyper. Därför har utredningen föreslagit, att Kungl. Maj:t måtte utverka riksdagens bemyndigande dels att, efter prövning av omständigheterna i varje särskilt fall, eftergiva kronans fordringar av följande slag, nämligen fordringar uppkomna inom affärs-, arrende- eller hyresförhållanden, skadeståndsfordringar, fordringar avseende rättegångskostnader samt fordringar avseende felaktigt utgivna löne- eller pensionsbelopp, dels ock att, i den omfattning så prövas lämpligt, uppdraga åt underordnad myndighet att besluta i fråga om eftergift av fordringar av nämnda slag, vilkas kapitalbelopp icke överstiga 5 000 kronor.

I kapitlet »Speciella frågor» har utredningen berört bl. a. två spörsmål vilka enligt utredningens mening ha visst samband med de frågor som utredningsuppdraget omfattar. Först behandlas här frågan om behörighet att försälja fast egendom, som förvärvats i samband med bevakning eller indrivning av någon kronans fordran; utredningen har i denna fråga endast pekat på den föreliggande men i stort sett outnyttjade möjligheten för Kungl. Maj:t att lämna myndighet rätt till försäljning av sådan fast egendom varom här är fråga. Vidare beröres i kapitlet frågan om täckande av medelsbrister i samband med förlust av anslagsmedel; utredningen har föreslagit att ett särskilt anslag för dylikt ändamål ställes till kammarkollegiets

förfogande. Slutligen har utredningen särskilt behandlat rskr 235/1959 i vad den avser redovisningen av vissa småbelopp inom statsförvaltningen, vilken fråga överlämnats till utredningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av utredningsuppdraget. Utredningen föreslår till lösande av detta spörsmål, att Kungl. Maj:t måtte föreskriva dels att rättelse av felaktighet, uppdagad i samband med granskning av medels- och materielräkenskaper eller bokföring inom försvaret, må underlätas i den mån felaktigheten avser belopp icke överstigande 10 kronor och differensen icke kan befaras utgöra ett saldo mellan felbokföringar som i övrigt utjämna varandra, dels att indrivning av fordran å högst samma belopp försvarets myndigheter emellan likaledes må underlätas, dels ock att det skall åligga försvarets civilförvaltning, i förekommande fall i samråd med övriga centrala förvaltningsmyndigheter inom försvaret, att utfärda närmare bestämmelser om tillämpningen av ovannämnda föreskrifter.

KUNGL BIBL
29 NOV 1902
STOCKHOLM

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1962

1. Helsetjeneste for søfarende.
2. Nordiskt samarbete inom radio och television.
3. Vattenkraften i Torne och Kalix ätvar.
4. Nordisk bogmarked.
5. Sommartid.
6. Nordisk arbetsmarknad för tandläkare.
7. Beretning om insamling af materiale til forhåndsorientering af eksperter, der fra de nordiske lande sendes til udviklingslandene.

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1962

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Atomansvarighet II. [14]
Utländssvenskars deltagande i allmänna val. [19]
Nedre justitierevisionens arbetsorganisation. [20]
Expropriation för sanering av historiskt eller kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. [24]
Radiens juridiska ansvar. [27]

Utrikesdepartementet

Aspekter på utvecklingsbiståndet. [12]

Försvarsdepartementet

Totalförsvarets personalfrågor. [3]
Försvarets tandvård. [23]
Arbetsbetsreglering för militär personal och civilmilitär. [30]

Socialdepartementet

Skogstillgångarna i Jämtlands län. [1]
Arbetsbetsförkortningens omfattning och utläggning. [17]
Ny semesterlag. [44]

Kommunikationsdepartementet

Statsbidrag till enskild väghållning, m. m. [6]
Avgiftsbelagda trafikanläggningar. [26]
Säkerhetsinspektion av motorfordon och släpvagnar. [29]
Svensk trafikpolitik III. [35]
Byggnadsstyrelsens arbetsuppgifter och personalorganisation. [37]
Vägväsendets distriktsorganisation. [46]

Finansdepartementet

Finansplan för budgetåret 1962/63 samt Preliminär nationalbudget för år 1962. [8]
Städernas särskilda rättigheter och skyldigheter i förhållande till staten. [9]
1959 års långtidsutredning. 1. Svensk ekonomi 1960—1965. [10] 2. Svensk ekonomi 1960—1965. Bilagor 1—5. [11]
Skärpta regler för rusdrycksinköp. [13]

Automatisk databehandling inom folkbokförings- och upp-
bördsväsendet. Del II. [18]
Reviderad nationalbudget för år 1962. [25]
Stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna. [31]
Automatisk databehandling. [32]
Mål och medel i stabiliseringspolitiken — Remissyttran-
den. [41]
Avdrag för representationskostnader, m. m. [42]
Beskattning av traktamenten m. m. [47]
Bevakning, avskrivning och eftergift av kronans fordring-
ar. [49]

Ecklesiastikdepartementet

Vidgad vuxenutbildning på gymnasieområdet. [5]
Korrespondensundervisningen inom skolväsendet. [16]
Skolväsendets centrala ledning. [28]
Försvarsmedicinsk forskning i totalförsvaret. [34]
Socionomutbildningen. [43]

Jordbruksdepartementet

Yrkesutbildningen på trädgårdsområdet. [2]
Veterinärmedicinsk forskning och undervisning. [33]
Naturen och samhället. [36]
Jordbrukstekniska institutet och statens forskningsanstalt
för lantmannabyggnader. [45]

Handelsdepartementet

Den allmänna näringslagstiftningen. [15]
Beredskapslagring av olja 1963—1969. [40]

Inrikesdepartementet

Arbetsuppgifter och utbildning för viss sjukvårds-
personal. [4]
Kommunalrättskommittén. 2. Kommunal beredskap. [7]
3. Kommunalt stöd åt studerande från utvecklingslän-
derna. [21]
Samhällsfrämjande asocialitet. [22]
Utbildning av sjukvårdsadministratörer. [38]
Rassriskerna i Götaälvdalen. [48]

Civildepartementet

Ortsprisindex. [39]